

8—13 december.

Debatter m. m.

Lördagen den 9 december.

	Sid.
Svar på interpellation av herr Nerman ang. det diplomatiska immunitetsskyddet	5
Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.	6

Tisdagen den 12 december.

Svar på interpellationer:	
av herr Petrén ang. upprustning av krigsmaterielverkets maskinpark m. m.	68
av herr Persson, Helmer, om förhindrande av prisstegring å gamla varulager	71

Onsdagen den 13 december.

Svar på fråga av herr Lundqvist ang. östtyska fiskebåtars förekomst i Öresund m. m.	81
Ang. Sveriges anslutning till en europeisk betalningsunion	87

Samtliga avgjorda ärenden.

Fredagen den 8 december.

Bevillningsutskottets memorial nr 68, ang. gemensam votering rörande restitution av skatt å bensin	3
--	---

Lördagen den 9 december.

Gemensam omröstning ang. restitution av bensinskatt	4
Statsutskottets utlåtande nr 227, ang. forcering av vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.	6
— nr 228, ang. tull- och skattefrihet för vissa varor i samband med proviantering av flottans fartyg	63

Tisdagen den 12 december.

Sid.

Jordbruksutskottets memorial nr 62, ang. gemensam votering i fråga om lönerreglering för lärare vid statsunderstödda lantbruksundervisningsanstalter	79
--	----

Onsdagen den 13 december.

Gemensam omröstning ang. lönerreglering för lärarpersonalen vid de statsunderstödda lantbruksundervisningsanstalterna	81
Utrikesutskottets utlåtande nr 17, ang. Sveriges anslutning till en europeisk betalningsunion	87
Statsutskottets utlåtande nr 229, ang. utvidgning av det skandinaviska luftfartssamarbetet inom SAS	89
— nr 230, ang. utgifter å tilläggsstat I: avskrivning av nya kapitalinvesteringar	89
— memorial nr 231, ang. allmän beredskapsstat för budgetåret 1950/51	89
— nr 232, ang. tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51 ..	89
Bankoutskottets memorial nr 31, ang. tillfälligt arvodestillägg åt den hos riksdagen tillfälligt anställda personalen	89

Fredagen den 8 december.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Föredrogs bevillningsutskottets memorial nr 68, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande utskottets betänkande nr 66 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 178 med hemställan om bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om restitution i vissa fall av tillägsskatt å bensin, som användes vid jordbrukets drift, jämte i ämnet väckta motioner.

Beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter endast en bordläggning.

Vad utskottet sålunda hemställt bifölls.

På därefter gjord proposition godkändes den i förevarande memorial föreslagna voteringspropositionen.

Herr talmannen yttrade, att enligt överenskommelse med andra kammarens talman — under förutsättning att den nu godkända voteringspropositionen bleve godkänd även av andra kammaren — gemensam omröstning i ämnet komme att anställas vid kamrarnas sammanträden under morgondagen.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.02 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Lördagen den 9 december.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr *Andrén* anmälde, att han under gårdagen åter infunnit sig vid riksdagen.

Efter det kamrarna stannat i olika beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 66, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med hemställan om bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om restitution i vissa fall av tilläggsskatt å bensin, som användes vid jordbrukets drift, jämte i ämnet väckta motioner, företogs nu jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av samma utskott i dess memorial nr 68 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen skall bifalla den vid bevillningsutskottets betänkande nr 66 fogade reservationen och alltså

A) med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 178 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, bemyndiga Kungl. Maj:t att — i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder som tillämpats vid restitution av tilläggsskatten å bensin, som förbrukats vid jordbruket till bensindrivna traktorer under första halvåret 1950 — förordna om restitution av tilläggsskatt å sådan bensin, som förbrukas vid jordbruket till bensindrivna traktorer under andra halvåret 1950;

B) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt föranstalta om en allmän översyn av bestämmelserna om rätt till restitution av skatt å bensin som förbrukas för andra ändamål än för trafik på allmän väg — därvid i första hand restitutionsrätten i fråga om vid jordbruket använd bensin bör omprövas — samt för riksdagen

framlägga de förslag, vartill denna översyn kan föranleda;

C) i anledning av de likalydande motionerna I: 456 (av herrar Hällgren och Spetz) samt II: 551 (av herr Utbult m. fl.) ävensom de likalydande motionerna I: 457 (av herr Karl Persson m. fl.) och II: 550 (av herr Hansson i Skegrie m. fl.) uppdraga åt Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för genomförande av kollektiv restitution av tilläggsskatten å bensin, som använts vid yrkesmässigt bedrivet fiske under tiden den 1 april 1948—den 31 december 1950; samt

D) lämna följande motioner, nämligen de likalydande motionerna I: 164 av herrar Wehtje och Carl Eric Ericsson samt II: 198 av herr Edström, de likalydande motionerna I: 456 av herrar Hällgren och Spetz samt II: 551 av herr Utbult m. fl., de likalydande motionerna I: 457 av herr Karl Persson m. fl. och II: 550 av herr Hansson i Skegrie m. fl. samt motionen I: 458 av herr Falk, i den mån de härigenom icke kunna anses besvarade, utan åtgärd, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen, i likhet med andra kammaren, bifallit vad bevillningsutskottet hemställt i betänkandet nr 66 och alltså beslutat att

A) med förklarande att Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 178 icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, bemyndiga Kungl. Maj:t att — i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder som tillämpats vid restitution av tilläggsskatten å bensin, som förbrukats vid jordbruket till bensindrivna traktorer under första halvåret 1950 — förordna om restitution av tilläggsskatt å sådan bensin, som förbrukas vid jordbruket till bensindrivna traktorer under andra halvåret 1950;

B) bemyndiga Kungl. Maj:t att — i huvudsaklig överensstämmelse med de grunder som tillämpats vid restitution av tilläggs-skatten å bensin, som förbrukats vid jordbruket till bensindrivna traktorer under första halvåret 1950 — förordna om restitution av den enligt 1929 års förordning utgående skatten å bensin, som från och med den 1 januari 1951 och tills vidare förbrukas vid jordbruket till bensindrivna traktorer, ävensom i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte, med beaktande av vad i berörda betänkande anförts, skyndsamt föranstalta om en allsidig och förutsättningslös utredning angående rätten till restitution av skatt å bensin samt för riksdagen framlägga de förslag vartill utredningen kan föranleda;

C) i anledning av de likalydande motionerna I: 456 (av herrar Hällgren och Spetz) samt II: 551 (av herr Utbult m. fl.) ävensom de likalydande motionerna I: 457 (av herr Karl Persson m. fl.) och II: 550 (av herr Hansson i Skegrie m. fl.) uppdraga åt Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för genomförande av kollektiv restitution av tilläggs-skatten å bensin, som använts vid yrkesmässigt bedrivet fiske under tiden den 1 april 1948—den 31 december 1950; samt

D) lämna följande motioner, nämligen de likalydande motionerna I: 164 av herrar Wehtje och Carl Eric Ericsson samt II: 198 av herr Edström, de likalydande motionerna I: 456 av herrar Hällgren och Spetz samt II: 551 av herr Utbult m. fl., de likalydande motionerna I: 457 av herr Karl Persson m. fl. och II: 550 av herr Hansson i Skegrie m. fl. samt motionen I: 458 av herr Falk, i den mån de härigenom icke kunna anses besvarade, utan åtgärd.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voferingspropositionen upplästs, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 53.

Ang. det diplomatiska immunitetsskyddet.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 576, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 94 ja och 101 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 159 ja och 154 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Ang. det diplomatiska immunitetsskyddet.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena Undén hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Nermans interpellation angående det diplomatiska immunitetsskyddet. Svaret, vilket omedelbart före sammanträdet i stencilerad form utdelats till kammarens ledamöter, finnes såsom bilaga fogat vid detta protokoll. Ordet lämnades nu till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena *Undén*, som gav en kort sammanfattning av svaret.

Herr NERMAN: Herr talman! När jag till utrikesministern framför mitt tack för svaret och för att jag har fått det redan i går, är det inte bara den gängse frasen utan ett verkligt hjärtligt tack. Kammaren har fått en kort och klagörande orientering, just sådan som interpellationen avsåg. Den är så värdefull enligt min mening, att det skulle vara nyttigt, om den kom till allmän kännedom även utanför riksdagens protokoll.

Den inledande översikten om folkrätten hör till, men den har jag här ingen anledning att beröra. Jag har i min interpellation inte underskattat de framsteg som ha kunnat göras. I den speciella fråga, som föranledde min framställning, har man nu fått klargjort, att det finns två olika slag av diplomatiska rättigheter. Jag tar dem i omvänd ordning mot i svaret från utrikesministern. Först är det då »de huvudsakligen eko-

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

nomiska förmåner, såsom tullfrihet etc., som icke strikt följa av folkrätten — de »bero av reciprocitet». Sedan ha vi »den egentliga immuniteten», som bygger endast på den internationella sedvanerätten. Detta senare slag av immunitet är »högst varierande» alltefter de lagar som råda i värdlandet. Härmed bekräftas i fråga om den immuniteten min förmodan att behandlingen av utländska diplomater är olika i olika land och beror på varje regerings vänlighet, respektive fasthet.

I fråga om det förra slaget av immunitet anser utrikesministern, att i den mån svenska representanter i annat land röna en mindre generös behandling i ekonomiskt avseende, finns det anledning att ompröva de förmåner av samma slag som det landets representanter åtnjuta här i landet. I det senare fallet blir det fråga om, såsom det heter i svaret, »i respektive länder gällande lagar och förordningar». Det är enligt min mening den viktigaste upplysningen i interpellationssvaret. Det är alltså i fråga om spionage vår sak att tillämpa våra lagar. Utrikesministern säger härom mycket bestämt: »Om exempelvis en vaktpost eller polis lägger märke till att någon företager sig att, i strid mot gällande förbud, fotografera en militär anläggning, bör han med tjänliga medel förhindra honom att genomföra sin avsikt, även om det visar sig att personen är en utländsk diplomat. Kameran kan fråntagas den som ertappas på bar gärning. — — — Men om brottet redan är begånget eller skadan redan har skett, då gäller immuniteten, och gärningen får beivras i andra former än de rättsliga.» Därmed avses begäran om hemkallande, vilken alltid efterföljes. Straffas kan en diplomat inte.

Utrikesministern har, såvitt jag förstår, här givit full klarhet. En diplomat kan inte *straffas* för spionage. Men svenska myndigheter äro oförhindrade att gripa in, ja, de skola ingripa »med tjänliga medel» och frånta vederbörande kameran — om han »ertappas på bar gärning». Man har då, förmodar jag, att följa rättegångsbalkens 27 kap. 1 § som

säger: »Föremål som skäligen kan antagas äga betydelse för utredning om brott — — — må tagas i beslag.»

Antag nu det fall att en utländsk diplomat företar ett par dagars semestersegling i Stockholms skärgård och under den tiden övervakas av svenska myndigheter och ertappas med att flera gånger komma in på förbjudet område och där enligt fullt säkra observationer fotografera militära anläggningar — sådana fall kunna tänkas, jag känner t. o. m. ett i detalj. Om jag har fattat utrikesministerns svar rätt, så ha då våra myndigheter klar rätt, ja, plikt att beslagta och framkalla den film det gäller och behöva inte fråga vederbörande diplomat om han vill utlämna den.

Efter den klarläggning utrikesministern har givit i sitt svar på min interpellation, och som jag understryker att man bör vara verkligt tacksam för, vet man alltså att det är *våra* myndigheters sak att avgöra ett sådant beslag och icke den spionerande partens, d. v. s. att behandlingen av utländska diplomater *kan* skärpas till full ömsesidighet.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående forcering av vissa materielanskaffningar för försvaret m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 251, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 13 oktober 1950, föreslagit riksdagen att

I. bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med i berörda statsrådsprotokoll angivna grunder medgiva utläggande av bestämmelser inom följande kostnadsramar, nämligen för

a) Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m. 34 000 000 kronor,

b) Marinen: Fartygsbyggnader 8 000 000 kronor,

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

c) Marinen: Anskaffning av artilleriemateriel m. m. 6 000 000 kronor samt

d) Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. 8 000 000 kronor;

II. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51 under fjärde huvudtiteln anvisa följande reservationsanslag, nämligen till

a) Försvarsstaben: Engångsanskaffning av viss materiel m. m. 2 000 000 kronor;

b) Armén: Beklädnad m. m. 500 000 kronor;

c) Armén: Hemvärnets övningar 100 000 kronor;

d) Armén: Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m. 675 000 kronor;

e) Marinen: Fartygsbyggnader 10 000 000 kronor;

f) Marinen: Anskaffning av artilleriemateriel m. m. 10 000 000 kronor;

g) Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. 45 000 000 kronor;

h) Engångsanskaffning av sjukvårdsmateriel m. m. 500 000 kronor; samt

i) Lottaorganisationen 225 000 kronor;

III. a) till Krigsmaterielverket: Engångsanskaffning av vissa maskiner m. m. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva att därutöver beställningar å maskiner m. m. finge utläggas inom en kostnadsram av 3 000 000 kronor;

IV. till Vissa flygfältsarbeten m. m. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51 under försvarets fastighetsfond, flygvapnets delfond, anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor.

I detta sammanhang hade utskottet till behandling förehåft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Velander* m. fl. (I: 533) och den andra inom andra kammaren av herr *Hjalmarson* m. fl. (II: 638), i vilka hemställts,

att riksdagen måtte beakta vad i motionerna anförts rörande dels prioritet för försvaret i fråga om viss materielle-

verans, dels anskaffning av nattjaktflygplan,

att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att under budgetåret 1950/51 beställa ytterligare materiel för att möjliggöra ökning av den svenska flygindustriens produktionstakt inom en kostnadsram av 13 miljoner kronor,

att riksdagen måtte för samma ändamål på tilläggsstat för budgetåret 1950/51 anvisa ett anslag av 11,5 miljoner kronor,

att riksdagen på tilläggsstat för budgetåret 1950/51 måtte under titeln Armén: Ekiperingersättningar anvisa ett förslagsanslag på 210 000 kronor,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte framhålla önskvärdheten av att vad i motionerna anförts angående behovet av kompletterande gruppchefsutbildning beaktades samt

att riksdagen måtte på tilläggsstat för budgetåret 1950/51, kapitalbudgeten, bevilja ett investeringsanslag på 25 miljoner kronor för påbörjande av ytterligare befästnings- och flygfältsarbeten i enlighet med av överbefälhavaren avgivet förslag;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Bergvall* m. fl. (I: 534) och den andra inom andra kammaren av herr *Sjölin* m. fl. (II: 633), i vilka hemställts, att riksdagen måtte medgiva,

att en engångsantagning innevarande budgetår skedde av 150 reservfänrikar vid armén bland det rekryteringsmaterial, som på grund av platsbrist måst avvisas åren 1948, 1949 och 1950,

att antalet under år 1951 i sedvanlig ordning antagna fänrikar i reserven vid armén ökades till 350 samt

att vederbörliga förslagsanslag för ändamålet ökades med 130 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundqvist* m. fl. (I: 535) och den andra inom andra kammaren av herrarna *Staxäng* och *Edström* (II: 637), i vilka hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t snarast måtte till prövning upplaga frågan om

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

anskaffande i utlandet av sådan radar- och teleteknisk materiel för marinen, som i motionerna berörts, samt för innevarande års riksdag framlägga de förslag, vartill denna prövning kunde för- anleda;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Emil Petersson* m. fl. (I: 536) och den andra inom andra kammaren av herr *Fröderberg* m. fl. (II: 635), i vilka hemstälts, att riksdagen måtte till skytteförbundens överstyrelses förfogande ställa ett särskilt för iståndsättande av skjutbanor avsett belopp av 150 000 kronor;

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Ohlon* m. fl. (I: 537) och den andra inom andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl. (II: 634), i vilka hemstälts, att riksdagen måtte besluta

att för en månads kompletterande utbildning av gruppchefer i armén, tillhöriga åldersklasserna 1947 och 1948, anvisa ett förslagsanslag å 3 miljoner kronor,

att för motsvarande utbildning av gruppchefer inom samma åldersklasser i kustartilleriet anvisa ett förslagsanslag av 400 000 kronor,

att för anskaffande i utlandet av för marinen oundgänglig materiel, vilken icke kunde tillverkas i vårt land, lämna ett beställningsbemyndigande av 1 miljon kronor samt

att för ökning av den inhemska flygindustriens leveranskapacitet till anskaffande av extra verktygssats medgiva ett beställningsbemyndigande av 2 miljoner kronor samt å tilläggsstat för innevarande budgetår för enahanda ändamål anvisa likaledes 2 miljoner kronor;

dels en inom andra kammaren av herr *Johansson* i Stockholm m. fl. väckt motion (II: 636), vari hemstälts, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 251;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Rylander* m. fl. väckt motion (II: 639), vari hemstälts, att riksdagen måt-

te till anskaffning av nya nattjaktflygplan medgiva utöver tillgängliga bemyndiganden och anslag ett beställningsbemyndigande å 24,7 miljoner kronor samt såsom tilläggsanslag under löpande budgetår för samma ändamål anvisa 4 miljoner kronor.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte

a) beträffande komplettering av nattjaktflottiljens flygplansbestånd avslå motionerna I: 533 och II: 638, i vad de berörde detta ämne, samt motionen II: 639;

b) beträffande materielanskaffning i övrigt för flygvapnet med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 533 och II: 638 samt I: 537 och II: 634, såvitt nämnda motioner avsåge ökning av flygindustriens leveranstakt, ävensom med avslag å motionen II: 636, såvitt nu vore i fråga,

1) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 13 oktober 1950 angivna grunder medgiva utläggande av beställningar för anskaffning av flygmateriel m. m. inom en kostnadsram av 8 000 000 kronor;

2) till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 45 000 000 kronor;

II. att riksdagen måtte beträffande anskaffning av artillerimateriel m. m. för marinen

a) avslå motionerna I: 535 och II: 637 angående skrivelse till Kungl. Maj:t i fråga om teleteknisk materiel;

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 537 och II: 634, i vad de avsåge anskaffning av teleteknisk materiel, ävensom motionen II: 636, såvitt nu vore i fråga,

1) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 13 oktober 1950 angivna grunder medgiva utläggande av

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

beställningar för anskaffning av artillerimateriel m. m. för marinen inom en kostnadsram av 6 000 000 kronor;

2) till Marinen: Anskaffning av artillerimateriel m. m. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 10 000 000 kronor;

III. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 636, såvitt nu vore i fråga, bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 13 oktober 1950 angivna grunder medgiva utläggande av beställningar inom följande kostnadsramar, nämligen för

a) Armén: Anskaffning av tygmateriel m. m. 34 000 000 kronor;

b) Marinen: Fartygsbyggnader 8 000 000 kronor;

IV. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 636, såvitt nu vore i fråga, å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51 under fjärde huvudtiteln anvisa följande reservationsanslag, nämligen till

a) Försvarsstaben: Engångsanskaffning av viss materiel m. m. 2 000 000 kronor;

b) Armén: Beklädnad m. m. 500 000 kronor;

c) Armén: Hemvärnets övningar 100 000 kronor;

d) Armén: Frivilliga befälsutbildningsrörelsen m. m. 675 000 kronor;

e) Marinen: Fartygsbyggnader 10 000 000 kronor;

f) Engångsanskaffning av sjukvårdsmateriel m. m. 500 000 kronor; samt

g) Lottaorganisationen 225 000 kronor;

V. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionen II: 636, såvitt nu vore i fråga,

a) till Krigsmaterielverket: Engångsanskaffning av vissa maskiner m. m. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 3 000 000 kronor;

b) bemyndiga Kungl. Maj:t att medgiva att därutöver beställningar å maskiner m. m. finge utläggas inom en kostnadsram av 3 000 000 kronor;

VI. att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 533 och II: 638 samt II: 636, samtliga motioner såvitt nu vore i fråga, till Vissa flygfältsarbeten m. m. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51 under försvarets fastighetsfond, flygvapnets delfond, anvisa ett investeringsanslag av 5 000 000 kronor;

VII. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 533 och II: 638, såvitt de avsåge anslag till befästningsarbeten;

VIII. att riksdagen måtte avslå motionerna I: 536 och II: 635 angående anslag till frivilliga skytterörelsen;

IX. att riksdagen måtte beträffande utökning av antalet reservfänrikar vid armén avslå motionerna I: 533 och II: 638, såvitt de avsåge detta ämne, samt I: 534 och II: 633;

X. att riksdagen måtte beträffande kompletterande utbildning av gruppchefer avslå motionerna I: 533 och II: 638 samt I: 537 och II: 634, samtliga motioner såvitt de avsåge detta ämne;

XI. att motionerna I: 533 och II: 638, i vad de avsåge förtursrätt för leveranser till försvaret, måtte anses besvarade med vad utskottet i utlåtandet anfört.

Reservationer hade avgivits

A. av herrar *Gränebo, Mannerskantz, Ohlon, von Heland, Alfred Nilsson, Lundgren, Malmborg* i Skövde, *Svensson* i Grönvik, *Boman* i Kieryd, *Svensson* i Ljungskile, *Rubbestad, Ståhl, Kyling* och *Hjalmarson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkten I hemställa, att riksdagen måtte

a) beträffande komplettering av nattjaktflottiljens flygplansbestånd i anledning av motionerna I: 533 och II: 638, i vad de berörde detta ämne, samt motionen II: 639 i skrivelse till Kungl. Maj:t

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

giva till känna vad i reservationen anförts;

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 533 och II: 638, med bifall till motionerna I: 537 och II: 634, samtliga nämnda motioner såvitt de avsåge ökning av flygindustriens leveranstakt, ävensom med avslag å motionen II: 636, såvitt nu vore i fråga,

1) bemyndiga Kungl. Maj:t att i enlighet med av reservanternas angivna grunder medgiva utläggande av beställningar för anskaffning av flygmateriel m. m. inom en kostnadsram av 10 000 000 kronor;

2) till Flygvapnet: Anskaffning av flygmateriel m. m. å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51 under fjärde huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 47 000 000 kronor;

B. av herrar *Mannerskantz, Lundgren, Kyling* och *Hjalmarson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss del lyda så, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under punkten VII hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 533 och II: 638, såvitt nu vore i fråga, till Ytterligare befästningsarbeten å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51 under försvarets fastighetsfond, befästningars del-fond, anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kronor;

C. av herrar *Gränebo, Mannerskantz, Ohlon, von Heland, Alfred Nilsson, Lundgren, Malmberg* i Skövde, *Svensson* i Grönvik, *Boman* i Kieryd, *Svensson* i Ljungskile, *Rubbestad, Ståhl, Kyling* och *Hjalmarson*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i vissa angivna delar hava den ändrade avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkten IX hemställa, att riksdagen måtte beträffande utökning av antalet reservfänrikar vid armén i anledning av motionerna I: 533 och II: 638, såvitt nu vore i fråga, samt motionerna I: 534 och II: 633

a) medgiva, att engångsantagning finge under innevarande budgetår ske av 200 reservfänrikar vid armén bland det rekryteringsmaterial, som på grund

av platsbrist måst avvisas under åren 1948—1950;

b) medgiva, att antalet under år 1951 i sedvanlig ordning antagna fänrikar i reserven vid armén finge ökas till 350;

c) till Armén: Ekiperingsersättningar å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51 under fjärde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 140 000 kronor;

D. angående kompletterande utbildning av gruppchefer

1) av herrar *Gränebo, Ohlon, von Heland, Alfred Nilsson, Malmberg* i Skövde, *Svensson* i Grönvik, *Boman* i Kieryd, *Svensson* i Ljungskile, *Rubbestad* och *Ståhl*, vilka ansett, att utskottets yttrande i nämnda del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under punkten X hemställa, att riksdagen måtte beträffande kompletterande utbildning av gruppchefer i anledning av motionerna I: 533 och II: 638 samt I: 537 och II: 634, samtliga motioner såvitt de avsåge detta ämne, i skrivelser till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts;

2) av herrar *Mannerskantz, Lundgren, Kyling* och *Hjalmarson*, vilka ansett, att utskottets yttrande i berörda del bort hava den avfattning, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkten X hemställa, att riksdagen måtte beträffande kompletterande utbildning av gruppchefer med bifall till motionerna I: 533 och II: 638 samt i anledning av motionerna I: 537 och II: 634, samtliga motioner såvitt de avsåge detta ämne, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis, dock att vid behandlingen av punkten I överläggningen finge omfatta utlåtandet i dess helhet.

Punkten I.

Herr LUNDGREN: Herr talman! De senaste årens händelser ha ånyo bekräftat von Clausewitz' för mer än 100 år sedan framställda tes om det nära sam-

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

bandet mellan utrikespolitiken och krigsmakten. De utrikespolitiska händelserna måste påverka ett lands försvarspolitik, men å andra sidan är ett lands utrikespolitiska handlingsfrihet beroende på styrkan av dess militära maktmedel.

På grund av händelserna i Korea i juli månad påbörjades vissa undersökningar rörande möjligheterna att förstärka vår försvarsberedskap. Dessa undersökningar lägo till grund för de förslag, som de militära myndigheterna i början av september avlämnade till Kungl. Maj:t. Huvuddelen av de militära myndigheternas äskanden upptogs i den proposition angående forcering av vissa materielanskaffningar för försvaret m. m. som i dag behandlas av riksdagen, men Kungl. Maj:t har tyvärr på åtskilliga viktiga punkter frångått myndigheternas äskanden. Det utrikespolitiska läget har emellertid sedan den tidpunkt då grunderna för denna proposition fastställdes i hög grad förändrats. Händelserna ila snabbt i dessa dagar, och läget har till och med under den korta tid, som förflutit efter utskottsbehandlingen av detta ärende, snarast försämrats. De senaste månadernas utrikespolitiska händelser och framför allt den sista veckans tilldragelser i Korea göra det därför nödvändigt för oss att helt ompröva våra försvarspolitiska problem. Det är icke längre möjligt att planlägga våra försvarsförstärkningar endast på lång sikt — härmed är icke sagt att vi skola försumma långtidsplaneringen. Vi måste främst inrikta oss på omedelbara förstärkningar av vår beredskap, den materiella såväl som den personella. Innan jag närmare går in på det föreliggande utskottsutlåtandet, tillåter jag mig, herr talman, att anföra några principiella synpunkter på vår beredskap. Dessa äro visserligen inte på något sätt märkliga eller nya, men de äro dock av den art, att de allvarligen böra övervägas vid behandlingen av dagens försvarspolitiska problem.

Det utrikespolitiska och militärpolitiska läget i Europa kan karakteriseras på följande sätt. Sovjetunionen och de av denna stat behärskade länderna äga en tydligt uttalad överlägsenhet i fråga om landstridskrafter, och dessa ha en

hög beredskap som gör det möjligt för Sovjetunionen att hastigt och oväntat ansätta ett anfall mot ett grannland. Västmakterna däremot ha obestridligen större tillgångar i fråga om krigspotential och äro överlägsna i fråga om sjöstridskrafter och sannolikt även i fråga om flygstridskrafter. Däremot ha de en mycket låg beredskap och kunna därför utveckla sin fulla styrka först efter en mycket lång förberedelse, under vilken öststaterna kunna erövra stora områden av de demokratiska staterna i Europa.

Den stora faran för freden ligger därför däri, att Sovjetunionen kan frestas att utnyttja sin temporära överlägsenhet för erövring av andra länder. Detta är så mycket mera farligt som upprustningen i de demokratiska staterna kan komma att ta åtskillig tid i anspråk. Särskilt äro de länder utsatta för dessa faror, som gränsa intill öststaternas huvudmakt. Det finns risk för oss att vi kunna utsättas för ett isolerat angrepp såsom förberedelse för en blivande kraftmätning mellan öst och väst. Det påfallande ryska intresset för våra hämnar, vilket i dessa dagar tagit sig särskilda uttryck, bör erinra oss om faran.

Den mycket omfattande upprustningen under andra världskriget medförde en avsevärd förstärkning av vår försvarsmakt. Den tillfördes under världskriget och även senare ny materiel i stor omfattning, men denna materielförnyelse har efter krigets slut skett i alltför långsam takt med hänsyn till det utrikespolitiska läget. De stora reservationerna tidigare på fjärde huvudtitelns anslag vittna om bristen på materiel som för länge sedan borde ha varit anskaffad. För att materielanskaffningen för försvaret verkligen skall påskyndas i erforderlig omfattning är det nödvändigt att Kungl. Maj:t behandlar detta spörsmål på ett annat sätt än tidigare varit fallet.

Under andra världskriget skedde en avsevärd kvalitativ förbättring av vår krigsmakt på grund av den långa utbildningen som personalen då fick genom täta inkallelser. Våra truppförband blevo verkligen fältdugliga. På grund av den förkortade utbildningstiden är detta icke

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

längre möjligt. För att vi skola ha utsikter att med framgång försvara oss måste vi ha bl. a. en armé, ungefär likvärdig med den eventuella angriparens elittrupper. Det borde stå klart för alla att det icke går att utbilda svenska värnpliktiga till elitsoldater på en tid av 9 månader, då man t. ex. nyligen i Storbritannien höjt utbildningstiden från 18 till 24 månader. Det vore verkligen på tiden att Sveriges folk och den svenska riksdagen ville se verkligheten när det gäller dessa problem i ögonen och icke hängiva sig åt några illusioner.

Det är farligt att undervärdera en motståndare. Denna kommer säkerligen att utnyttja svagheterna i vår organisation. Det behövs verkliga krafttag för att eliminera dessa svagheter, och det kommer att kosta mycket stora belopp i pengar och personliga uppoffringar i form av ökad tjänstgöring för de värnpliktiga.

Under den försvarspolitiska debatten har ofta framhållits att vi under lugna tider skola minska våra försvarsutgifter, men att vi, när oron ökar i världen, skola hastigt rusta upp. Tyvärr äro de tekniska möjligheterna för en hastig upprustning alltid begränsade. För närvarande befinna vi oss säkerligen i ett allvarligare läge än på mycket länge. Det gäller då att dra konsekvenserna av detta läge och beslutsamt använda den tid, som kan återstå, till att förbättra vår beredskap.

De åtgärder, som för detta ändamål äro nödvändiga, äro främst forcerad anskaffning av materiel, i första hand sådan som måste importeras, samt kompletterande utbildning av värnpliktiga, främst av dem som tillhöra de yngsta i fältarmén ingående årsklasserna. Härmed kommer jag, herr talman, in på de problem, som mera direkt behandlas i det föreliggande utskottsutlåtandet.

Materielleveranserna till försvaret ha blivit i hög grad fördröjda på grund av leveranssvårigheter inom den svenska industrien. Möjligheterna för en forcering av materielleveransernas synas inom den närmaste tiden vara relativt begränsade i fråga om inom landet tillverkad materiel, därest icke förtursrätt med

stöd av förfogandelagen tillgripes. På denna punkt har i en motion av herr Hjalmarson m. fl. yrkats, att därest icke på frivillighetens väg nödvändiga leveranser till försvaret kunna komma till stånd, Kungl. Maj:t med stöd av förfogandelagen skall bereda för försvaret oundgängligen nödvändiga leveranser förtursrätt. Utskottet har på denna punkt icke helt biträtt det i motionen framställda yrkandet, men utskottet, som ju på denna punkt är enigt, förutsätter att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på denna fråga och därvid i tvångsmål icke lämnar det i nämnda motion framställda alternativet om eventuellt tvångsingripande för forcering av leveranser till försvaret obeaktat. Jag vill, herr talman, endast uttala den förhoppningen, att statsrådet och chefen för försvarsdepartementet måtte beakta vad statsutskottet sålunda anfört och tillse att leveranser för försvaret påskyndas i så hastig takt som möjligt, om så är nödvändigt genom att med stöd av förfogandelagen bereda leveranser till försvaret förtursrätt. Vi ha vid ett krigsutbrott ringa glädje att ha medel för beställningar reserverade men inga vapen tillgängliga. Frågan om nödig prioritet för leveranser till vårt försvarsväsende är ett av våra allra viktigaste försvarsproblem.

Det är, herr talman, utomordentligt glädjande att enighet i utskottet kunnat vinnas om de väsentliga delarna i den nu föreliggande propositionen. De punkter i fråga om den materiella försvarsberedskapen, i vilka skiljaktigheter föreligga och som jag nu närmare skall beröra, äro kanske icke av så stor ekonomisk betydelse som de frågor, om vilka vi varit ense, men de äro av mycket stor vikt för att åstadkomma en kvalitativ förbättring av vår försvarsmakt till förhållandevis ringa kostnader.

Den första punkt, i fråga om vilken reservation föreligger, rör materielanskaffningen för flygvapnet. Flygvapnets effektivitet bestämmes i stor utsträckning av flygplanens modernitet. I nuvarande läge är det — med hänsyn icke minst till flygupprustningen utomlands

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

med moderna flygplan — särskilt önskvärt att materielens förnyelse påskyndas. Detta kan ske antingen genom ökning av den inhemska flygindustriens produktionstakt eller/och genom anskaffning utomlands. Den ute i världen pågående flygupprustningen begränsar emellertid möjligheterna för köp utomlands. Även politiska skäl kunna lägga hinder i vägen för sådana inköp. För någon tid sedan meddelades i pressen att svårigheter uppstått beträffande leveranserna av i England tidigare beställda jaktflygplan av typen »Vampire». Sedan något mer än en fjärdedel av de beställda flygplanen levererats meddelades nämligen att leveransen skulle avbrytas, men efter förhandlingar kom den åter i gång.

För att säkerställa en forcering av den inhemska flygplansproduktionen erfordras lagerköp av viss importerad materiel. Flygledningen har på grund härav begärt beställningsbemyndigande på 13 miljoner kronor samt en medelsanvisning på tilläggsstat av 11,5 miljoner kronor. Detta äskande har departementschefen dock avvisat. Av totalkostnaden, 13 miljoner kronor, falla endast 2 miljoner kronor för anskaffning av extra verktygssats utom flygvapnets kostnadsram, medan återstoden, 11 miljoner kronor, faller inom ramen. Merkostnaden är således 2 miljoner kronor. I en gemensam reservation ha samtliga borgerliga ledamöter i statsutskottet tillstyrkt ett anslag av 2 miljoner kronor för inköp av denna extra verktygssats. Jag vill i detta sammanhang uttala den förhoppningen, att statsrådet och chefen för försvarsdepartementet skall ha möjlighet att med anvisande av för flygvapnet anslagna medel eller, därest så icke skulle vara fallet, genom hemställen till riksdagen om anslag, ställa medel till förfogande för den övriga materielanskaffning som flygledningen sålunda äskat.

1948 års riksdag beslutade att attackflottiljen F I skulle ombildas till nattjaktflottilj och fann det — med hänsyn till att vi då helt saknade nattjaktflyg — angeläget att denna ombildning skedde

så snart lämpliga flygplan kunde levereras. Vid denna tidpunkt bedömdes det möjligt att tillverka inhemska nattjaktflygplan först omkring år 1954. För att genomföra uppsättningen av nattjaktflyg inom rimlig tid återstod därför endast att söka anskaffa flygplan i utlandet. Den enda flygplanstyp, som då stod att få, var den engelska »Mosquito», som i stor utsträckning användes i det engelska nattjaktflyget under kriget. Av denna typ inköptes under åren 1948 och 1949 — till avsevärt reducerat pris — använda men nyöversedda flygplan till det antal som behövs för en flottilj.

Flygplanstypen var vid anskaffningen — ehuru fullt användbar — icke helt modern. Det förutsattes därför, att den skulle ersättas efter fyra år, d. v. s. under budgetåret 1953/54, då man räknade med att kunna få fram inhemska nattjaktflygplan. Av tekniska skäl torde det emellertid, enligt uppgift, såvitt nu kan bedömas, icke bli möjligt att leverera inhemska flygplan förrän efter ytterligare ett par år. Detta skulle medföra att flygplan av ifrågavarande typ skulle uppnå en total livslängd av inemot dubbla den normala, såvida icke förnyelse genom utländsk anskaffning kan äga rum tidigare. Det förefaller även för lekmannen orimligt, att vi fram till år 1957 skola ha nattjaktplan som äro tillverkade för användning, och delvis även använda, under andra världskriget. Med hänsyn till den utomordentligt snabba flygtekniska utvecklingen under de senare åren — bl. a. tillkomsten utomlands både i öst och väst av snabba reaktionsdrivna bombflygplan och nattjaktflygplan — är nämligen flygplantypen redan nu omodern. Om några år torde den enligt uppgift icke längre vara praktiskt användbar för sitt ändamål.

På grund av redan inträffade och befarade framtida avgångar kan man vidare räkna med att vid den tidpunkt, då ersättning genom inhemska tillverkning skulle kunna ske, antalet flygplan av denna typ skulle ha nedgått till ungefär hälften av flottiljens ursprungliga bestånd.

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

Behovet av omedelbar ersättning av denna flygplanstyp understrykes dessutom, såsom jag tillät mig att framhålla under remissdebatten, av att under den tid typen varit i tjänst i Sverige vissa konstruktiva svagheter framkommit som varit anledningen till eller kunna ha bidragit till ett flertal haverier med dödlig utgång.

Den sammanlagda kostnaden för anskaffning av nattjaktflygplan till en fulltalig flottilj har beräknas till 60 miljoner kronor, varav 35,3 miljoner kronor skulle kunna bestridas inom flygvapnets nuvarande kostnadsram genom minskning av antalet nattjaktplan av nästa inhemska typ. Återstående belopp, 24,7 miljoner kronor, skulle inläggas i kostnadsramen som engångskostnad, vilket skulle innebära att anskaffningsramen utökas med detta belopp. Departementschefen förordar, att åtgärder redan nu vidtagas för anskaffning inom kostnadsramen av moderna nattjaktplan, men är icke nu beredd att förorda anskaffning utöver kostnadsramen. Departementschefens förslag innebär, att endast något mer än hälften av de erforderliga nya flygplanen nu kunna anskaffas. Detta antal är icke tillräckligt ens för att utrusta flottiljens stridande linjeförband. Någon reserv för förluster i krig och för översyner och haverier kommer icke att finnas. Om flottiljen skall hållas fulltalig måste därför — såvida kompletterande anskaffning av nya flygplan icke kan ske — flygplan av den nuvarande typen fortfarande hållas i tjänst, därest detta av flygsäkerhetsskäl över huvud taget är möjligt. Från såväl underhålls- som utbildnings- och flygsäkerhetssynpunkter är det slutligen i hög grad olägligt att blanda två, vad teknisk utformning och utrustning beträffar, helt olika krigsflygplantyper vid en och samma flottilj. Med hänsyn till förbandets krigsberedskap måste det också, såsom jag tidigare framhållit, anses såsom synnerligen allvarligt, att personalens förtroende för flygplanstypen är undergrävd.

I reservation till statsutskottets betänkande ha samtliga borgerliga ledamöter

framhållit, att det är synnerligen angeläget att åstadkomma en snabb komplettering av nattjaktflottiljens flygplansbestånd. De förutsätta att Kungl. Maj:t omprövar denna fråga i enlighet med yrkanden som i motioner framförts bl. a. från högerhåll. I avvaktan på en sådan omprövning skulle medelsanvisning tills vidare kunna anstå. Jag hoppas att statsrådet och chefen för försvarsdepartementet beaktar denna fråga vid uppgörande av statsverkspropositionen för nästkommande budgetår. Det är redan i och för sig en allvarlig svaghet, att ett så vidsträckt land som Sverige endast har en nattjaktflottilj. Om denna sedan har omodern materiel blir situationen ännu allvarligare.

I det preliminära betänkandet, som 1949 års försvarsutredning framlade i somras, underströks vikten av och behovet av befäsningsarbeten. Det föreligger tyvärr en mycket allvarlig eftersläpning i frågan om dessa arbeten. Ö. B. har begärt att befäsnings- och flygfältsarbeten redan under innevarande budgetår måtte igångsättas i ökad omfattning. Utöver tidigare reserverade medel begär Ö. B. ytterligare 25 miljoner kronor för dessa ändamål. Departementschefen tillstyrker dock endast 17 miljoner kronor av reserverade medel. I motion av herr Hjalmarson m. fl. har yrkats, att riksdagen måtte bevilja ett investeringsanslag på tilläggsstat för innevarande år på 25 miljoner kronor för påbörjande av ytterligare befäsnings- och flygfältsarbeten. Av naturliga skäl är det icke möjligt att i detalj redogöra för dessa arbeten. Statsutskottets första avdelning har emellertid tagit del av handlingarna i ärendet, och av dessa framgår att samtliga föreslagna arbeten äro utomordentligt angelägna.

Det är emellertid icke tillräckligt med anslag, det fordras också arbetstillstånd för att få utföra de beslutade arbetena. Vid beviljande av dessa tillstånd har man hittills tagit huvudsaklig hänsyn till förekomsten av arbetslöshet på olika platser. Detta har gjort att ur militär synpunkt mindre angelägna befäsningsarbeten kommit att utföras, i stället för för

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

riksförsvaret viktiga. I en reservation av herr Mannerskantz m. fl. har yrkats bifall till den ifrågavarande motionen om ytterligare anslag för befästningar.

I stort sett har alltså departementschefen i propositionen tillgodosett kraven på en ökning av den *materiella* beredskapen, med de modifikationer som jag nyss antydde. Tyvärr har departementschefen avvisat praktiskt taget alla äskanden från de militära myndigheterna för förstärkande av den *personella* beredskapen. På denna punkt föreligga därför åtskilliga reservationer, då utskottsmajoriteten härvidlag tyvärr följt Kungl. Maj:t.

I en värnpliktsarmé kan av ekonomiska skäl endast en ringa del av befälsbehovet fyllas genom fast anställd personal. Huvuddelen utgöres av och måste alltid utgöras av reservpersonal eller värnpliktiga. Avgörande för krigsmaktens effektivitet är därför bl. a. denna personals utbildning och tjänsteduglighet. Jag har under remissdebatten ganska utförligt redogjort för chefens för armén framställning rörande utökning av antalet reservofficerare, dels genom engångsanställning av 300 reservofficerare tillhörande årsklasserna 1948, 1949 och 1950 och dels genom utökning av det årligen nyanställda antalet reservofficerare vid armén från 220 — år 1950 250 — till 350. Genom en sådan åtgärd höjes avsevärt kvaliteten hos det befäl, som vid mobilisering skall tjänstgöra i vår armé. Utbildningen till reservofficerare och värnpliktiga officerare är visserligen lika — kostnaden för den utbildningen är alltså lika för båda kategorierna — men reservofficerare tjänstgöra till skillnad från värnpliktiga officerare vart tredje år intill 47 års ålder, under repetitionsövningarna eller annan tid, och kunna därigenom bibehålla sina kunskaper på ett annat sätt än de värnpliktiga officerarna, som fullgöra endast tre repetitionsövningar tillsammans med sin årsklass. Kostnaderna för en ökning av antalet reservofficerare äro så förhållandevis små, att de icke i detta sammanhang kunna tillmätas avgörande betydelse. De blivande reservofficerarna få

vid anställningens början ett ekiperingsbidrag, som utgår med 700 kronor per aspirant, och de ha dagavlönning endast för den tid då de tjänstgöra.

I reservation av herr Gränebo m. fl. har yrkats, att riksdagen måtte ställa medel till förfogande för anställning av ytterligare 200 reservofficerare tillhörande årsklasserna 1948, 1949 och 1950. Kostnaderna härför uppgå, i enlighet med vad jag nyss sade, till 700 kronor per man, eller tillsammans 140 000 kronor. Jag hoppas att departementschefen för nästkommande år beräknar en ökning av antalet reservofficerare som nyanställes vid armén från och med 1951. Därigenom åstadkommes genom ringa kostnad en avsevärd kvalitativ förstärkning av våra förband, vilken är desto angelägnare som de värnpliktigas utbildning liksom det värnpliktiga underbefällets utbildning måste, som jag strax kommer till, anses vara i hög grad bristfällig. Härmed kommer jag, herr talman, in på den sista av de frågor i utskottets förvarande utlåtande, om vilken delade meningar råder, nämligen frågan om gruppchefsutbildningen.

Sveriges läge är sådant att vi, om vi anfallas, måste räkna med att bli angripna av en makt, som är kvantitativt mycket överlägsen oss. Enda utsikten för vårt land att kunna motstå ett anfall är därför att vad som brister i kvantitet ersättes av kvalitet. Vi måste därför ha en krigsmakt med en utrustning, som är så modern och effektiv, som det är för oss tekniskt och ekonomiskt möjligt att anskaffa. Vi måste ha tillräcklig tillgång till ammunition och annan utrustning. Denna måste vara anskaffad redan i fredstid. Det är, såsom många gånger påpekats, omöjligt att räkna med att vi efter ett krigsutbrott skola kunna i nämnvärd utsträckning komplettera vår utrustning och öka våra ammunitionstillgångar. Vi måste ha värnpliktiga, som äro utbildade såväl enskilt som i högre förband, så att de stå kvalitativt lika högt som den mest sannolike motståndarens armé. Det är fullständigt verklighetsfrämmande att tro att detta är möjligt på 9 månader. Denna tid, som

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

är fastställd mot de militära myndigheternas avstyrkanden, är godtyckligt vald av försvarsministern. Några andra skäl för nedsättningen av den första utbildningstidens längd än en okänd utländsk auktoritet har han, såvitt jag vet, icke anfört. En första utbildningstid av 9 månader medger icke, det erkännes även av statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, en utbildning i högre förband — det framgår av gällande utbildningsföreskrifter. De värnpliktiga som endast fullgjort första utbildning äro alltså icke fullt användbara vid mobilisering. Genom den förkortade utbildningen bli de värnpliktigas kunskaper och färdigheter i vissa viktiga utbildningsgrenar ofullständig, exempelvis i min- och sprängtjänst och strid i mörker.

Det är ett utomordentligt tungt ansvar som regeringen och främst försvarsministern åtagit sig genom denna nedsättning av övningstiden. Den amerikanske generalen Pattons yttrande vid ett besök på Karlberg 1945, »att skicka dåligt utbildade soldater i fält är mord», grundar sig på bitter krigserfarenhet. Den amerikanske överbefälhavaren under världskriget, Eisenhower, skriver i sin bok »Korståg i Europa» rörande utbildningen bl. a. följande: »Varje befälhavare som låter ett förband gå i strid utan någon färdighet, någon välbehövlig instruktion eller någon nyttig lärdom, som kan meddelas detta förband i förväg, har gjort sig skyldig till en grov förbrytelse mot de soldater han anför.» Gäller icke detta omdöme även en regering eller en departementschef som förordat en utbildningstid, som enligt all erfarenhet är otillfredsställande? Gäller det icke envar i riksdagen, som biträder regeringens förslag om förkortning av utbildningstiden?

Om huvuddelen av de värnpliktiga är ofullständigt utbildad, är det desto viktigare att allt befäl är kvalitativt tillfredsställande. Försvarsministern håller envist på sin uppfattning, att det är möjligt att utbilda på tillfredsställande sätt gruppchefer på 9 månader. Efter mycket noggranna utredningar föreslog

1948 års värnpliktskommitté, att första tjänstgöringstiden för värnpliktiga uttagna till gruppchefer skulle förlängas med 60 dagar, men försvarsministern har, liksom riksdagens majoritet, vägrat att godtaga detta förslag. Det finns ingen anledning att nu debattera huru gruppcheferutbildningen i framtiden skall ordnas. Utredning därom pågår och kommer att under nästa år föreläggas riksdagen. Departementschefen har medgivit att i varje fall gruppchefer tillhörande 1947 och 1948 års åldersklasser »icke utbildats med de förbättrade utbildningsmetoder som på senare tid tillämpats». Detta borde föranlett departementschefen att biträda Ö. B:s förslag om kompletterande utbildning av åldersklasserna 1947—1949. Denna utbildning var avsedd att äga rum våren 1951. Emellertid torde behovet av kompletterande utbildning göra sig gällande även för gruppchefer tillhörande äldre åldersklasser än dessa nu omförmälda, och det är av vikt att sådan utbildning kommer till stånd. I första hand böra emellertid gruppcheferna ur åldersklasserna 1947 och 1948, de yngsta av de åldersklasser, vilka endast delvis lärt känna och hantera de nyaste vapnen, erhålla dylik kompletterande utbildning.

Huruvida de värnpliktiga skola inkallas med stöd av § 27 mom. 2 i värnpliktslagen, som handlar om beredskapsövning, eller § 28, torde det få ankomma på Kungl. Maj:t att avgöra. Därest en ändring av värnpliktslagen är nödvändig för anordnande av denna utbildning, bör Kungl. Maj:t snarast för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring. Det kan, herr talman, vara av visst intresse i detta sammanhang att erinra om att Kungl. Maj:t genom brev i mars 1939 inkallade värnpliktiga tillhörande 1935 års klass, vilken är den yngsta av de åldersklasser som utbildats enligt 1925 års härordning, för tjänstgöring i två omgångar under 1939 — den $\frac{15}{5}$ — $\frac{15}{6}$ och den $\frac{13}{6}$ — $\frac{24}{7}$ — vilken tjänstgöring avsåg i huvudsak komplettering av utbildningen. Är icke den utrikespolitiska situationen lika allvarlig i dessa dagar som i mars 1939?

Det gäller emellertid, herr talman, att

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

använda den tid som kan stå till buds för att komplettera den personella beredskapen. Detta bör ske genom att i första hand inkalla allt befäl, även värnpliktigt, till särskilda utbildningskurser. Efter dessa böra anordnas repetitionsövningar truppförbandsvis. Därvid är det nödvändigt att frångå den ordning för truppförbandsvisa repetitionsövningar, som förutsattes i värnpliktslagen enligt den lydelse, som denna fick vid innevarande års riksdag, och inkalla de olika omgångarna hastigare än vad man räknat med i värnpliktslagen och i den till grund för värnpliktslagen liggande utredningen. Detta kan obestriddligen ske såväl med stöd av § 27 mom. 2 i värnpliktslagen som enligt § 28. En sådan anordning förutsätter att vissa ordinarie utbildningskurser vid armén få inställas eller förkortas, men detta innebär enligt min mening en mindre olägenhet i förhållande till vad man vinner genom ökad förbandsutbildning.

Jag tillåter mig slutligen, herr talman, att i detta sammanhang även erinra om vikten av truppförbandsutbildningen. Genom tillkomsten av truppförbandsvisa repetitionsövningar ha möjligheterna, såvitt jag kan se, till utbildning i högre förband minskat. Detta är en bestämd olägenhet och en fara för krigsberedskapen. Möjligheterna för staber till övning bli mindre än vad de voro t. ex. under senare hälften av 1930-talet med de då regelbundet återkommande fälttjänstövningarna. Fälttjänstövningar kunna i detta avseende icke ersättas av fältövningar. Det kan i detta sammanhang vara av intresse att erinra om vad den finske generallöjtnanten Harald Öqvist skriver i sin bok om vinterkriget 1939—1940. Jag citerar: »Kriget visade på det mest övertygande sätt att den nödvändiga rutinen, framför allt förmågan att rätt beräkna tid och rum och att förutse verkan av all den friktion, som alltid uppstår i fält, endast kan uppnås om man opererar med verkliga trupper, med levande människor i tusen- och tiotusental, alla belastade med de brister i fråga om uppfattning och omdömesförmåga, minne och samvetsgrannhet, and-

lig och kroppslig spänst m. m. som enligt naturens ordning hör genomsnittsmänniskan till. Enda slag av fredstida övningar, som kan ge en tillnärmelsevis riktig bild av krigets krav i dessa avseenden, är manöver i största möjliga skala.» På grund härav är det enligt min mening av största vikt att även behovet av utbildning i högre förband beaktas under dessa övningar.

Med den motivering, som jag här anfört, ber jag, herr talman, att i fråga om punkten I i det föreliggande utlåtandet få yrka bifall till den av herr Gränebo m. fl. under A avgivna reservationen.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN:
Herr talman! Herr Lundgren tecknade i början av sitt anförande en bild av det nuvarande militära läget. Jag behöver därför inte gå in på någon skildring av bakgrunden till det nu rådande läget, utan kan i huvudsak begränsa mig till de skiljaktigheter som föreligga mellan utskottsmajoriteten och reservanterna i fråga om förstärkningen av vårt försvarsväsen.

Det spända utrikespolitiska läge, som varit rådande under det senaste året och som skärpts under Koreakriget, gör det nödvändigt för oss att utan onödigt dröjsmål förstärka vår försvarsberedskap och tillgodose vad som i sådant avseende brister. Det föreliggande utskottsförslaget innebär en viss förstärkning av försvaret genom en forcerad anskaffning av viss försvarsmateriel och utbyggnad av försvarsanordningar inom den nuvarande försvarsplanen. Det hade varit önskvärt att det hade rätt fullständig enighet om det förslag, som nu av utskottet framlägges. Men tyvärr är så inte fallet. Av utskottets 30 ledamöter ha 14 — de borgerliga — velat gå något längre än vad övriga 16 ledamöter velat göra. Det gäller i huvudsak i fråga om anskaffning av materiel till flygvapnet och viss förstärkning av den personella beredskapen — befälsutbildningen, — samt anskaffning av viss krigsmateriel. De ökade kostnader, som reservanternas förslag skulle föra med sig under inne-

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

varande budgetår, äro icke synnerligen stora. De uppgå beträffande flyget till ett 2 miljoner kronor högre belopp än vad Kungl. Maj:t och utskottet föreslagit. Beträffande förstärkningen av befälsutbildningen är ökningen endast 140 000 kronor. Det är inte några avskräckande belopp. Försvarskostnaderna i vårt land äro visserligen nu betydande, men om vi därigenom kunna öka möjligheterna för bevarandet av vår fred och vår frihet tror jag att vårt folk är villigt påtaga sig dessa offer. Våra kostnader för försvaret äro dock väsentligt lägre än vad många andra länders folk påtagit sig i proportion till folkmängden.

I fråga om flygvapnet är det främst för att möjliggöra anskaffande av anordningar och verktyg — en s. k. verktygssats — för en ökad inhemsk flygplanstillverkning som reservanterna begära ett högre anslag. Från bondeförbundets sida begärdes i motioner i båda kamrarna vid vårriksdagen ett anslag för detta ändamål. Riksdagen avlog då dessa motioner i avvaktan på 1949 års försvarsutrednings förslag. Läget har emellertid blivit ett annat än det var under våren. Försvarsutredningens arbete är nu vilande, och genom Koreakriget har läget skärpts. Till följd av detta läge är det ovisst, om vi kunna få köpa flygplan från utlandet, varför det är nödvändigt att vi bereda möjligheter för en ökad produktion av flygplan inom landet. Chefen för flygvapnet och flygförvaltningen anser det nödvändigt att öka den inhemska flygindustriens leveransakt och begär även vissa beställningsbemyndiganden utöver de beställningar som redan äro utlagda. Genom anskaffande av den i reservationen föreslagna verktygssatsen skulle det bli möjligt att öka produktionen inom vår egen flygindustri. Det måste därför vara en beredskapsåtgärd av hög angelägenhetsgrad att vår egen flygindustri sättes i stånd att så långt möjligt är tillgodose våra egna behov.

Jag tillåter mig återge något av vad som sägs i reservationen om denna sak.

Reservanterna erinra om att det vid inköp utomlands av de i nattjaktflottil-

jen — om vilken alltså beslut fattades för två år sedan — ingående flygplanen, vilka då icke voro helt moderna, förut-satts att det skulle bli möjligt att om-kring 1954 ersätta dessa plan med flygplan av inhemsk produktion. Av tekniska skäl lär det knappast bli möjligt att leverera inhemska plan förrän om ytterligare ett par år efter denna tidpunkt. Det skulle innebära att de redan anskaffade flygplanen skulle komma att uppnå en livslängd av inemot det dubbla mot normalt. En sådan livslängd är under inga förhållanden godtagbar. Härtill är att märka att flygplanstypen i fråga redan nu är föråldrad. Den flygande personalens förtroende för dessa plan lär, helt förstället, på grund av den onormalt höga haverifrekvensen ha undergrävt. Statistiken utvisar att den är väsentligt högre för dessa plan än för flygplan i allmänhet inom vårt flygvapen. Dödsfallsiffrorna för dessa plan ha också varit osedvanligt höga.

Med hänsyn till dessa förhållanden har det synts reservanterna angeläget att åtgärder snarast möjligt vidtagas för att åstadkomma en snabbare komplettering av ifrågavarande flygplansbestånd. Det är ju helt naturligt att man inte kan ha fullt förtroende för ett flygvapen, som rymmer dessa i viss mån föråldrade plan, beträffande vilka haveriantalet varit så stort. Dessutom skulle de nuvarande nattjaktplanen inte räcka till att sätta upp mer än något över en halv flygplansuppsättning vid krigstillfälle. Det är därför nödvändigt att vi söka anskaffa andra moderna plan som flygpersonalen har förtroende för. Flygvapnet betyder ju så mycket vid ett krig, inte minst nattflygplanen. Vi ha ju inte mer än en flottilj ännu av dessa plan, och därför är det av största vikt att den är i gott stånd.

Skillnaden är inte på denna punkt så stor mot vad utskottet föreslagit, som biträtt Kungl. Maj:ts förslag. Vi ha emellertid velat gå något längre, i det vi velat skapa möjligheter att öka flygplanstillverkningen. Såsom ett skäl för att inte nu göra detta framhålles i såväl den kungl. propositionen som i utskotts-

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

utlåndet, att det inte finns tillräckligt med arbetskraft för en sådan utökning av produktionen och att man inte har bostäder vid fabrikena för att ta emot flera arbetare än man nu har. Vid en undersökning synes det emellertid som om dessa skäl nog äro åtskilligt överdrivna. Det skulle säkerligen gå att skaffa den arbetskraft, som skulle behövas för en ökad flygplanstillverkning, och även ordna bostadsfrågan för dem. Det skulle givetvis betyda åtskilligt i händelse av krig, om vi kunde få i gång en dylik tillverkning. När de olika länderna behöva sina produktionsmöjligheter för eget behov torde det bli svårt att erhålla flygplan utifrån. Det är därför av vikt att vi så långt möjligt äro söka tillgodose produktionen inom vårt eget land.

Det är främst när det gäller nattjaktplanen som vi velat gå något längre än Kungl. Maj:t och utskottet, men vi anse också att även den normala anskaffningen av flygplan för flygvapnet behöver bättre tillgodoses, alltså även anskaffningen av dagjaktplan. Vi önska härvidlag en ökad inhemsk produktion och längre gående bemyndiganden för Kungl. Maj:t att utlägga beställningar än vad utskottet föreslagit, ungefär i enlighet med de militära myndigheternas förslag. På denna punkt görs emellertid inte något direkt yrkande, men vi hemställa att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ger till känna, att Kungl. Maj:t måtte ha sin uppmärksamhet riktad på dessa förhållanden liksom på frågan om anskaffning av en del materiel i övrigt.

Ehuru anskaffningen av nödvändig krigsmateriel för förstärkning av försvaret av oss betraktas såsom den för närvarande mest angelägna uppgiften, är naturligtvis också den personella beredskapen av största betydelse.

I fråga om den personella beredskapen vilja reservanterna i första hand tillgodose befälsutbildningen. Vid krig är det framför allt nödvändigt att man har tillgång till befäl och att befälet har en tillfredsställande utbildning. Det finns för närvarande stora luckor i vår

befälskår. Många officersbeställningar äro vakanta. Vid mobilisering måste dessa luckor fyllas av reservofficerare och värnpliktigt befäl. Skillnaden i fråga om utbildning mellan dessa olika grupper är ju inte så stor, vilket också herr Lundgren underströk i sitt anförande, men den skillnaden finns ju dock, att en reservofficer ständigt måste hålla sig à jour med vapnet. Han måste tjänstgöra vid vissa möten med bestämda mellanrum. Han får alltså mera än det värnpliktiga befälet hålla kontakten med den militära utvecklingen och kan naturligtvis därför också på ett bättre sätt fylla sin uppgift som befäl i händelse av krig eller mobilisering.

Vi hemställa därför i anledning av arméchefens förslag om en betydande utökning av antalet reservofficerare. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skola under innevarande år anställas 250 reservofficersrekryter. Arméchefen har understrukit att det för närvarande finns betydligt flera studenter av årsklasserna 1947—1949, som äro villiga att antaga dylik tjänst, och han föreslår därför att detta antal skall utökas. I reservationen ha vi föreslagit en ökning av antalet till 350 under kommande år samt en engångsanställning av 200 reservfänrikar av årsklasserna 1947—1949. Detta skulle ju innebära en avsevärd förstärkning av antalet reservofficerare under de närmaste åren och en betydande ökning av det befäl, som vid en eventuell mobilisering skulle behövas. Kostnaderna för innevarande budgetår ha inom utskottet beräknats stanna vid 140 000 kronor. Kostnaderna få till väsentlig del bäras av de anställda själva. För det allmänna äro de inte så betydande. Vi anse därför att man i nuvarande läge borde tillmötesgå de militära myndigheternas framställningar i detta avseende, vilket skulle innebära en betydande förstärkning av befälstillgången.

Den militära organisationen bör kunna anpassas efter skiftande förhållanden. Den bör ha en viss elasticitet och vara så organiserad att vi vid behov på bästa sätt kunna utnyttja hela vår värnkraft. Under tider av politisk osäkerhet bör

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

man ju också kunna påtaga sig något större bördor, än under lugna och fredliga förhållanden. Jag anser det sålunda angeläget att vi även på detta område åstadkomma den smidighet, som gör det möjligt att utan att det känns alltför betungande anpassa vårt försvar efter skiftande utrikespolitiska förhållanden. Vi ha därför i reservationen sträckt oss något längre än vad Kungl. Maj:t föreslagit.

Likaså anse vi det nödvändigt med en förbättring av gruppcheftutbildningen. 1948 års värnpliktsutredning ansåg, att det skulle behövas en något längre tid för utbildning av befäl av detta slag än för utbildning av värnpliktiga i allmänhet. Det synes mig vara en ganska naturlig och logisk slutsats att den som skall leda och i viss mån undervisa andra bör ha en utbildningstid som är något längre än den har som han skall leda och undervisa. Vi vilja inte föregripa den pågående utredningen angående den tid som är nödvändig för utbildning av gruppchefer och som efter vad som meddelats utskottet beräknas bli slutförd under sommaren nästa år, men vi anse att det lär vara möjligt att bedriva denna utredning på ett sådant sätt att förslag om en förlängd utbildningstid för gruppcheferna skulle kunna föreläggas redan nästa års riksdag. Vi hemställa därför att Kungl. Maj:t såvitt möjligt skall beakta vad reservanterna anfört uti den reservation, som är avgiven av mig m. fl.

Det är alltså på dessa punkter, som jag nu berört, som vi reservanter velat gå något längre än Kungl. Maj:t och utskottet. Vad kostnaderna beträffar äro dock skillnaderna som jag tidigare nämnt inte så stora. Det föreliggande utskottsförslaget är ju ett resultat av de överläggningar, som ägde rum i september månad mellan regeringen och representanter för de olika politiska partierna. Förhållandena ha emellertid ändrat sig åtskilligt sedan den tiden, och vi ha därför ansett att man i de avseenden jag här berört bör gå något längre än vad utskottets majoritet föreslagit utan betungande kostnader.

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till den vid utskottsutlåtandet på denna punkt av mig m. fl. fogade reservationen. Jag kommer jämväl att på övriga punkter, där samma utskottsledamöter reserverat sig, yrka bifall till reservationerna.

Herr OHLON: Herr talman! Lyckligtvis spelade försvarsfrågan en mycket liten roll under den senaste valrörelsen. Förtjänsten härav tillkommer inte minst regeringen, som genom sin överenskommelse med de demokratiska partierna i höstas om de förstärkningar av försvarsberedskapen, som voro omedelbart påkallade, lyfte frågan om försvaret ovanför det politiska stridsvillet. Tyvärr inkluderades inte alla försvarsspörsmål i den träffade överenskommelsen, framför allt inte frågan om vilka personella förstärkningar som borde vidtagas. Partiledarna förklarade ju också efter konferensen, att det inte varit dem möjligt att på den korta överläggningstiden taga ställning till alla vid tillfället framställda detaljförslag. Ej heller ansågo de sig ha fullmakt att träffa sådana avtal, att riksdagens prövningsrätt beträffande nya anslag träddes för när. Det kunde sålunda inte hjälpas, att när nu i dag statsutskottets utlåtande över propositionen angående forcering av vissa materielanskaffningar föreligger, enigheten inte är fullständig. Vad de egentliga materielanskaffningarna beträffar, har dock samstämmighet i det väsentliga vunnits. I all synnerhet gäller detta omdöme, om man beaktar vad som sagts i utskottsmajoritetens motivering. Den har ju på flera punkter fått en sådan karaktär, att regeringen bör känna sig uppfordrad att gå reservanterna till mötes även då utlåtandet inte utmynnat i konkret ställda yrkanden. För min del hade jag i det längsta hoppats, att enigheten skulle blivit ännu mera klart uttalad. Det utrikespolitiska läget är så allvarligt, att försvarsfrågan bör lyftas ovanför partierna. Det är tragiskt att konstatera, att svenska folket inte tycks ha detta klart för sig.

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

Den utrikespolitiska situationen har uppenbarligen gått från svårt till värre, sedan regeringen avlämnade sin proposition. Alla demokratiskt styrda stater ompröva sitt försvarsläge, och det blir allt svårare för oss att i främmande länder skaffa ersättning för vad som eventuellt brister här hemma. Inom kort är det kanske omöjligt, såsom herr Lundgren nyss nämnde, att utomlands köpa den materiel som vi behöva. Särskilt gäller detta om flyget, något som med skärpa understrykes i den första reservationen till utskottets utlåtande, som är undertecknad av samtliga reservanter från högern, bondeförbundet och folkpartiet. En beredskapsåtgärd av hög angelägenhetsgrad bör därför vara, att vår inhemska flygindustri sättes i stånd att tillgodose våra egna behov. Vad reservanterna i detta sammanhang begära är, såsom förut nämnts, mycket blygsamt. I anslutning till folkpartiets motion yrkas 2 miljoner kronor till inköp av extra verktygssatser utanför flygvapnets nuvarande kostnadsram. Vi veta inte om dessa verktygssatser komma att behöva begagnas eller ej, men inköpet bör betraktas såsom en försäkringsåtgärd för att vi inte skola stå med tomma händer, om det skulle bli nödvändigt att utbygga vårt flyg med tillhjälp av den egna flygindustrien.

Fortsättningen av den nämnda reservationen avser inte något yrkande om nytt anslag, utan endast en nyans i utskottets skrivning. Reservanterna anknyta här till en motion i andra kammaren av herr Rylander m. fl. och dessutom till högerns partimotion. Det har förut i dag nämnts, att det vid 1948 års riksdag beslutade, importerade nattjaktflyget inte har motsvarat förväntningarna. Här har påtalats, att haverierna med ifrågavarande plan varit påfallande talrika. De ha inte endast inträffat vid de rent krigsmässiga övningarna utan även vid mera skolmässig flygning. Resultatet har blivit, att den flygande personalens förtroende för dessa plan i viss mån undergrävs. Reservanterna finna det därför synnerligen angeläget, att åtgärder med det snaraste vidtagas för

en snabb komplettering av ifrågavarande flygplansbestånd. Detsamma anser majoriteten, och den enda skillnaden mellan utskottet och reservanterna är, att utskottet har fullt förtroende för Kungl. Maj:t och förmenar, att regeringen handlar riksdagens påfordran förutan, medan reservanterna anse att regeringen bör ha en påkörare att upp- taga frågan vid behandlingen av medelsäskandena för nästa budgetår.

Mera kontroversiella ha frågorna om reservofficerskadern och den förstärkta gruppehfsutbildningen varit.

Rörande reservofficerskadern gå de tre demokratiska oppositionspartierna fram på gemensam front. Det är ett allmänt känt faktum, att omfattande vakanser förefinnas inom den fasta befälskadern. Här möta vi en av de allvarligaste bristerna inom nuvarande arméorganisation. Förr eller senare måste en utfyllnad av den fasta befälskadern komma till stånd, om organisationen över huvud taget skall fungera. Men det gäller också att hjälpligen tillgodose de omedelbara behoven. Och det kan ske genom ökning av antalet reservofficerare.

I varje rekrytklass uttages som bekant en särskild grupp till befälsämnen. Med ett halvt års extra utbildning uttaget manskap blir värnpliktiga underofficerare. De därtill lämpade bli efter ytterligare ett halvt års tjänstgöring antingen värnpliktiga officerare eller reservofficerare. De i varje kull, som få den bästa placeringen, bli reservofficerare, de övriga bli värnpliktiga sådana. Antalet reservofficerare är emellertid maximerat. Det har de senaste åren varit 220, men år 1951 skola 250 bli reservofficerare. Nu har det visat sig, att antalet till reservofficersanställning lämpliga är långt större än vad dessa siffror ge vid handen. Det har i propositionen anförts, att blott 50 procent av hela antalet till reservofficersbeställning lämpade aspiranter kunnat uttagas såsom reservfänrikar. Detta måste konstateras vara en uppenbar brist i organisationen, för att nu inte säga ett visst slöseri med lätt tillgängligt befäl. En reservofficer blir ju till en helt annan

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

nytta för försvaret än den värnpliktige officeren, då reservofficeren åtager sig att varje treårsperiod tjänstgöra under 45 dagar rätt högt upp i åren. Den värnpliktige officeren glömmer så småningom de färdigheter, som han under utbildningen inhämtat, för att nu inte nämna, att man inte har någon garanti för att han håller sig à jour med försvarets utveckling och ändrade betingelser.

På grundval av en av arméchefen upprättad betygsstatistik ha utskottsreservanterna kommit till det resultatet, att antalet reservofficerare bör ökas. Därutöver ha reservanterna förmenat, såsom förut nämnts i debatten, att en engångsantagning till reservofficerare borde göras bland sådana som på grund av platsbrist avvisats under åren 1948, 1949 och 1950.

För att ge ytterligare eftertryck åt detta förslag vill jag citera vad försvarsminister Vougt yttrade i denna fråga i andra kammaren under remissdebatten vid innevarande höstsession: »Jag vill säga — — — att jag i hög grad har sympatier för förslaget om en ökning av reservofficerarnas antal. Jag har faktiskt ägnat ganska mycket intresse åt problemet om utbildningen av dessa befälskategorier. Jag skulle mycket gärna varit med på en sådan utökning av reservofficerarnas antal, så att de unga män som ta på sig denna extra tjänstgöring skulle få skäligen kompensation för det och en större kompensation än det kanske innebär att bli värnpliktig officer. Men jag har helt enkelt sett saken på det sättet att medan det pågår ett utredningsarbete — — — så skulle det vara ett föregripa utredningsarbetet att förelägga riksdagen ett förslag i denna fråga, och det är skälet till att jag inte inom regeringen förordat att man tar upp denna fråga.» Herr Vougt konstaterar något längre fram i anförandet, att det hela enligt hans sätt att se är en takfråga och en lämplighetsfråga.

Den enda anledningen till försvarsministerns tvekan att tillmötesgå arméchefens begäran var alltså den Nothinska försvarskommitténs existens. Sedan nu

denna kommittés arbete av kända skäl har råkat in i en långdragningsperiod och då därtill det utrikespolitiska läget ytterligare förvärrats, sedan statsrådet Vougt fällde sitt yttrande i andra kammaren, finner jag det vara ytterst påkallat, att riksdagen fattar ett positivt beslut i enlighet med reservanternas förslag. Så vitt jag kan finna, vore det varken taktlöst gentemot försvarskommittén eller på något sätt olämpligt.

Beträffande den förstärkta gruppchefsutbildningen ha folkpartiet och bondeförbundet gått samman, medan högern yrkat bifall till folkpartimotionens förslag om 3,4 mljoner kronor för ändamålet. Detta kan sägas vara en ganska paradoxal situation, men vi ha inom folkpartiet uthålligt sökt följa linjen att vinna enighet i försvarsfrågan, och då det på första avdelningen yppade sig vissa möjligheter att genom en positiv skrivning om dessa ting få med alla partierna, gingo vi ifrån vårt yrkande i motionen och tillstyrkte den modifierade skrivningen. Vid behandlingen i statsutskottet in pleno visade det sig emellertid, att både högern och socialdemokraterna backade, och vi funno oss då vara skyldiga att stå fast vid den överenskommelse vi hade träffat med bondeförbundet. Skillnaden mellan vad som påyrkas i högerreservationen och i den av bondeförbundets och folkpartiets representanter avgivna reservationen är dock inte så stor. Alla reservanter önska ju en utsträckt gruppchefsutbildning.

För att ytterligare betona vårt positiva intresse på denna punkt må det tillåtas mig, herr talman, att säga ytterligare några ord om saken. Man har försvarat den kortare övningstiden för dessa gruppchefer med att ett och annat, som eftersatts under utbildningen, i alla fall kunde inhämtas senare i samband med skärpt beredskap. Men nu befinna vi oss faktiskt i ett slags beredskapskede. Regeringen har själv genom sina äskanden om ökade materialanslag bekräftat, att läget måste uppfattas på det sättet. Härtill kommer, att kraven på den personliga utbildningen måste nå-

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

got så när överensstämma med anspråkeken på materiell utrustning. Få vi inte en ordentlig utbildning av dem, som skola handhava materielen, är materielanskaffningen till föga nytta. Så som läget nu är, kunna vi inte längre lita på att det skall vara möjligt att i sista stund kompensera brister i den personliga utbildningen inom vårt försvar. Det finns tvärtom starka skäl till tvivel just på den punkten. Rena beredskapskäl tala alltså för en mindre justering av övningstiden. Från ledande militärt håll har också sagts ifrån att utbildningen inom 9-månadersramen inte ger utrymme åt övningar i bataljons- och högre förband samt att utbildningen i min- och sprängtjänst är bristfällig. Detta senare måste med hänsyn till den moderna krigföringen sägas vara en betänkelig lucka. Vem garanterar, att dessa svagheter kunna hävas medan tid är? Kriget kan komma över oss fortare än vi ana, och överallt i de demokratiska länderna anpassar man sig för närvarande efter detta läge. Försvarsministern har ju redan medgivit, att utbildningen av gruppcheferna måste stärkas. Regeringen bör ta ett steg till och låta beredskapskraven bli avgörande också i fråga om den allmänna övnings-tidens förlängning för dessa gruppchefer med en månad. Därmed skulle vi praktiskt taget nå enighet i försvarsfrågan.

Jag vill med dessa ord, herr talman, yrka bifall till reservationen under punkt A.

Herr GILLSTRÖM: Herr talman! De ärade talesmännen för reservationerna ha mycket starkt hävdad, att deras ståndpunkter dikterats av en strävan att skapa högsta möjliga försvarskraft, att tillgodose kraven på bästa möjliga aktuella beredskap. Det borde kanske inte behöva påpekas, att utskottsmajoriteten besjälats av samma vilja att inom ramen för våra yttersta resurser åstadkomma den effektivaste värnkraften. I själva verket är det — såsom de föregående talarna framhållit — inte heller mycket som skiljer de olika ståndpunkterna. Utskottet har gått

en smula längre än Kungl. Maj:t — detta gäller särskilt i fråga om den tekniska materielen — och reservanterna ha velat gå ytterligare ett stycke, dock inte helt efter de linjer, som de militära myndigheterna uppdragit, och inte heller så långt som vissa motionärer velat gå. Viljan till en samförståndslösning har alltså inte — hur uppriktig och stark den än varit — räckt till för att överbrygga motsättningarna i alla punkter, vilket i och för sig är beklagligt. Det ser ut som om en total samling i försvarsfrågan över huvud taget inte skulle kunna tänkas. I dessa frågor tycks det alltid finnas någon, som vill bjuda över. Ser man till meningsskiljaktigheternas innehåll i sitt större sammanhang — i relation till försvarets totala kostnads-summor och den nu föreslagna uppställningens omfattning — te sig divergenserna skäligen små, så små att det endast kan skada saken att överdriva eller särskilt betona dem.

I stort sett har utskottet enhälligt tillstyrkt regeringens propåer, sådana de skisserades vid partiledarekonferensen i höstas. De gå — totalt sett — ut på nya beställningsbemyndiganden för 59 miljoner kronor, nya anslag på driftbudgeten med 72 miljoner kronor och på kapitalbudgeten med 5 miljoner kronor. Vid sidan av dessa icke föraktliga summor komma redan beslutade, likaledes betydande belopp för försvarsberedskap i annan ordning, framför allt i fråga om civilförsvaret.

När utskottet stannat i skiljaktiga meningar på vissa punkter, beror detta utom på de ekonomiska konsekvenserna även på rent praktiska bedömanden. Detta gäller kanske mest de personella spörsmålen, frågan om en inte oväsentlig utökning av reservofficerskadern och frågan om gruppchefsutbildningen.

Spörsmålet om en utökning av antalet fänrikar i reserven får väl främst ses som en fråga om organisationens storlek. Enligt utskottets mening kan det inte vara riktigt att nu rycka ut denna fråga ur det större sammanhang, dit den hör, det kan inte vara klok politik att genom ett beslut av här föreslagen

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

räckvidd föregripa det principbeslut rörande försvarsorganisationen och försvarskostnaderna, som måste komma rätt snart. Ett beslut om denna väsentliga utökning nu är så mycket mindre påkallat som det inte är betingat av den omedelbara förstärkning av försvarsberedskapen, som i dag är föremål för kammarens prövning. Det har visserligen redan sagts av föregående talare, att den föreslagna utökningen av antalet tjänster blir en förhållandevis billig förstärkning av krigsförbandens kvalitet. Det belopp som frågan gäller — siffran 140 000 kronor har nämnts — kommer dock automatiskt att växa under de närmaste åren. Och ännu viktigare för bedömandet är vetenskapen om att just personfrågorna utgöra de besvärligaste och dyraste elementen vid en omläggning av organisationen. Utskottet har därför ansett att detta spörsmål bör bli föremål för ytterligare överväganden och att den utökning med 30 nya fänrikar årligen, som redan tidigare beslutats, får räcka för tillfället.

När det gäller frågan om gruppcheferna stöter man på även lagliga hinder, något som riksdagen konstaterat både förra året och så sent som vid vårsessionen i år. De gruppchefer med otillräcklig utbildning, varom det i detta fall är fråga, ha nämligen fullgjort all dem i fredstid åliggande utbildning, och de kunna inkallas endast i en viss beredskaps-situation. Om det i en näraliggande framtid skulle uppstå en situation av detta slag, äger Kungl. Maj:t redan rätt att företaga de inkallelser som behövas, och Kungl. Maj:t har också rätt att för sådana inkallelser överskrida vederbörliga anslag i riksstaten.

Det kan för övrigt inte vara ändamålsenligt att nu fatta ett beslut i ena eller andra riktningen — varken att, såsom högerreservanterna vilja, begära förslag från regeringen om ändring av värnpliktslagen eller att, såsom folkpartiet och bondeförbundet önska, i något vagare form ta positiv ställning. Den pågående utredningen om gruppchefsutbildningen beräknas vara klar under juli månad nästa år. Dess resultat kan alltså

inte bli föremål för riksdagens prövning förrän hösten 1951, och det får därför anses vara praktiskt utförbart att, såsom folkpartiets och bondeförbundets reservervanter förutsätta, på grundval av dessa resultat anordna den kompletterande utbildningen hösten samma år.

Utskottets majoritet har för sin del ansett att denna fråga inte med fördel kan forceras — såvida inte utomordentliga förhållanden påkalla och möjliggöra en forcering — och att det inte finns rimlig anledning att skriva till Kungl. Maj:t i saken, då det får anses uppenbart att Kungl. Maj:t redan har sin uppmärksamhet riktad på den och är på det klara med dess vikt och betydelse samt, enligt vad utskottet inhämtat, har för avsikt att förelägga riksdagen förslag i ämnet — om det visar sig erforderligt även provisoriskt förslag redan vid stundande vårsession.

För egen del får jag alltså yrka bifall till vad statsutskottet uttalat både i fråga om antagningen av reservofficersaspiranter och beträffande gruppchefsutbildningen.

Till den personella beredskapen hör slutligen också det ökade stöd som utskottet tillstyrker till den frivilliga befälsutbildningsrörelsen, till hemvärnets övningar och till Lottaorganisationen, sammanlagt 1 miljon kronor. Däröfver har utskottet varit ense med försvarsministern.

I någon mån får man nog anse, att utskottets ställningstagande även till spörsmålet om ökning av den inhemska flygindustriens leveranskapacitet bestämts av praktiska hänsyn. De föregående talarna ha redan angett vad det härvidlag är fråga om. Det bör emellertid tydligare understrykas, att av riksdagen redan anvisade medel för flygvapnets fortsatta uppbyggnad ännu icke helt kunnat tagas i anspråk och att det inte är klart utrett, huruvida ytterligare myndiganden eller anslag på nuvarande stadium göra någon som helst verklig nytta. Den utvidgning av flygindustriens kapacitet, som man vill uppnå, beror nämligen i hög grad på möjligheterna att anskaffa erforderlig arbetskraft. Svårig-

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

heter föreligga i detta avseende redan med den nuvarande kapaciteten, och åtskilligt skulle sannolikt vara vunnet, om man i första hand kunde övervinna svårigheterna för dagen. Dessa svårigheter behöver man verkligen inte överdriva, och man kommer inte förbi dem genom att inköpa och uppmontera ytterligare en rad maskiner. Man bör inte heller ge sig in på detta, när miljonerna så väl behövas på många andra håll.

Det kanske inte heller skall förbises, att ett beslut i enlighet med reservanternas förslag måste innebära en utökning av den av riksdagen bestämda kostnadsramen för flygvapnet. Ett beslut med sådana verkningar borde dock bli föremål för mera genomtänkta avvägningar än de som nu varit möjliga. Beträffande utökningens omfattning vet man just ingenting, utom att det inte kan stanna vid de 2 miljoner kronor, varom reservanterna talat. Även om utskottet mycket väl inser vikten av att de sålunda proponerade åtgärderna genomföras, har utskottet i nuvarande läge inte ansett sig kunna tillstyrka detta anslag.

Av betydligt mera kostnadskrävande omfattning är utan tvivel frågan om flygplansförnyelse vid nattjaktflottiljen. Inte heller här ha myndigheternas och motionärernas framställningar helt kunnat tillfredsställas. Frågan gäller också i detta fall om ett beslut skall hålla sig inom eller gå långt utanför den av riksdagen tidigare fastställda kostnadsramen. Departementschefen har för sin del förordat en nyanskaffning inom kostnadsramen, varigenom under innevarande budgetår varken nya beställningsbemyndiganden eller anslag skulle bli erforderliga. När utskottet accepterat den ståndpunkten, har det kunnat ske även med stöd av att framställningarna i denna del icke betingas av överbefälhavarens principförslag om åtgärder till försvarsberedskapens omedelbara förstärkning.

Någon talare har tidigare sagt — det framhålles även i reservationen till denna punkt — att departementschefens av utskottet tillstyrkta förslag innebär en

nyuppsättning till något mer än hälften av dessa nattjaktplan. Det är kanske riktigt. Emellertid beror det på att man knappast kan komma längre omedelbart och i ett sammanhang. Även utskottets majoritet behjärtar helt och fullt de synpunkter i fråga om den flygande personalens säkerhetskrav, som kunna anföras i detta sammanhang, och har därför i sin motivering understrukit — för den händelse det skulle vara nödvändigt — att Kungl. Maj:t skall ha sin uppmärksamhet riktad på möjligheterna att ytterligare komplettera beståndet av moderna och driftssäkra nattjaktplan. Enligt utskottets mening bör det vara möjligt att inom den givna kostnadsramen i tillfredsställande takt genomföra förnyelsen vid denna flottilj.

Vad slutligen anslagen till fortsatta befästningsarbeten angår ha högerens representanter i utskottet kommit på sin egen linje genom att yrka bifall till motionerna om ett tilläggsanslag på ytterligare 20 miljoner kronor. Det är alldeles riktigt som högerens reservanter på denna punkt framhålla, att allmän enighet torde råda om betydelsen och behovet av befästningsarbeten och att det f. n. föreligger en allvarlig eftersläpning i fråga om dessa arbeten. Denna eftersläpning har uppkommit — det är också alldeles riktigt — genom restriktionerna på byggnadsmarknaden, restriktioner vilkas angelägenhet inte minst ofta understrukits i denna kammare. Men det förhållandet, att byggnadsrestriktionerna vållat en eftersläpning också beträffande befästningsarbetena, medför i sin tur, att av riksdagen tidigare anvisade medel och bemyndiganden icke kunnat förbrukas. Det finns alltså anslag för dessa ändamål odisponerade, enligt vad det upplysts i utskottet, och dessa anslag kunna tills vidare räcka till även med en som man får hoppas utökad byggnadskvot. Någon anledning att nu anvisa nya anslag föreligger så mycket mindre som de här avsedda spörsmålen ju också prövas i det nu pågående förarbetet till den nya riksstat som förelägs riksdagen om bara några veckor.

Ja, herr talman, från utskottsmajori-

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

tetens sida finns det skäl att än en gång erinra därom, att dessa meningsskiljaktigheter i några få punkter icke böra få undanskymma det faktum, att utskottet i huvudsak varit ense om det program till förstärkning av den aktuella försvarsberedskapen som regeringen framlagt. Det bör här också påpekas, att beställningar på materiel utlagts eller väntas komma att inom den närmaste tiden utläggas till mycket betydande belopp, omkring 1 $\frac{1}{2}$ miljard kronor. Det är förvisso här fråga om en kraftanspanning av stora mått, betingad av de oroväckande händelserna på det utrikespolitiska synfältet. Dess innehåll skall inte endast mätas med de i och för sig stora uppoffringar som nu begäras av det svenska folket; i ett beslut enligt utskottets förslag ligger också därutöver en konstaterbar forcering av vår upprustning på olika områden enligt av riksdagen tidigare fattade beslut. För den som räknar vår försvarskraft i pengar till militära ändamål skall det emellertid inte fördömljas, att detta beslut kommer att ställa nya krav av ekonomisk art på medborgarna. Det är, herr talman, bara mänskligt, om detta faktum inte uppskattas på alla håll, såsom vi tyvärr redan observerat ute i den offentliga opinionen, i systembolagsköerna och anorostädes.

Den samling kring de minimikrav i fråga om försvarsberedskapen i dagens läge som utskottet representerar och som jag hoppas att även denna kammarer skall ge sin anslutning till, den samlingen skulle bli av betydligt högre värde, av långt större värde, om den utanför riksdagshusets väggar kunde föras vidare, ut till folket. Det gör man inte genom att inbilla medborgarna — skattebetalarna — att man kan få ett starkt försvar utan att det kostar stora pengar på skattsedlarna eller bördor av ekonomisk art i annan form.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till statsutskottets hemställan i nu föredragna punkt.

Herr VON HELAND: Herr talman! Även om vårt land undgått förstörelse

under två världskrig, har säkerligen Sveriges folk lärt sig, att vi leva i *en* värld och att intet land kan bli en ö för sig självt. Vi äro väl sålunda överens därom, att vi svenskar liksom andra folk äro helt beroende av den utrikespolitiska utvecklingen.

Det må tillåtas mig att som bakgrund för mitt ställningstagande till försvarspolitiken framhålla viss svensk utrikespolitisk uppfattning, varom jag utgår ifrån att vi äro ense. Jag konstaterar sålunda, att vi i likhet med andra folk efter sista världskriget hoppades, att de stormakter, som samarbetade så bra under kriget, skulle fortsätta att arbeta i samarbetets anda för återuppbyggnad, fred och säkerhet i världen.

Tyvärr blev det ej så, men i förhoppning om att en samarbetets fredsgorganisation skulle kunna skapa frihet från nöd och fruktan gick vårt land med i Förenta Nationerna — dock ej med alltför stor optimism. Av samma anledning har Sverige varit angeläget att stödja strävandena att stärka FN, och det var väl i denna vår strävan att medverka till skapandet av fred, som vi kände tacksamhet mot Förenta staterna för dess kraftfulla aktion för att upprätthålla respekt för internationell rättsordning. Angreppet på Sydkorea var mer än ett angrepp på en avskild geografisk del av världen — det var ett angrepp mot själva freden.

Det skulle förvåna mig, om vi inte äro överens om dylika synpunkter och att vi därför med oro se utvecklingen i Korea. Händelserna i Korea ha ju krossat förhoppningarna att genom FN skapa lugna förhållanden åt det svårt sargade koreanska folket och att hjälpa det med ett fredligt återuppbyggande av dess till grus förstörda samhällen. I stället bäva nu världens folk av oro för att en hemsk världsbrand skall gå över alla världens länder.

Redan långt före bakslaget för FN-trupperna i Korea förekom i Förenta staterna stark kritik i Formosafrågan, mot att kommunistregeringen ej erkänts som den verkliga regeringen i Kina samt mot att 38:e breddgraden överskreds. Det

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

är givet, att när sådan kritik offentligt framförts i Förenta staterna, har man i Europa ställt sig än mer kritisk i dessa frågor. Det är emellertid icke säkert, att läget i dag vore bättre, om annan politik förts, och även om misstag begåtts, så får man enligt min uppfattning icke göra alltför kritiska och pessimistiska bedömanden. Den väldiga prestigeförlust som drabbar FN får sålunda icke ge till resultat, att vi nu förlora hoppet att världens folk till slut skola kunna enas inom en världsorganisation.

Man kan säkerligen förutsätta, att med det stora intresse för FN, som besjälar Förenta staternas folk, detta land trots att tiotusentals amerikanare offrat sitt blod i Korea och trots stora ekonomiska uppoffringar icke skall förtrötts att ställa sina stora resurser till förfogande för att hävda fredens och rättens principer. Vi böra också hoppas på att öststaterna, främst Sovjetunionen, skola hjälpa till att lösa den nuvarande krisen samt att dessa stater efter den kris som nu drabbat FN och den fruktansvärda risk för världskrig, som förelegat och alljämt föreligger, skola allvarligt medverka för att nå samförstånd om nu stridiga frågor. Man kan väl också förut-sätta att svensk utrikespolitik alljämt skall innefatta ett stöd för FN och för åtgärder som innebära ett stärkande av denna fredsorganisation.

Krisen för FN bör emellertid ha givit oss alla den läxan, att denna organisation i dagens läge icke ännu är det fredsinstrument som vi hade hoppats. Vid bedömandet av vår försvarsfråga bör enligt min uppfattning mycket stor hänsyn tagas härtill.

Även en annan lärdom bör Koreakatastrofen ha givit oss. Händelserna ha nämligen enligt mitt förmenande givit belägg för att Sveriges alliansfria linje, alltså neutralitetslinjen, är en klok och riktig utrikespolitisk kurs. Det parti som jag tillhör har alltid stått enigt och fast bakom denna linje; händelserna i Korea ha icke behövt stärka oss i vår övertygelse, men för andra kanske vad som skett kan vara lärorikt.

I vårt parti ha vi också alltid hävdat, att vårt lands alliansfria linje kräver starkaste möjliga försvar, och dagens utrikespolitiska händelser borde ha mer än som skett påverkat socialdemokraterna till ett positivt ställningstagande vid årets försvarsbeslut. Bondeförbundets och folkpartiets gemensamma ställningstagande borde sålunda inte ha blivit en centerlinje, utan en samlingslinje. Och därmed, herr talman, är jag inne på den egentliga försvarsdebatten.

Beträffande denna centerlinje i utskottsutlåtandet — om jag får kalla den så — ha ju redan två talare lämnat utförliga redogörelser. Det är ju bara på två punkter, som vi inte ha fullständig borgerlig enighet, så att även herr Lundgrens anförande har ju på ett belysande sätt klarlagt de reservationer, där de tre partierna äro på enig linje. Jag skall därför försöka att inte uprepa vad som redan sagts, men på grund av herr Gillströms anförande är det väl i alla fall lämpligt att göra några bemötanden.

Herr Gillström ansåg, att man inte borde överdriva den lilla skillnad som finns. Han ville vid ett par tillfällen poängtera att den var liten, men jag tyckte att han samtidigt beskyllde reservanterna för att det alltid finns någon som vill bjuda över. Men om nu överbudet varit så litet, som herr Gillström anför, så borde man väl i samlingsintresse ha kunnat hoppas på samförstånd över hela linjen.

Emellertid är det på ett par punkter, som jag tycker att skillnaden inte är så liten och där man skulle vinna ganska mycket, om man följde reservationerna.

Jag börjar med flyget. Där återkommer ju bondeförbundets motion från i våras om att skaffa verktygsutrustning för att kunna slippa beställa plan utomlands. Herr Gränebo talade nyss om, att denna vår motion avslogs vid vårriksdagen, men det var nog inte bara ett avslag, utan det innebar ju faktiskt på sätt och vis ett tillstyrkande av våra synpunkter, då vi i vår motion bland annat anförde, att det med hänsyn till den neutralitetspolitik vi föra och till den pågående uprustningen av atlantpakssta-

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

terna syntes vara alltför äventyrligt att grunda flygvapnets fortsatta förstärkning på utlandsköp.

Så skrevo vi i vår motion, och utskottet höll faktiskt med oss, även om man till slut tog avslagslinjen. Utskottet sade nämligen: »Därest utredningen» — det var försvarsutredningen — »kommer att föreslå, att 1948 års förberörda riksdagsbeslut skall fullföljas, och detta vinner statsmakternas stöd är det givetvis önskvärt, att, då den fortsatta förstärkningen i första hand bör grundas på den inhemska industrien, industriella åtgärder vidtagas i syfte att denna förstärkning kan säkerställas utan fördröjning. Utskottet förutsätter givetvis, att Kungl. Maj:t har sin uppmärksamhet riktad på detta spörsmål och tillser att medel stå till förfogande för angivna behov.»

Riksdagen gjorde alltså redan i våras på förslag av statsutskottet ett mycket positivt uttalande, att man skulle uppmärksamma detta, och det synes mig att världsläget har förändrats så pass mycket sedan dess, att den framstöt, som riksdagen då faktiskt gjorde, borde ha fört med sig, att socialdemokraterna vid årets debatt i frågan hade tagit ytterligare ett steg och förenat sig med reservanterna.

Nu framhöll emellertid herr Gillström, i synnerhet när han kom in på frågan om nattjakten, där det ju också finns en gemensam borgerlig reservation, att det största hindret var att skaffa arbetskraft. I bondeförbundets motion i våras, som finns tryckt som nr 237 i andra kammaren, uttala vi, att med den anda, i vilken krig nu föras, där flyget gör fruktansvärda insatser, synes det oss vara ytterst viktigt, att vårt redan mycket goda flygvapen förstärkes. Hela motionen går ut på detta. Vi hänvisa till hur bondeförbundet i partimotioner vid flera riksdagar framhåvt detta, och vi gå väsentligt längre än utskottet i dag gör, då vi önska att flygvapnet skall utbyggas så att vi ytterligare få en nattjaktflottilj, och att man i stället för den på så sätt till nattjakt förändrade attackflottiljen i Göteborg skall omändra och

med 50 % utöka resterande två attackflottiljer, alltså något liknande som när det gäller dagjakten.

När saken var uppe vid vårriksdagen, hade vi kontakt med general Söderberg, som då stod kvar i flygvapnet, och han förklarade, att bara man finge köpa denna verktygsutrustning, skulle man kunna klara personalfrågan. Nu har han övergått till flygverkstäderna och bör alltså ha ännu större utsikter att kunna klara en sådan sak. Men, herr Gillström, om det nu i dagens läge skulle vara svårigheter med arbetskraften, så bör man ju kunna medverka till att arbetskraft dirigeras till detta så ofantligt viktiga område. Jag tror också att socialdemokraterna böra litet mer överväga, hur frågan om arbetskraften kan utveckla sig, kanske redan om ett år. Det är ju inte obekant för riksdagens ledamöter, att vi ha en råvarusituation i världen, som gör att det säkerligen blir ransoneringar på världsmarknaden av icke minst för vår industri livsviktiga varor, och vi kunna väl utgå ifrån att med den upprustning, som nu sker och skall ske inom atlantpaksstaterna, kommer det att bli mycket svårt för Sverige att försätta med köp utifrån. Det är mycket möjligt, att det kommer att bli en sådan råvarubrist, att vissa industrier om ett år icke ha så stort behov av arbetskraft som i dagen läge.

Jag kan alltså icke finna, att herr Gillström på denna punkt har tillfredsställande försvarat utskottets ståndpunkt. Det behövs nog andra försvarsmedel från utskottsledningen för att man skall kunna övertyga mig om att den lilla utgift, som här föreslås, inte har en mycket stor betydelse för vår framtida upprustning och att riksdagen därför borde gå med på den saken.

När det gäller nattjakten, talades det om att vi gå utanför kostnadsramen. Det var huvudskälet. Ja, jag skulle vilja fråga herr Gillström: Vad skall inträffa för att man skall slippa den motiveringen? Vi veta ju att försvarsutredningen inte kommer att föreslå någonting. Och jag måste säga, att om socialdemokraterna skola fortsätta med sin kritik av

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

avvägningen — i vilken jag instämmer — så skall man inte ta den kritiken som motiv för att inte göra för försvaret betydelsefulla saker. I stället borde man påverka försvarsministern, så att han någon gång själv kommer med ett positivt förslag och inte bara litar på alla de utredningar beträffande avvägningen, som han skakar ifrån sig sin arbetsbörda på. Om nu försvarsutredningen är förpuppad, borde statsrådet själv kunna ta initiativ för att se till att försvaret på de viktigaste punkterna får en nödvändig förstärkning.

Jag måste, herr talman, fastän tidigare talare varit inne på befälsfrågan, något bemöta herr Gillström även på den punkten. Herr Gillström anförde nämligen, att det var viktigt att även här vänta på utredningen. Detta är ungefär samma motiv som utredningsmannen i utskottet anförde, då vi där fingo meddelande om att de värnpliktigas utbildning icke var så effektiv som den borde vara. Jag skulle vilja fråga herr Gillström en sak. Varför skulle man inte kunna anföra samma motiv för hela värnpliktsutbildningen, så att man sade: Utbildningen är inte effektiv; vi stoppa därför all värnpliktsutbildning, tills vi få en utredning som gör att utbildningen blir effektivare i framtiden! Om det kommer någon i en skoldebatt och säger, att skolans undervisningsplan icke är den mest lämpliga och att vi måste ha en utredning för att få en bättre plan, är det då logiskt, att man stoppar all skolundervisning i väntan på att den utredningen skall bli färdig?

Jag har tidigare följt den linjen, att man skulle avvakta den utredning, som skall komma, men vi ha råkat in i ett så farligt utrikespolitiskt läge, att jag tycker att man inte kan vänta på den.

Här har nyss talats om att vi ha för kort utbildningstid för de värnpliktiga, så att de inte hinna bli fullständigt utbildade. Däröfver kan man ju tvista. Men om man nu anser, att de värnpliktiga borde bli mer fullärdade i militärtjänst och man inte ger dem en längre utbildningstid, då är det väl ännu viktigare att vi få ett befäl, som har en sådan ut-

bidning, att det kan ta bättre hand om dem som man inte anser ha fått tillräckligt lång utbildning. Det är den synpunkten jag här anlägger — det är ytterst viktigt att vi ha fullgott befäl i ett så kritiskt läge som nu.

Jag skall inte upprepa vad som tidigare sagts om reservofficerarna; jag tycker att detta tillräckligt bemötte herr Gillströms påpekanden. Men när herr Gillström sade, att det med hänsyn till lagen inte går att ordna en ytterligare underbefälsutbildning, så var även det motivet för mig rätt egendomligt, ty vi fingo ju i avdelningen meddelande om att försvarsministern oberoende av utredningen ämnar ordna en provisorisk utbildning för äldre årsklasser. Och det var på grund av dessa upplysningar, som man tillskapade en bondeförbundsfolkpartilinje i gruppchefsutbildningsfrågan. Om statsrådet kan ordna en provisorisk utbildning för de äldre årsgrupperna, så är det enligt mitt förmenande inte omöjligt för riksdagen att ordna saken även för dem, som senare börjat sin utbildning, intill dess utredningen blir färdig med nya förslag. Och om en lag hindrar en önskvärd sak, finns det ju, herr Gillström, möjlighet att förelägga riksdagen ett förslag till ändring av lagen. Jag skall då i detta sammanhang inte gå in på att man tvistar om huruvida man kan ha möjlighet att med den ordalydelse, som lagen nu har, göra de inkallelser, som man från borgerligt håll anser önskvärda.

Herr talman! Det var ytterligare en sak i underbefälsfrågan, som kanske borde påpekas. Det finns ju där tre linjer. Herr Ohlson har redan framhållit, hur man i utskottet hade hoppats på att få enighet på denna punkt. På avdelningen trodde man faktiskt, när vi fått upplysning om vad herr statsrådet ämnade göra, att vi skulle nå enighet om en kompromisslinje, och om högern hade gått med på denna är jag inte säker på, att inte socialdemokraterna också hade gjort det. Därför beklagar jag, att högerrepresentanterna i avdelningen ställde sig avvikande mot denna kompromisslinje och att man inte i det

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

längsta försökte få enighet på denna punkt. Ty den ståndpunkt vi i vårt parti alltid ha till försvarsfrågorna är den, att det är bättre att få ett resultat i kompromissens tecken till fördel för det hela än att gå på avvikande meningar, så att man inte får något resultat alls.

Beträffande högerens avvikande mening i fråga om befästringsarbetena anser jag att tillräckligt blivit sagt för att inte behöva upptaga kammarens tid med upprepningar.

Herr talman! Jag har här främst velat göra en liten deklARATION rörande bakgrunden till mitt ställningstagande i dagens försvarspolitik, samtidigt som jag önskade bemöta herr Gillström. Jag beklagar att vi just i år inte ha fått den samling som skulle ha varit önskvärd. Man kan emellertid icke påstå, att inte det parti jag tillhör alltid när det gäller försvarsfrågan har försökt att åstadkomma bästa möjliga förslag och bästa möjligt åtgärder i samarbetets tecken.

Jag ber att få göra samma yrkande som herr förste vice talmannen redan har framställt.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Det har funnits tider, då hela vårt försvarsväsen har ordnats på sådant sätt, att man kan förstå, att de som haft att bestämma knappast ha haft någon tanke på att det någonsin skulle behöva användas i krig. Jag medger villigt, att det inte förhåller sig så i dag vare sig inom regeringen eller hos utskottsmajoriteten. Utan tvivel inser man, att det är en farlig tid vi leva i. Man lever inte i en ljusblå tro på en evig eller långvarig fred, utan man måste erkänna, att även de, som enligt vår mening icke vilja tillräckligt tillgodose försvarets behov, i alla fall vilja ställa det så att vårt försvarsväsen kan användas i krig. I annat fall vore det ju bättre att inte ha något annat än en polis.

Vad som skiljer oss reservanter — både oss som ha två extra reservationer och dem som herr von Heland och herr förste vice talmannen och herr Ohlson talat för — från regeringspartiet, torde

väl vara det, att vi anse att det är bråttom. Vi anse att läget är sådant, att vi faktiskt inte veta, om vi ha tid att hålla på och resonera för länge och utreda för mycket. Jag skulle nästan vilja påstå, att försvarsministern här i landet inte har riktigt klart för sig att det är bråttom, att det är överhängande, och jag tror att han har ungefär samma inställning som den som vi fingo höra i utskottet vid behandlingen av denna proposition, nämligen att »det brinner väl inte, vi ha ju god tid på oss». De uttrycken fälldes faktiskt ett par gånger där uppe. Hur vågar man chansa på en sådan sak i en så ödesbetonad livsfråga som denna är?

Det är där det skiljer sig. Vi mena att när det gäller brister, som det är mycket brådsåkande att bota, har man inte rättighet att dra ut på tiden så länge som här har skett. Det räcker inte att vi faktiskt ha den goda allmänna grund för vårt försvar, som började byggas under andra världskriget och som sedan har byggts på på ett sätt, som jag inte anser dåligt och som gör att hela vår försvarsmakt i maktbalansen i världen inte är att förakta, om man inte genom en insats även när det gäller de »små skillnader», som herr Gillström talade om, ser till att denna goda grund får den tillbyggnad och den tillputsning, som ger den en mycket större effekt än den annars har. Det kan ofta vara så i all mänsklig verksamhet, att man har lagt ut mycket stora belopp, som kunna vara av relativt ringa värde, om inte ytterligare en mindre summa skjutes till.

Jag tror inte heller att man kan improvisera i sådana här saker. Framför allt kan man inte improvisera utbildningen och anskaffningen av sådan materiel, som är svår att få. Det är därför som man måste vidtaga åtgärder medan det ännu går att göra det.

Jag skulle till exempel vilja fråga utskottets ärade talesman: Hur länge skall man anse att det går an att vänta med att komplettera de brister, som bevisligen finnas i fråga om befälsutbildningen? Skall man göra det sedan vi redan blivit angripna, sedan kanske halva landet är

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

okuperat? I så fall kommer aldrig någon sådan utbildning att ske.

Jag tror att man förringar betydelsen av i synnerhet vissa delar av utbildningen, och jag fick vid utskottsbehandlingen ett ganska starkt intryck av att den tillsatte utredningsmannen för gruppchefsutbildningen inte tycks ha ens de elementära principerna därför riktigt klara. Det är väl så, att det är just alla de människor, som inte ha en grundlig personlig erfarenhet på området, som påstå, att behovet när det gäller utbildningen inte är så stort. Här framföres till exempel den meningen, att skillnaden mellan en utbildning på 9 månader och en på 11 månader är eliminerad efter 6—7 år; då märker man inte längre någon skillnad. Ingen förnuftig människa skulle väl vilja diskutera astronomiska frågor med en professor i astronomi eller diskutera med en kirurg om hur man bäst skall göra ett operativt ingrepp. Då tycker jag att det är väl djärvt av dem, som ha för liten personlig erfarenhet, att fälla ett kategoriskt omdöme i militära frågor.

Under en period av låt oss säga 30 år, under olika skeden av Sveriges försvarshistoria under 1920-, 30- och 40-talen, har jag, herr talman, sett många exempel på kompaniförband, i vilket den ena av två plutoner bestått av folk, som fått en mycket rudimentär utbildning, en sådan som bestods efter det första världskriget och under slutet av 20-talet, medan den andra plutonen bestått av en årsklass, som fått en fullgod utbildning. Skillnaden i utbildningstid var kanske inte så förfärligt stor, men det var ett avgrundsdyt befest mellan prestationsförmågan hos den avdelning, som bestod av sådana värnpliktiga, som hade blivit utbildade till goda soldater, och den andra, bestående av sådana som inte hade fått motsvarande utbildning.

Åtskilliga år ha ju förflutit sedan dess, men jag har också senare lagt märke till stora skillnader mellan olika truppförband, fastän det funnits ett gott befäl från de lägsta graderna, både gruppchefer och plutonchefer, och uppåt. Jag deltog en gång i en fälttjänstövning, där

befälet på ett kompaniförband utgjordes av kompanichefen, som var reservofficer, en sergent i reserven och en korporal på stat; det var hela befälskadern. Det fanns inte bland de värnpliktiga några gruppchefer, som hade gått igenom någon särskild utbildning, utan man fick lov att välja ut dem som man tyckte sågo intelligentast och vaknast ut. Och aldrig någonsin har jag, herr Gillström, varit så tacksam för att det bara var fråga om en fälttjänstövning, som jag deltog i, och inte ett krig, då man rent av kunde ha störts av beskjutning med skarp ammunition och då det verkligen hade gällt allvar.

Jag har varit med även på andra fälttjänstövningar, då vi haft ganska dåligt utbildad trupp, men då det av en slump ordnat sig så, att det funnits rätt god tillgång på rutinerat befäl. I båda fallen var själva truppens allmänna standard inte så olika, men i det senare fallet var förbandet avgjort mycket bättre än i det fall, som jag tidigare talade om — ja, så mycket bättre, att man inte kan nämna dem på samma dag. Det berodde på att det fanns vissa stöttepinnar i form av gruppchefer, inplockade här och där, som faktiskt buro upp det hela. Sådana erfarenheter har jag personligen många, och det är anledningen till att jag för min del faktiskt fäster lika stort avseende vid en god utbildning hos truppen och hos underbefälet, som ju alltid vid mobilisering kommer att bestå av värnpliktiga, som vid materielen och dess beskaffenhet. Enligt min mening är det därför inte försvarligt att låta formaliteter avgöra, om vi i vårt land inför en så allvarlig horisont som den, vi se emot, skola låta en bättre utbildning komma till stånd eller inte.

Bedömer man vårt läge såsom jag menar att man bör bedöma det, nämligen så, att vi måste räkna med att vi kunna bli angripna snart nog, får man inte låta den ena eller den andra petitessen hindra genomförandet av något, som man anser vara behövt. Jag vet inte om herr försvarsministern anser det vara behövt med en bättre gruppchefsutbildning beträffande de årsklasser, för

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

vilka den blivit försummad, men om man bedömer läget så, får man söka finna utvägar för att snarast bota bristen. Det är detta som gör att jag tycker, att det inte går att framföra sådana skäl som herr Gillström nyss framförde och som ligga till grund för utskottets förslag och propositionen. Det är också därför, som vi inom högern när det gäller gruppchefsutbildningen inte kunnat nöja oss med en så tam skrivning som den som förekommer i bondeförbundets och folkpartiets reservationer.

Jag kan ju i detta sammanhang litet närmare skärskåda vad den föregående ärade talaren på sörmlandsbanken nyss sade om att högern kanske hade försuttit ett tillfälle att föra saken framåt i utskottet. Jag tror att det var tämligen klart redan innan utskottet sammanträdde, att det inte skulle vara möjligt att få någon kompromiss igenom. Och sedan utskottet hade sammanträtt i låt mig säga tio minuter, blev detta förhållande alldeles uppenbart, oberoende av hur vi hade ställt oss, eftersom det inom utskottet fanns ledamöter, vilka under inga omständigheter ville gå med på en kompromiss. I detta läge hade det varit bättre att herr Ohlon hade fallit tillbaka på folkpartiets motion i denna fråga. Det måste bero på brist på rutin när det gäller utskottsarbete att säga som herr Ohlon nyss sade: När folkpartiet hade väckt ett förslag såsom ett försök till en kompromiss och detta inte blev antaget, så ansåg sig herr Ohlon bunden att vidhålla detta även i fortsättningen. Det är just det som man *inte* är. Tvärtom — när man ser, att ett förslag, som är framställt som ett kompromissförslag och om vilket det uttryckligen sagts, att det är ett sådant, inte lyckas, har man alltid full frihet att stödja vad man från början ansett borde vara gällande.

Det där resonemanget förstår jag alltså inte riktigt, herr Ohlon. Men det kanske inte låg så mycket allvarlig vilja bakom motionen? Det var kanske detta, som gjorde, att vi högermän fingo bli ensamma; någon annan förklaring tycker jag inte är naturlig.

Jag vill också, herr talman, något litet

beröra disciplinfrågorna. Vår försvarsminister har, enligt min mening, egentligen inte vårdat sitt värv med tillräcklig omsorg i alla de avseenden, som gälla att sätta vår försvarsmakt i ett sådant skick, att den duger i krig. Men han har ägnat mycket stor omsorg åt en del annat, om vilket man kan säga, att det är ganska dubiöst om det verkligen tjänar detta syfte. När man tänker på alla de olika förslag, som nu kommit fram om anordningar med personalvård och närliggande, så kan man fråga sig, om de inte komma att göra det svårare att få ett förband krigsdugligt. Ty kriget, herr statsråd, är en hård sak. Det är någonting så oerhört förskräckligt, att man inte får bädda med för mycket bomull åt dem, som skola deltaga i ett så fruktansvärt värv. Jag fruktar att vissa av de anordningar som jag här antydde kunna verka så, att det kan gå som det gick för de amerikanska trupper, som i början av kriget kommo över till Korea: de hade kanske varit för mildt uppfostrade och fingo lida ganska hårt, när de för första gången kommo i kontakt med det verkliga kriget.

Herr Gillström hade några uttalanden som jag skulle vilja, utöver vad herr von Heland redan gjort, något reducera i värde.

För det första är det väl så, att den framställning, som överbefälhavaren har gjort och som ligger till grund för propositionen till höstriksdagen, måste ha blivit — om jag inte alldeles misstar mig — ganska hårt manglad, innan den så att säga officiellt avlämnades — ja, så manglad att man tycker att den borde ha fått gälla i obesuret skick. I andra fall brukar det inte gå till så i vår statsförvaltning, att myndigheterna redan innan de avlämnat sina petita börja ackordera med det departement, som skall ta hand om deras framställning. När alltså denna framställning har förts fram på det sätt, som här skett, tycker jag, att den hade kunnat få läggas fram för riksdagen sådan den var. Och då är jag säker på att utskottets majoritet utan svårighet hade kunnat godtaga den, och då hade vi också nått den enighet inom

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

utskottet och inom riksdagens kamrar, som ju i sig själv är mycket önskvärd. Det är bara synd, att inte hela denna sak kunnat få en sådan behandling. Det hade varit till rikets gagn, dels därigenom, att enigheten hade markerats på ett bättre sätt, och dels därigenom att det i sak hade stärkt vårt försvar och gjort det på ett snabbare sätt än vad som annars blir fallet.

Jag tror inte att herr Gillström har någon grund för sitt påstående att det är bristen på arbetskraft, som hindrar oss att skaffa erforderliga verktygssatser för flygplantillverkningen. Följden av ett uppskov blir bara den, att denna arbetskraft kommer att behövas just när man måste kasta alla hänsyn och när denna synpunkt om arbetskrafttillgången således inte har någon betydelse. Men då hade det varit bra att ha dessa verktygssatser tillgängliga. Genom att man inte anskaffar nödvändig materiel i tid kan man inte dra någon nytta av den arbetskraft, som man ändå tar ut vid ett ytterligare skärpt läge eller vid ett krigstillfälle.

Här försöker man att freda sitt samvete, som herr Gillström enligt vad jag kan förstå gjorde i fråga om nattjaktflygplanen, med att säga, att utskottets utlåtande skrivits så att utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t kommer att ha sin uppmärksamhet riktad på den frågan. Men inte blir därigenom flygsäkerheten inom nattjaktflyget större med de för detta ändamål ganska riskabla plan, som det nu har till sitt förfogande. Det enda man kan göra i ett sådant fall är att gå i författning om att snarast möjligt skaffa nya plan, både för att återställa förtroendet hos den flygande personalen och för att vi över huvud taget skola få några jaktflygplan i tid. Det är inte tillräckligt mycket, man har att ställa sitt hopp till, när det bara sägs, att Kungl. Maj:t skall följa saken med uppmärksamhet. Det borde ju Kungl. Maj:t ha gjort förut. Det är därför statsråden ha sina uppdrag. Och vad riksdagen i det avseendet skall göra, det är att tala om för Kungl. Maj:t, hur den anser att det hela skall vara ordnat.

Jag tycker därför inte att man kan vara tillfreds med att här ställa sig avvaktande. Vår försvarsminister behöver ha den hjälpen att han får litet påstötning ifrån riksdagen. Han behöver, som herr von Heland sade, kanske ha denna påstötning även från sitt eget parti. Jag tror att han är en tillbakahållande faktor i hela detta spel.

Herr talman! Det har överlagts så mycket om detaljerna i utlåtandets olika punkter att jag antar, att det endast skulle bli en upprepning, om jag ytterligare motiverade de reservationer, i vilka jag är delaktig. Detta anser jag för övrigt knappast vara behövligt. Men jag vill sluta mitt anförande med att påpeka, att det brådskar med de åtgärder, som måste vidtagas. Detta önskemål blir inte tillräckligt tillgodosett med mindre man bifaller samtliga de reservationer, som här finnas fogade till utskottets utlåtande. På den nu föredragna punkten ber jag att få yrka bifall till reservationen A.

Herr von HELAND (kort genmäle):
Herr talman! När jag sade att jag ansåg, att det fanns en viss möjlighet för en kompromiss i fråga om gruppcheftutbildningen, så menade jag inte, att den möjligheten fanns i utskottet, men att den, enligt vad jag kan förstå, fanns inom avdelningen. Där yppades ett rätt stort intresse för att få fram en enande linje, och där frågade faktiskt socialdemokraterna högern, om den ville gå med på en samlingslinje. Men högern — det vet ju herr Lundgren bäst själv — i avdelningen sade ifrån, att man inte trodde att högern skulle vilja gå med på det förslaget. Trots det att högern då sade nej, beslöts emellertid att utlysa ett nytt sammanträde på morgonen innan utskottet skulle börja sina förhandlingar i frågan, för att om möjligt nå enighet åtminstone mellan de tre övriga i avdelningen representerade partierna.

Jag förmodar, att det alltså fanns ett stort intresse från socialdemokratiskt håll att kunna skriva ihop oss, och jag vidhåller, herr talman, att jag tycker det

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

är ytterst önskvärt, om vi i försvarspolitiken kunde få ett samarbete, så att vi inte behövd skilja oss åt alltför mycket. Jag beklagar därför, att det finns tre linjer för att lösa detta problem just i år, som faktiskt är det oroligaste år vi över huvud taget haft sedan världskrigets dagar.

Herr OHLON (kort genmäle): Herr talman! Jag skall inte upprepa detsamma som herr von Heland redan har uttalat. Jag kan ju till en del förstå herr Mannerskantz' resonemang, men det är väl här inte fråga om allt eller intet, utan det är fråga om det möjliga. Och då det fanns en chans att få en gemensam förgruppsutbildningen gynnsam skrivning, varför förfuska den chansen? Det anser jag hade varit dålig politik. Men herr Mannerskantz resonerar tydligen som skalden: »Här gäller stå eller falla!»

Herr MANNERSKANTZ (kort genmäle): Herr talman! I sak är det ju också så, att den här mycket omtalade kompromissen grundade sig på någonting så pass litet hållbart som att man hade läst ett uttalande av försvarsministern om att han »möjligen skulle komma att vidtaga några åtgärder». En sådan utgångspunkt ha vi, med de erfarenheter vi haft under de senare åren, inte mycken tilltro till, rent ut sagt.

Herr von HELAND (kort genmäle): Herr talman! Herr statsrådet kommer som näste talare, och det kan då vara intressant att få ett svar på frågan: Om vi hade fått ett enigt uttalande av utskottet till förmån för åtminstone en provisorisk förgruppsutbildning i höst, hade herr statsrådet verkligen då velat gå emot en enig riksdag på den punkten? Jag tror att det skulle få vissa konsekvenser, om ett statsråd skulle gå emot ett sådant enigt riksdagsuttalande. Herr statsrådet får också tillfälle att tala om vilka provisoriska åtgärder som herr statsrådet, enligt de upplysningar avdel-

ningen fått, är beredd att vidtaga beträffande de äldre årsklasserna i höst.

Herr Mannerskantz sade, att den linje som bondeförbundet och folkpartiet ha följt icke ger något utbyte alls och att den är alldeles ohållbar. Jag vidhåller den uppfattningen, att det i alla fall fanns en viss möjlighet att den skulle ha lett till något resultat. Men, herr Mannerskantz, vad lämnar högerns linje? Inte ett dugg — eftersom högern står ensam på den punkten!

Herr statsrådet VOUGT: Herr talman! Jag beklagar, att jag på grund av omöjligheten att åstadkomma en personlig fysisk klyvning inte kunnat följa den tidigare debatten i denna fråga här i första kammaren. Jag har ansett att jag borde försöka följa den i andra kammaren, och därför har jag inte blivit i tillfälle att höra de inlägg, som gjorts här så när som på en del av det anförande, som nyss hölls av herr Mannerskantz.

Jag tror emellertid, att debatten här i stort sett rört sig kring samma frågor som i medkammaren, och jag är angelägen att här lämna de upplysningar, som jag kan ge för att klarlägga de meningskiljaktigheter, som alltjämt äro för handen. De äro dock inte större än att jag vågar säga, att inte bara i frågan om förgruppsutbildningen utan även i flera andra frågor hade utskottet kunnat skriva sig tillsammans, om verkligen en vilja i den riktningen hade funnits.

Jag fick, det måste jag erkänna, när jag nyss kom in i första kammaren och hörde den ärade talare som senast hade ordet från talarstolen, herr Mannerskantz, en liten känsla av att det kanske ändå inte för alla kammarens ledamöter framstår såsom det mest angelägna att åstadkomma samling i försvarsfrågan, utan att det väl också kan hända, att den känslan understundom dyker upp, att det vore ganska bra, om det funnes någon punkt, på vilken man kunde markera en särmening.

Jag skall först be att få säga något om de materialfrågor, som ha varit föremål för debatt och föremål för reservatio-

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

ner i anslutning till utskottets utlåtande. Jag måste säga, att dessa meningsskilligheter faktiskt icke heller äro reella. Här har talats mycket om ett belopp av 2 miljoner kronor. Det är givet att man utåt måste få en ganska underlig uppfattning om åt vilka saker och ting det ägnas uppmärksamhet i den svenska riksdagen, när man får höra, att det kan uppstå en så lång debatt kring en fråga om ett anslag på 2 miljoner kronor samtidigt som svenska folket kan läsa i alla Sveriges tidningar, att försvarsbudgeten rör sig om mer än 1 miljard kronor. Det är inte heller fråga om huruvida vi ha råd att kosta på två miljoner kronor mer till förbättring av flygvapnet eller inte, utan det är i själva verket fråga om huruvida det är nödvändigt att riksdagen nu beviljar dessa medel eller inte.

Jag skall be att få redovisa vad det gäller. Jag yttrade mig inte i första kammaren i den senaste remissdebatten och har följaktligen inte blivit i tillfälle att i ett sammanhang utveckla för denna kammars ärade ledamöter vad det är fråga om.

Det förhåller sig så att vi tillverka våra svenska stridsflygplan vid SAAB, Svenska Aeroplan Aktiebolaget i Linköping. SAAB arbetar för närvarande dels med framställning av bl. a. ett svenskt flygplan, som bär nummer J 29. Det är alltså en ny flygplanstyp, som kan uppvisa utomordentligt förnämliga prestanda och som man försöker få fram så snart som möjligt för att införliva med det svenska flygvapnet. I avvaktan på att dessa flygplan skola bli färdiga köpa vi från utlandet, närmast från England, där våra önskemål i detta avseende ha rönt ett mycket stort tillmötesgående, flygplan av en annan typ, som går under namnet Vampire. Vår avsikt är alltså att tillföra det svenska flygvapnet ett antal sådana flygplan, så att vi bli tillräckligt väl rustade, innan det svenskbyggda flygplanet hinna komma fram i tillräckligt antal.

Nu har flygförvaltningen inför tanken att den engelska leveransen skulle avbrytas sagt, att det vore önskvärt att kunna i så fall bredda produktionen av

denna svenska J 29, när den blir färdig att serietillverkas. För att kunna göra det, behöva vi en ny verktygssats, ett antal jigggar, vilket är något som jag har svårt att tekniskt beskriva på annat sätt än genom att säga, att det är en uppsättning verktyg, som kommer till användning vid flygplanstillverkning.

Jag frågade då: Är det möjligt att framställa denna verktygssats, och var skall det ske. Svaret blev, att det skulle ske vid SAAB i Linköping.

Då konstaterar jag följande. För att kunna framställa denna verktygssats och dessa jigggar måste arbetskraft tas från produktionen av J 29, ty av allt att döma finns för närvarande icke någon möjlighet att totalt öka antalet arbetare. Då har jag sagt, att det är i varje fall något som vi icke kunna göra nu, förrän vi se att tillförseln utifrån av flygplan är hotad.

Det har tydligen i utskottet uttryckts den förhoppningsfulla uppfattningen, att man skulle kunna öka tillverkningen av flygplan vid SAAB. Förhållandet är, att SAAB icke kan tillräckligt med arbetare för att kunna tillgodose den tillverkning som man från flygledningens sida önskar och som bolaget skulle vilja uppfylla. Man har alltså icke tillräckligt med arbetare för den pågående produktionen, och jag har då sagt, att det då icke är riktigt att från denna produktion ta arbetare för tillverkning av verktygssatsen, ty det förefaller mig vara viktigare att nu hålla den pågående produktionen i gång. Skulle det bli så, vilket jag inte tror är anledning att befara, att den engelska tillförseln skulle upphöra, då få vi naturligtvis tillgripa alla olika sätt att få fram vår egen produktion snabbare. Men vi äro inte där nu.

Sådant är läget. Det hela är alltså en bedömningsfråga: Skall man nu ta arbetare från den ena produktionen för att föra över till den andra? Jag har sagt, att jag vill överväga detta, innan man gör det.

Man frågar mig då kanske: Varför vill inte departementschefen gå med på att vi i alla fall lägga undan dessa pengar för detta ändamål? På det svarar jag, att

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

vi befinna oss i den situationen, att om det nu eller under den kommande våren blir önskvärt att göra denna beställning på två miljoner kronor, förfogar Kungl. Maj:t redan över fullmakter för att kunna göra detta utan att behöva ersätta någonting annat som är angeläget. Det är därför, att vi i vår beställningsplan ha rätt stora möjligheter att från och med nu och fram till nästa första juli laga efter läglighet. Följaktligen är det på det sättet, att reservationen i själva verket återspeglar en motsättning, som jag måste beteckna såsom i viss mån konstruerad.

När det gäller frågan om nattjaktflyget förhåller det sig på följande sätt. År 1948, när regeringen första gången för riksdagen framlade planen om förbättring av det svenska flygvapnet bland annat genom en utbyggnad av jaktflyget, togs även frågan om nattjaktflyget upp. Nattjakten var någonting som vi dittills inte prövat i Sverige, och man har i själva verket prövat den ganska litet även i andra länder efter kriget. Men regeringen ansåg sig då tyvärr nödsakad att konstatera, att möjligheterna att över huvud taget köpa sådana flygplan voro ytterst begränsade. Sedan yppade sig emellertid under året en möjlighet att köpa, så att vi under åren 1948, 1949 och möjligen början av 1950 — jag tror i själva verket tillförseln skedde under åren 1948 och 1949 — fingo flygplan utifrån för uppsättandet av en hel nattjaktflottilj. Vi lågo följlaktligen på den punkten långt före den tidtabell, som vi hade uppställt för våra önskemål när utvidgningen av flygvapnet började år 1948.

Sedan har det emellertid visat sig, att det flygplan som det här är fråga om — det är ett flygplan av märket Mosquito — är behäftat med vissa brister. Det har hänt några olyckor, vilkas orsaker man haft svårt att komma på. Flygledningen har verkställt mycket ingående utredningar, och möjligen har den nedgång av antalet olyckstillbud och olyckor, som kan konstateras de senaste månaderna, visat att man har övervunnit svårigheterna. I varje fall har det dock

sagts, att planet inte är så bra. Det var utomordentligt, att vi fingo det, men det är inte så bra, att vi inte redan nu måste se oss om efter möjlighet att ersätta det.

Varifrån skall man då få nya plan? Första frågan blir den om man kan få dem från utlandet. För närvarande tror jag att en viss inköpsmöjlighet har yppat sig, men det är klart, att den är ganska oviss. I denna punkt om två miljoner kronor tala reservanterna om sannolikheten av att tillförseln av Vampire skulle avbrytas som om de nästan visste, att så skulle ske. Men i så fall måste de väl också ha en uppfattning om möjligheten att få till stånd det andra köpet från utlandet, av nattjaktplan. Där äro de likväl så optimistiska, att de inte endast vilja sträcka sig till vad Kungl. Maj:t föreslår, d. v. s. ett beställningsbemyndigande på 35 miljoner kronor, utan de vilja ha 25 miljoner kronor till. Det ser alltså ut som om de vore mera säkra än Kungl. Maj:t på att vi verkligen kunna få till stånd detta köp från utlandet.

Jag har goda förhoppningar om att vi skola kunna köpa detta flygplan och införliva det med det svenska flygvapnet under de närmaste åren. Jag har ansett att man skulle begränsa det beställningsbemyndigande som vi nu begära och varmed vi överskrida den av riksdagen redan medgivna anskaffningsplanen med 25 miljoner kronor, ty innan jag begär mera av riksdagen och säger, att denna anskaffningsplan måste överskridas inte bara med 35 miljoner kronor, utan med ytterligare 25 miljoner kronor, så vill jag ha klarhet om en sak, nämligen om planen för övrigt håller. Vi befinna oss i en tid, när produktionssvårigheterna här hemma äro ganska betydande och när, som jag nu har konstaterat och som kammarens ärade ledamöter veta, inköpsmöjligheterna utifrån äro ganska svårbedömbara. Då anser jag som ganska sannolikt, att vi måste finna oss i en viss uttänjning av betalningar och beställningar inom den 7-årsplan, som riksdagen har godkänt. När det inte finns någon anledning för dagen att begära dessa 35 miljoner kro-

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

nor, har jag bett att få vänta därmed, tills jag kan bedöma, om det verkligen är nödvändigt eller icke.

Några av utskottets ledamöter ha gripits av en åstundan att redan nu ge Kungl. Maj:t mera pengar än vad Kungl. Maj:t behöver. Jag tycker naturligtvis att det är ett bevis på ett stort förtroende, men jag är å andra sidan ganska generad över att det är en sådan bristande kongruens mellan beviljade medel och möjligheterna att beställa och avverka beställningarna, att jag allvarligt får anhålla, att riksdagen icke i onödan ger Kungl. Maj:t beställningsbemyndiganden för flera tiotal miljoner kronor.

Utskottet har liksom reservanterna uttryckt den självklara meningen, att Kungl. Maj:t skall följa denna fråga med uppmärksamhet. Det kommer Kungl. Maj:t att göra, och jag är övertygad om att det, sådant läget nu är, finns all anledning för oss att — där-est möjligheter yppa sig — genomföra hela det köp som reservanterna sikta till. Men beslut därom behöver icke fattas här i dag.

Jag förmodar, att även i denna kam- mare frågan om befästningsarbetena har varit på tal. Där ligger det så till, att sedan läget i världen blivit så hotfullt som det blev på sommaren genom ut- brottet av konflikten i Korea, har för- svarsdepartementet erhållit en särskild byggnadskvot på 17,5 miljoner kronor, vilken ger möjlighet att under inneva- rande vinterhalvår utföra befästnings- arbeten och flygfältsarbeten. Det är en kvot som står till förfogande under den förutsättningen, att när de arbeten, som det då blir tal om, skola sättas i gång, skall det finnas arbetskraft tillgänglig på orten, d. v. s. arbetskraften skall inte få tas från andra viktiga arbeten. Det är emellertid förutsättningar, under vil- ka vi faktiskt redan ha kunnat åstad- komma ganska goda resultat när det gäller att få i gång arbeten. Det är nämligen i viss utsträckning fråga om mindre befästningsarbeten, utspräng- ning av bergrum och sådant på platser, som icke äro belägna i storstäderna och andra tätorter, där arbetskraften alltid

är mycket knapp. Och faktiskt är det möjligt — i den mån myndigheterna kunna få sina ritningar färdiga och ar- betskraftsmyndigheterna bli klara — att på detta sätt under innevarande vinter- halvår få i gång arbeten till mycket betydande belopp utöver vad vi tidiga- re planerat.

Det är dessa arbeten som man här har åsyftat i förslaget om att redan nu 20 miljoner kronor skulle upptagas på tilläggsstat. Också på denna punkt är jag nödsakad att säga, att det icke finns någon anledning att Kungl. Maj:t nu skulle begära mer pengar av riksdagen, och jag tycker inte heller att det är någon anledning att riksdagen skall ge Kungl. Maj:t dem. Jag torde nämligen — d. v. s. formellt är det finansministern som gör det — komma att förelägga 1951 års riksdag vid dess öppnande, alltså om ungefär en månad, förslag om till- läggsanslag på 20 miljoner kronor. Att regeringen velat dröja till dess beror på att regeringen önskar samordna äs- kandena på tilläggsstat med äskandena för budgetåret 1951/52 och att man skall kunna anpassa äskandena med hänsyn till den kvot man kan påräkna under år 1951.

Resultatet av detta är alltså, att vare sig riksdagen följer Kungl. Maj:t och väntar till i vår med att besluta om des- sa 20 miljoner kronor på tilläggsstat el- ler inte, så komma arbetena att sättas i gång i den omfattning och i den takt, som betingas av att ritningarna äro fär- diga och planeringen är utförd och att arbetskraft finnes tillstädes. Också i den- na punkt måste jag nog konstatera, att reservationen är ett uttryck för ett i och för sig icke sakligt motiverat nit att tillhandahålla Kungl. Maj:t pengar, som Kungl. Maj:t icke har begärt.

Detta nit beror kanske på att de ut- skottsledamöter, som här ha framträtt som reservanter, ha ansett, att därför att en militär myndighet har framlagt ett anslagsäskande, så är äskandet rik- tigt. Det är klart, att jag gärna skulle önska, att så vore fallet. Nu förhåller det sig emellertid på det sättet, att i nuvarande läge, när vi ha mycket stora

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

reservationer, är det många gånger omöjligt för en myndighet att bedöma, huruvida pengar redan finnas till förfogande för de ändamål, som myndigheten väcker förslag om. Det kan i själva verket endast bedömas i försvarsdepartementet. Det är blott där, som man har en översikt över i vilken mån de anskaffningar, som man tänker sig skolaske, täckas av redan befintliga medel eller behöva föranleda tilläggsanslag. Det har tydligen gått till på det sättet här, att de militära myndigheterna inte ha kunnat följa med den handläggning av saken som har skett genom att den på grund av åtskilliga omständigheter har måst bli så centraliserad som den i själva verket är.

Herr Mannerskantz var inne på denna sak i anslutning till sitt resonemang nyss. Han sade, att det föreföll honom, som om överbefälhavarens förslag skulle ha »genomgått en viss mangling», innan det framlades. Jag kan inte riktigt förstå vad herr Mannerskantz menar med det. Det är ju faktiskt på det sättet, att de anslagsäskanden, som vi här behandla, grunda sig på det uppdrag att överse beredskapsläget som överbefälhavaren fick på eftersommaren. Och hans äskanden framlades så att säga offentligt, eller i varje fall under all den uppmärksamhet som föranleddes därav, att de framlades för partiledarkonferensen. Jag måste bestämt bestrida, att här har skett någon som helst mangling, som herr Mannerskantz uttryckte sig. Jag kan i alla fall inte tänka mig, att herr Mannerskantz skulle mena, att Kungl. Maj:t inte skulle ha rätt att sovra bland de framlagda förslagen, om Kungl. Maj:t av olika anledningar fann detta befogat. Jag har nu rört vid ett par punkter, där Kungl. Maj:t fann detta befogat, ty det fanns ingen anledning — även om man ville genomföra förslagen — att gå till riksdagen och begära pengarförför.

Jag vill också bekräfta, att om vi skjuta upp tilläggsanslaget för befäsningsarbeten, behöver det icke på något sätt fördröja utförandet av de arbeten som man anser önskvärda.

Sedan kommer jag till frågan om den personella beredskapen, för att nu använda ett uttryck som blivit begagnat rätt ofta i detta sammanhang. Jag vill då stanna vid frågan om en förstärkning av reservofficerskadern, vilken skulle genomföras på det sättet, att vi fr. o. m. nästa år skulle öka antagningen av reservfänrikar i jämförelse med tidigare år. Vi antaga nu 250 per år, och vi skulle öka antalet till 350. Vidare skulle vi gripa tillbaka och bland de värnpliktiga officerare, som gått ut från kadettskolorna under de senaste tre åren, ta ut ytterligare 100 per år, som skulle erbjudas att bli reservofficerare. Det är inte alls säkert, att de vilja bli det, även om man erbjuder dem det, men man skulle försöka att i var och en av dessa årsgrupper få fram 100 stycken.

Jag hade tillfälle att framhålla i remissdebatten i höstas — och jag vill upprepa det här — att i och för sig är jag mycket intresserad av denna sak. Jag anser det vara i högsta grad angeläget att vi få så mycket befäl som möjligt. Vidare har jag alltid funnit det vara ganska otillfredsställande, att när två unga män gå ut från kadettskolan, där de alltså gjort en förlängd tjänstgöring för att bli värnpliktiga officerare eller reservofficerare, kan det hänga på en mycket liten skillnad i prestationerna, om den ene får så högt betyg, att han kan komma ovanför ett visst streck och få anställning som reservofficer, eller om han på grund av en nyans i betygen inte får denna möjlighet, utan endast kan bli värnpliktig officer. Jag har följaktligen mycket stort intresse av att den marginal, som tillmätas genom att antalet reservofficerare ökas, blir så stor som möjligt.

Att jag inte lade fram detta förslag för höstriksdagen berodde på att jag böjde mig för de hänsyn, som ett statsråd anses böra visa riksdagen genom att inte föregripa pågående utredningar. Det är det motivet som har redovisats i propositionen. Man kunde ju till detta foga, att här gäller det ju egentligen inte någonting som är ägnat att i så särskilt hög grad upphjälpa själva beredskapen.

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

Jag förklarade mig emellertid redan då villig att ånyo ta upp denna sak, därest det skulle framställas starka önskemål därom i riksdagen, och jag vill tillfoga, att nu har det ju genom det meddelande som kommit ut de senaste dagarna beaktgjorts, att den utredning, vars ordförande är förutvarande överståthållaren Nothin, med all sannolikhet blir försenad med sitt arbete. Såsom jag nu bedömer det kan förseningen bli så allvarlig, att man i varje fall — om utredningen skall avvaktas — inte skulle kunna förverkliga det här framlagda förslaget på det sättet, att man skulle kunna gå tillbaka till tre åldersklasser räknat från nu. Det gör, att jag är mycket villig att se på denna sak igen och, om det blir möjligt, återkomma med den till riksdagen. Därför äro kanske inte heller på denna punkt meningsskilligheterna mellan reservanterna och utskottet så särskilt stora.

Detta är en ståndpunkt, som jag anmälde redan i höstas och som följaktligen utskottets ärade ledamöter, i den mån de ta del av andra kammarens protokoll, kunnat få kännedom om. Vad som sedan tillkommit är alltså den ytterligare förseningen av den pågående försvarsutredningens arbete.

Därefter skall jag säga några ord beträffande gruppcheferna för att klargöra min uppfattning i den frågan. Den har jag också tidigare talat om för riksdagen. Sedan den föregående utredning, som ägnats frågan om gruppcheferna — det var den värnpliktskommitté, i vilken en ärad ledamot av denna kammare var ordförande — avslutat sitt arbete, har en ny utredning tagits upp, syftande till att i detalj klargöra utbildningen av gruppchefer. Jag har kommit till den uppfattningen att det är en riktig tanke som utredningens ledare har antytt, när han sagt ifrån, att det förefaller honom mest sannolikt, att utredningens resultat blir ett förslag om en sådan förlängning av gruppchefernas utbildningstid, att de inkallas före andra värnpliktiga vid sina repetitionsövningar och då få fullgöra en viss kompletterande utbildning, men att man däremot icke skall ha en

kompletterande utbildning i den formen, att de få stanna kvar efter det att övriga värnpliktiga ryckt ut från sin ordinarie första tjänstgöring.

Sedan jag har fått kännedom om att detta torde komma att bli utredningens förslag, har jag tänkt mig att till nästa års varriksdag begära en fullmakt att för år 1951 genomföra en sådan förlängning av gruppchefernas utbildningstid. Men jag kan inte i början av riksdagen eller över huvud taget under varriksdagen framlägga ett förslag om längden av denna före repetitionsövningen framlagda kompletterande utbildning. Skälet är, att utredningen inte anser sig kunna komma till definitivt resultat förrän den ordinarie värnpliktsklassen ryckt ut och utredningen kunnat studera sitt material och göra sina konklusioner.

Detta är en tanke som också har tagits upp i utskottet och som skyntar i olika reservationer, och nog delar jag deras uppfattning som här ha framhållit, att det även i denna punkt skulle ha varit möjligt att komma till ett enigt resultat. Jag har alltså här gjort en utfästelse, och jag betraktar vad utskottet har skrivit och vad som i övrigt har kommit fram i riksdagen som ett stöd för den meningen, att vi böra lösa denna utbildningsfråga. Jag anser att det är riktigt och skäligt att det sker så, att alla gruppchefer från en viss tidpunkt få underkasta sig denna utbildning. Jag tror, att det vore mycket olyckligt, om man i stället skulle gå den vägen, att vissa årsklasser, som fått en kortare utbildning, skulle få något slags straff-exercis. Jag anser, att den tanken inte heller har sakligt stöd i de erfarenheter som gjorts. Det har tvärtom visat sig under de repetitionsövningar, som ägt rum innevarande höst, att gruppchefer av äldre årsklasser, som gjort sin utbildning år 1946 eller 1947 och som alltså haft 12 eller 11 månaders utbildning, icke ha varit särskilt bra, medan däremot sådana gruppchefer, som ha fått 9 månaders utbildning, ha varit ganska bra. Det behöver kanske inte betyda så mycket, och jag skall inte försöka ge mig in på en värdesättning av de olika

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

årsklasserna från dessa utgångspunkter. Men dessa resultat böra i varje fall vara ett stöd för den uppfattningen, att när man försökt ge gruppcheferna bättre förutsättningar att fylla sina uppgifter genom en förlängd utbildning, skall man skära alla över en kam och inte döma några av åldersklasserna till straffexercis.

Detta var egentligen vad jag hade att säga, herr talman, men jag skall tillåta mig att säga några ord också till herr Mannerskantz. Han fällde ju ganska tillspetsade omdömen och tog bland annat upp andra förhållanden inom det svenska försvaret än sådana, som direkt beröras av dagens utskottsutlåtande, och han uttalade till och med nedsättande omdömen om de svenska soldaternas disciplin. Jag skulle vilja hänvisa herr Mannerskantz till en artikel som i dagarna har stått att läsa i Ny Militär Tidsskrift, ett organ som representerar auktoritativa militära kretsar och som ofta nog utövar en ganska stark kritik — enligt mitt tycke en allt för stark kritik — mot civila myndigheter. I det senaste numret av tidskriften har en reservstatsofficer, alltså en aktiv officer som övergått till reservstat, återgivit sina intryck från trupptjänstgöring. Han har under en månad varit tillförordnad chef för ett av våra regementen, I 15, och han tar upp frågan, om de omdömen om det svenska försvaret, som ofta fällas i pressen och den allmänna diskussionen i övrigt, verkligen äro befogade eller inte. Bland annat kommer han in på frågan om disciplinen. Jag skall be att få läsa upp några rader av vad denne officer skriver: »Konditionsträningen bedrivs så hårt som det över huvud taget är möjligt. Simövningar med full fältutrustning, modern stridsgymnastik och övningar i övervinnande av taggtrådshinder — för att bara nämna några exempel — skapa hårdföra soldater. 'Porslinsdockor' duka under inför sådana påfrestningar. Men i denna hårda hantering är behandlingen av underlydande korrekt och vänlig. Förhållandet mellan befäl och trupp synes också vara mycket gott. Maskning och okynnessjukskrivning torde höra till undantagen.

Det är nog många omständigheter, som bidraga till att folk ofta får den uppfattningen, att det inte är alldeles väl beställt med disciplinen i den svenska krigsmakten. Tidningspolemiken i hithörande frågor kan vara en anledning. Matstrejker och i vissa garnisonsorter ådagalagd slapp eller dålig yttre hållning hos enskilda soldater kunna styrka dem, som ha en kritisk tanke om disciplinens upprätthållande, i deras tro. Men därtill kommer nog, att man inte sällan sammanblandar disciplinbegreppet och den höga levnadsstandarden i vårt land. Man har så lätt för att tro, att folk, som lever gott och vill ha det bra i livet, inte kan pressas in under tvånget av en fast militär disciplin. Men kan det inte i stället vara så, att det fosterland, som ger sitt folk en god bärning, även föder soldater, som i farans stund äro villiga till ett hårt disciplinerat försvar? Att disciplinen i armén kan vara god, har jag konstaterat vid I 15. Där upprätthölls likaledes, såvitt jag kunde bedöma förhållandena, en god kontakt både med lokalpressen och häradernas befolkning. Soldaternas uppträdande under fritid var mönstergillt — i regel. Då jag själv vistades civilklädd i staden, hälsades jag i allmänhet med honnör av mötande permittenter. Och jag tror, att det ur disciplinär synpunkt är bra, att en chef ej behöver ingripa för att avtvinga en underlydande en hälsning, som denne underlåtit att göra.»

Därefter går författaren över till kosthållet och andra frågor. Jag rekommenderar dem av kammarens ledamöter, som skulle känna sig frestade att tro på de negativa skildringar, som överflöda rörande förhållandena inom vårt försvar, att läsa exempelvis denna redogörelse av en erfaren officer.

Jag vill sluta med att säga, att när herr Mannerskantz här med hänvisning till krigserfarenheterna synes vara benägen att utdöma det arbete för soldaterna, som vi sammanfatta med uttrycket personalvård — eller personaltjänst, som det skulle heta enligt ett nu framkommet förslag — då är detta i alla fall, herr

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

Mannerskantz, en uppfattning, som är skäligen gammalmodig. Möjligen är den naturlig hos en officer, som har trampat sina första militärstövlar tillsammans med mig före och i början av det första världskriget. Men om herr Mannerskantz skulle vilja göra sig bevär att genom frågor eller på annat sätt skaffa sig upplysning om vad exempelvis den amerikanska arméns ledande män anse om vikten av personalvård just för krig, skulle han få en uppfattning, som är väsentligt annorlunda än den, som han här har givit uttryck åt.

Det var dessa synpunkter, jag ville anföra, herr talman, utöver dem som finnas i utskottsutlåtandet. En försvarsdebatt vidgar sig ju ofta till saker och ting, som inte direkt beröras av utskottets hemställan. Vad denna beträffar, har jag anledning att uttala all tacksamhet för att utskottet i allt väsentligt har velat tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag, och jag tror, att första kammaren kan följa utskottets förslag utan någon som helst risk för att några skäligen och nu genomförbara önskemål skulle efter sättas.

Herr **OHLON** (kort genmäle): Herr talman! Försvarsministern höll före att reservanternas voro ute i ogjort väder, när de påyrkade ett anslag på 2 miljoner kronor för uppläggande av en ny verktygssats för flygplantillverkning. Herr statsrådet fortsatte med att säga, att personalen vid SAAB redan är fullt upptagen med andra angelägna uppgifter; personalen kan inte kompletteras, och det finns därför inga möjligheter att förverkliga de önskemål, som här ha framställts. Men det har ju den sista tiden synts uppgifter i pressen om att SAAB:s verkstäder i Trollhättan ha lagt om sin produktion och börjat tillverka bilar i stället. Skulle man inte kunna tänka sig en anordning, så att vid verkstäderna i Trollhättan en del av de uppgifter utfördes, som nu verkställas i Linköping?

Vidare anförde statsrådet, att det förelåg en viss inkongruens mellan vår hem-

ställan om dessa två miljoner för verktygssats för flygplantillverkning inom landet och önskemålet om att genom import komplettera nattjaktflyget i Västerås. Jag har svårt att förstå det resonemanget. Vi ha menat, att de två miljonerna skulle vara en försäkringsavgift, som ger oss möjlighet att om det verkligen kniper och vi inte kunna få någon import sätta i gång med tillverkning här hemma.

För övrigt vill jag påpeka, att reservanternas inte, såsom herr statsrådet gjorde gällande, ha framställt något yrkande om 35 miljoner kronor för ökad flygplanimport. Reservanternas ha endast uttalat, att Kungl. Maj:t i samband med nästa statsverksproposition måtte beakta detta ärende, och vad reservanternas ha sagt utgör i själva verket bara en nyans av vad utskottsmajoriteten har yttrat. Utskottsmajoriteten handlar enligt maximen, att »vad far gör alltid är det bästa», under det att reservanternas mena, att även regeringen ibland behöver en och annan injektion.

Herr von **HELAND** (kort genmäle): Herr talman! Det var givetvis att förvänta, att herr statsrådet skulle söka utjämna motsättningarna i utskottet. Men det som var verkligt intressant, det var, att herr statsrådet faktiskt mer talade för centerlinjen i utskottet än för utskottets förslag. Det synes mig, som om herr Gillström egentligen borde gå upp och opponera sig mot statsrådet på flera punkter, ty det var faktiskt en kritik av utskottsutlåtandet, som herr statsrådet presterade. Det enda herr statsrådet egentligen ville avsäga sig, när det gäller centerlinjen, var de två miljoner, som herr statsrådet anser sig inte behöva. Men det är väl i alla fall inte alltför oarligt av dem, som representera den linjen, att de tycka, att det skulle vara bra för herr statsrådet att få dem och kanske ta de disponibla medlen till någonting annat, som kommer överraskande.

Herr talman! Jag förmodar, att herr statsrådet läst såväl reservanternas som

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

utskottets förslag. Om herr statsrådet gör det ännu en gång, kan herr statsrådet konstatera, att hans anförande mest var för reservanterna. Jag förenar mig då med herr statsrådet, fastän jag tycker att det är mycket egendomligt, att vi inte kunnat få en samlingslinje på de fyra punkter, som jag här avser.

När herr statsrådet inte var här, läste jag upp utskottsutlåtandet från i våras med precis samma önskemål från bondeförbundet, när det gällde verktygen. Det var ju då en mycket tillfredsställande samlingslinje. Och eftersom herr statsrådet nu har just den uppfattning, som framgick av det utskottsutlåtandet, är det egendomligt, att utskottets representanter i år intagit en mycket ovänligare ställning till denna fråga och säga, att den inte alls går att ordna som reservanterna önska. Man har exempelvis ett långt stycke på sidan 17 i utskottsutlåtandet med skäl mot de två miljöerna.

Ännu en gång, herr talman, vill jag säga, att jag finner det tillfredsställande, att herr statsrådet försökt utjämna skiljaktigheterna och faktiskt talat för de önskemål, som även jag talade för som reservant. Med detta, herr talman, tycker jag det finns ännu mer skäl för kammaren att nu — trots att vi vilja lämna ytterligare två miljoner — följa reservanterna.

Herr NORLING: Herr talman! Då det egentligen råder fullständig enighet här i kammaren — med undantag för det kommunistiska partiet — om att man nu skall lägga nya försvarsbördor på det svenska folket — jag säger detta trots att så många talare här deklarerat olika uppfattningar — vill jag med några korta ord motivera den ställning det kommunistiska partiet har intagit, då det ej kunnat ansluta sig till de andra partiernas linje i försvarsfrågan.

När Sveriges anslutning till Marshallplanen diskuterades, framkom det ganska tydligt, att dess huvudsyfte var att utgöra en organisation för upprustning i de länder, som anslöto sig till orga-

nisationen. I dag har också den svenska riksdagen upprustningsfrågan till behandling, och som skäl åberopas nu ett kolonialkrig på andra sidan jordklotet — oaktat att även före detta krig en ganska avsevärd upprustning hade förekommit här.

Ett land som Sverige kan självfallet icke ensamt militärt försvara sig mot ett stormaktsangrepp. I verkligheten är det landets politik, som är dess bästa försvar. De militära resurser, som vårt land dock måste ha, böra ha till uppgift att skapa respekt för landets strävan att bevara sin oavhängighet och att inte indragas i krig, där det inte har några intressen att bevaka. Sett ur denna synpunkt har Sverige mycket stora militära resurser. Det har aldrig varit så militärt rustat som nu. Inte ens under andra världskriget nådde Sveriges militära beredskap den grad, som nu karakteriserar densamma.

Det finns, såsom har kommit fram under debatten här, många olika meningar om vilken den rimliga och lämpliga rustningen för vårt land är. Trots de väldiga ökningarna, som nu föreslås av utskottet, ha nya krav framförts av de borgerliga partierna, och försvarsministern har här nyss varslat om att också han inom en snar framtid kommer att framlägga förslag om nya anslag för det militära. För vår del anse vi, att regeringens och utskottets bud redan nu ha dragit rustningarna långt utöver den gräns, som är rimlig för de svenska skattebetalarna, framför allt för folk med små inkomster.

Till detta kommer ju också, att kostnaderna för upprustningen tas från de breda lagren i form av sänkt levnadsstandard genom konsumtionsbeskattning. Dessutom går ju riksdagen in för att uppskjuta alla aktuella reformer under motivering, att vi inte ha råd till dem. Varför vi inte ha råd motiveras med att dessa pengar måste läggas ned i rustningar. Detta innebär, att upprustningen lägger olidliga bördor på de sämst ställda befolkningsgrupperna.

Herr talman! Med denna korta motivering ber jag att få yrka bifall till yr-

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

kandet i motion nr 636 i andra kammaren, vari hemställes, att riksdagen måtte besluta avslå den kungl. propositionen.

Herr ANDRÉN: Herr talman, mina damer och herrar! Det var en mycket svag och dämpad återklang vi nyss fingo höra av rösten från Moskva. När jag tänker på de svenska kommunisternas ställning till svensk försvarspolitik, kan jag inte låta bli att erinra mig en historia, som brukade berättas av ett irländskt kvickhuvud. Jag vet inte, om jag kan återgiva historien ordagrant, men jag tror, att jag något så när skall kunna referera den. I varje fall skall jag inte göra några olämpliga tillägg till historien.

Oscar Wilde brukade för den trängre kretsen berätta en historia om en teaterbrand, som rasade mycket häftigt. Det uppstod panik bland publiken. Alla rusade mot dörrarna, och barn och kvinnor hotades att trampas ned. Då uppträdde »framför järnridån» — där citerar jag ordagrant — den store skådespelaren och sade: »Mina damer och herrar! Sätt er stilla på era platser; gör ingenting; här hotar ingen fara; den enda faran ligger i er fruktan!» Publiken, som den gången trodde på den store skådespelaren, satte sig på sina platser, varefter den store skådespelaren smet ut genom den närmaste utgången, under det att publiken till sista man blev ihjälbränd eller ihjälodad.

Nu skall inte herr Norling eller någon annan kommunist i denna kammare tro, att jag betraktar dem som stora skådespelare, men de ha i alla fall en läxa från Moskva att läsa upp. Det består också en väsentlig skillnad mellan den store skådespelaren i den berättelse, som jag har vågat relatera, och dem, i det att skådespelaren blev trodd.

Vi befinna oss för närvarande i en situation, som inte är en världsbrand men som lätt kan bli det. Om jag skulle våga fullfölja historien, skulle jag vilja säga, att om det värsta skulle hända skall det säkerligen icke bli så lätt för

våra kommunister att smita ut genom den närmaste utgången.

Jag har dock begärt ordet inte med tanke på herr Norling och kommunisterna utan närmast med anledning av den allvarliga fråga, som nu ligger på kammarens bord.

Vi veta allesammans, att den nådiga kungl. tågordningen inte gör sig någon brådska. Koreakriget började i slutet av juni månad. I mitten av september kom partiledarkonferensen till ett låt vara preliminärt resultat. Ungefär i mitten av oktober sammanträdde riksdagen, och nu, när vi äro nära mitten av december månad, kunna vi se fram emot ett beslut.

Jag vill erinra om att i andra länder har man redan för länge sedan fattat de beslut, som situationen kräver, och det är mycket mer omfattande beslut än de, som vi i dag skola gå att fatta. Detta gäller flera av Västeuropas stater, och det gäller framför allt Förenta staterna.

Jag skall nu inte ingå på alla de militära specialfrågorna, som ha varit föremål för en sådan långvarig diskussion. Jag har icke varit i tillfälle att delta i utskottsbehandlingen av dessa frågor, och jag vet, att utskottsledamöterna redan stå i startgroparna för att rycka in i en andra omgång och kritisera de synpunkter, som här ha framförts. Jag skall kanske tillåta mig att på en och annan punkt i alla fall beröra den argumentering, som här har förekommit.

Jag vill först och främst säga, att jag är glad åt de åtgärder, som nu beslutas, låt vara att beslutet kommer sent. Men jag tror att man får tillägga, att vad riksdagen i dag beslutar inte motsvarar det allvarliga läge vari vi för närvarande befinna oss. Läget är för närvarande mera kritiskt än det var, när partiledarkonferensen sammanträdde i mitten av september för att bedöma, vad som med hänsyn till det dåvarande läget kunde vara berättigat eller befogat att göra.

Jag beklagar, att vi i en allvarlig internationell situation icke ha kunnat få en nationell samling i en nationell livsfråga. På denna punkt är jag fullstän-

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

digt ense med herr von Heland och herr Ohlon. Men när jag hörde statsrådet Vougt tala, var jag inte säker på att det egentligen har funnits några möjligheter att få en sådan nationell samling omkring ett program, som gick utanför utskottets utlåtande. Jag fick snarast den uppfattningen, att det inte varit möjligt.

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framkastade också den tanken, att det för vissa partier var önskvärt att komma med särmeningar. Jag vill säga, att jag icke betraktar det som önskvärt att komma med särmeningar; men det finns situationer, då det är nödvändigt, och det nödvändiga får alltid gå före det önskvärda.

Jag vill erinra om hur situationen var i mars 1938. Då hade högern ensam i statsutskottet gjort en lång rad reservationer till utskottets utlåtande över fjärde huvudtiteln, och en av Stockholms ledande tidningar skrev, att det är besynnerligt, att de varmaste försvarsvännerna alltid skola vara de dummaste. Så kom den 13 mars 1938, och debatten öppnades av statsministern — det var den gången Per Albin Hansson — som yrkade, att alla de punkter, där högern hade reserverat sig, skulle återremitteras till utskottet. Det är ett exempel på att det kan vara icke bara önskvärt utan nödvändigt att hävda särmeningar. Det kan hända, att situationen i dag är sådan, att det inte dröjer länge, förrän en svensk försvarsminister — den nuvarande eller någon annan — får lägga fram precis de särmeningar, som de borgerliga reservationerna denna gång innehålla.

När jag begärde ordet, var det framför allt för att dröja vid den internationella bakgrunden av i dag, den bakgrund mot vilken vi måste se vårt försvarspolitiska läge. Jag vill först erinra om att kommunismens expansion säkerligen är den största och snabbaste ideologiska och maktpolitiska expansion, som någonsin förekommit i världshistorien. På ett tredjedels sekel har en tredjedel av jordens befolkning blivit underkastad det kommunistiska oket. Kommunismens »commonwealth», den störs-

ta sammanhängande världskonfiguration som världshistorien någonsin har sett, är sammanhållet icke såsom det engelska av ett språk, som är gemensamt för kultur och förvaltning, och av den bleka och behagliga glansen från den engelska kungakronan, utan i stället av en järnhård ideologi, inpräntad genom en hård uppfostran och en skicklig propaganda och i sista hand hävdad med hjälp av terror. Det är starka band, som man på detta sätt har knutit omkring detta utomordentliga världsvälde.

Det är självklart, att det är en oerhörd makt, som kommunismen representerar i världen, mycket större än vad vi kunna få intryck av här i vår svenska riksdag, där kommunismen är en svag och blek avglans av makter, som på andra håll äro stora och väldiga. Och maktkoncentrationen är så mycket mer påfallande som detta välde sammanhålls av en tanke, en vilja, ett program, låt vara att detta ofta växlar och ofta är obekant till och med för de underkastade folken själva.

Den successiva framryckningen under det s. k. kalla kriget i Europa fick ett brått slut, och man kan nog säga, att detta kom, när Atlantpakten skapades. Kommunismens sista egentliga framgång i Europa blev kuppen i Prag. Därefter vände sig expansionen mot öster, och där kan denna kommunistiska expansion anteckna oerhört stora framgångar. Jag behöver bara erinra om det stora Kina. Detta land var uttröttat och härjat efter den långa kampen med Japan. Det föll ett lätt offer för ryska ideologier, och man får väl tillägga ryska vapen.

Det världsomfattande kalla kriget är nu kompletterat med ett begränsat hett krig. Vi veta icke, vilken omfattning detta heta krig kan få. Jag skall inte uppta kammarens tid med intryck från Lake Success och diskussionerna därute, men så mycket får jag kanske ändå lov att säga, att diskussionerna och stämningarna där inte bara voro oroliga utan också oroande, och att farhågorna för ett nytt världskrig sträckte sig mycket djupt och gingo mycket långt.

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

Vi hade alla därute en stark känsla av att oerhörda krafter äro satta in i spelet både på östsidan och på västsidan och att det s. k. östblocket i varje fall har en oerhörd övermakt till lands. Det är uppenbart, att detta östblock kan göra stora landvinningar, när det vill och nästan var det vill i hela södra Asien och hela södra och västra Europa. Den lantmilitära övervikten är sådan, att detta i varje fall icke är uteslutet. Och detta block kan sätta in sina framstötter efter militära, politiska och ekonomiska kalkyler var som helst, och ingen kan veta, var de sättas in. De kunna göras med betydande initialframgångar. Men ingen vet ju vad som kan komma sedan.

Vad östblocket tänker göra och hur västblocket tänker reagera därom vet man naturligtvis ingenting. För en vetenskapsman är det i själva verket ytterst obehagligt att beröra en fråga med så många obekanta faktorer och så många okända problem. Men läget är ju det att en politiker måste räkna med de *möjligheter* som föreligga, med de händelser, som *kunna* inträffa, och därför skall jag tillåta mig att beröra dessa problem, även om jag vet, att det är förenat med vissa risker och att problemen äro ömtåliga och svåra att bemästra. Jag skall göra det på ett sätt som jag tror icke skall locka mig ut på alltför äventyrliga vägar. Vi måste ju i alla fall försöka komma fram till någonting, som liknar en arbetshypotes, när det gäller att bedöma vårt eget läge.

Om östblocket — jag säger alltså om — med den traditionella motiveringen, att det vill kämpa för de undertryckta folkens rätt och träda in till deras hjälp, gör ett flertal stora invasioner i Asien och Europa och det kalla världskriget blir ett hett krig, kommer västblocket helt visst icke att resignera. Isolationismen är icke så stark för närvarande, vare sig i Förenta staterna eller i England. Man känner därute starkt sin solidaritet med västerns frihetsidéer och kultur, och man är icke benägen att giva upp. Men hur skall västsidan handla? Och var skall den sätta in sina kontrastötar, och när skall detta ske? Allt

detta är frågor, som självklart icke kunna besvaras. Men så mycket tror jag att man ändå kan säga, att genom de förhandlingar, som ha förts i Washington i dessa dagar mellan den engelske premiärministern och Förenta staternas president, har man i alla fall kommit överens om att Västeuropa skall ha prioritet.

Men låt oss medge, att Västeuropa är ett ganska vidsträckt begrepp, och vi veta inte, vilka delar därav som kunna bli angripna. Kanske blir hela Västeuropa angripet på en gång. Skall då vårt land, som i det längsta och till det yttersta sökt begränsa sina militära förpliktelser, i första hand kunna påräkna hjälp?

Jag tror inte, att vår speciella goodwill i Amerika är särskilt stor, och jag tror därför inte att sentimentala skäl komma att tala till vår förmån. Jag tror emellertid också att i det allvarliga läge jag nu dröjer vid komma sentimentala skäl över huvud taget inte att väga särskilt tungt.

Vi måste räkna med den möjligheten, att vid ett eventuellt angrepp över Norden, mot Norge, Danmark och kanske Sverige, tvingas de nordiska makterna, var och en för sig eller tillsammans, att kämpa ensamma ganska länge, och detta kanske av ett annat, mera primärt skäl. Till Sydkoreas hjälp kunde Förenta Staternas trupper komma ganska snabbt eftersom det fanns amerikanska trupper i Japan, och dessa trupper från Japan kunde sedan få förstärkningar så småningom från Förenta staterna. Men det intrycket har man nog fått, att det var ytterligt besvärligt för Amerika att förbereda och organisera de militära expeditioner, som krävdes, från Förenta Staterna till Korea. Jag tror att man i Amerika också tagit vissa bestämda lärdomar av de svårigheter, som organiserandet av denna hjälp från Amerika har mött.

Men hur skulle det te sig — och det är väl det läge som man i Västeuropa måste räkna med — om hjälpen nästan helt och hållet måste förberedas och organiseras som en hjälp över ett världshav, över Atlanten — ett hav, som i en

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

sådan situation säkerligen skulle vara i hög grad oroat av den starka och säkerligen också skickliga ryska ubåtsflottan? Det är uppenbart att ett sådant företag kommer att ta en mycket lång tid, även om amerikanerna vore beredda att göra sitt bästa för att hjälpa t. ex. vårt land. Men vi äro väl allesammans beredda att hellre ta ett långt och hårt krig än att ta en lång och hård okkupation, ty vi veta ju i alla fall vad en kommunistisk okkupation är för någonting. Jag vill till belysning därav citera ett öppenlyst yttrande, som fälldes av Frankrikes nuvarande utrikesminister Schuman till en amerikansk politiker och diplomat vintern 1948/49. Schuman sade vid det tillfället: »Det är gott och väl för oss att veta att om vi blir invaderade, kommer Förenta staterna att gå i krig och vinna kriget. Men om vi blir invaderade på nytt och denna gång av ryssarna, blir det slutet på den västerländska kulturen vad Frankrike beträffar. En seger för Förenta staterna blir därefter utan betydelse för oss.»

Jag är rädd för att saken icke ligger till mycket annorlunda för vårt eget lands vidkommande.

Jag har tagit upp dessa vittomfattande och vittsyftande problem. Jag har försökt framlägga dem på ett hypotetiskt sätt, ty man måste vid behandlingen av försvarspolitiska problem ta upp hypoteser och diskutera dem för att på det sättet komma fram till vissa slutsatser av militär betydelse. Min slutsats är den, att vi måste vara bättre rustade än vad nu är fallet för ett *långt* krig — kanske ett långt krig, som vi måste utkämpa tämligen ensamma. Vi måste ha en god beredskap, och det kräves betydligt större materiella resurser och reserver för krigföring, civilförsvaret och folkförsörjning än vi nu räkna med. Det är egentligen detta, som jag vill ha framhållet, och jag är glad åt att åtminstone den materiella försörjningen och den materiella utrustningen genom det beslut, som i dag skall fattas, skall bli bättre än den är för närvarande. Men jag tror att jag måste tillägga, med tanke på de perspektiv, som jag här sökt rulla upp,

att jag icke kan betrakta den lösning, som i dag är given, som den slutgiltiga lösningen, i fall den oro, som i dag präglar den internationella politiken, skall fortvara.

Jag vill tillägga ännu en sak. Jag tror att vi ha gjort oss skyldiga till svåra försummelse, när vi inte tidigare gått med på högerns yrkanden om inköp av viss krigsmateriel. Man har t. ex. från högern yrkat, att radar skall inköpas. Vilka möjligheter finnas i dag för det svenska flyget och luftvärnet att köpa radar? I varje fall är allting för närvarande inte bara svårare att få, utan det är också mycket dyrare än det tidigare skulle ha varit. Jag hoppas emellertid, att regeringen till nästa års riksdag lägger fram de kompletterande förslag, som läget kan motivera.

Jag vill tillägga ännu ett par ord. Jag är övertygad om att vårt läge motiverar en försiktig utrikespolitik. Men jag är också medveten om att försiktigheten kan drivas ända till oförsiktighet. Vi kunna i varje fall icke komplettera en försiktig utrikespolitik med en försiktigt svag och halvhjärtad försvarspolitik. Jag är orolig för att vår vänlige och optimistiske försvarsminister icke har sinne för lägets djupa allvar. Det fanns knappast ett ord i hans anförande i dag — där han i alla fall skulle motivera en förstärkning av vår materieförsörjning — som antydde någonting sådant. Det är möjligt att han ansåg att det var onödigt att säga, vad vi alla visste, och det skall då anföras till hans försvar. Men det går inte heller att leka bort, varken med optimistiska förklaringar eller med undvikande talesätt, de krav, som i dag måste ställas på det svenska riksförsvaret.

Herr NORLING (kort gemmäle): Herr talman! När herr Andréén började berätta sin saga om skådespelaren, sade han, att han varken betraktade mig eller kommunisterna såsom några skådespelare. Nej, herr Andréén, jag är medveten om att vi inte äro några skådespelare. Jag kan peka på vad kommunisterna efter

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

förra världskriget utförde i kampen när det gällde att befria sina länder från inkräktarna, och därom vittna de erkännanden kommunisterna i dessa länder fingo efter krigets slut.

Vad jag här ville framhålla var just de stora kostnader, som man pålägger det svenska folket, i synnerhet dem som ha det sämst ställt, kostnader, som uppgå till omkring 50 kronor i månaden för en genomsnittsfamilj på fyra personer.

Däremot tror jag, att herr Andrén har ett tydligt behov av sin skådespelar- och berättarkonst för att upprätthålla sitt anseende inför den kapitalistiska överhögheten i USA, men det bör inte herr Andrén lasta oss för.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Jag vill ge herr Norlings karaktär den komplimangen, att jag tror att han uppriktigt menar vad han säger, hur märkvärdigt det än låter.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena UNDEN: Herr talman! När man har lyssnat till denna debatt, kan man lätt få det intrycket — det har i varje fall jag fått, när jag hörde vissa talare — som om vi vore tillbaka i de gamla gängorna för en försvarsdebatt. Det har ibland hörts tonfall, som om regeringen, när den nu lagt fram ett förslag, som syftar till att genomföra septemberförlikningen, som alla de stora partierna voro eniga om, därmed illa vårdat sig om landets försvar och som om det nu vore ytterst fatalt, om inte de reservationer bleve godtagna, som ha avgivits av högern, folkpartiet och bondeförbundet.

Herr Mannerskantz, som var särskilt sträng i sina uttalanden, ansåg sig böra i kommandoton inpräglad hos regeringen, att krig är en förskräcklig sak. Ja, det är, herr Mannerskantz, en sanning som inte kommer att möta några gensagor. Han förklarade, också i samma kommandoton, att det brådskar, och det förstår inte regeringen. Men när nu regeringen lagt fram det här förslaget, som

innebär i alla fall cirka 70 miljoner kronor i nyengagemang och cirka 50 miljoner i nya utgifter i syfte att påskynda tidigare beställningar, är väl det ändå ett uttryck för att regeringen har ansett att det är angeläget med skärpta försvarsåtgärder. Vad är det då, som är så betydelsefullt i reservationerna?

Även herr Andrén var inne i de tonfallen, när han förklarade att vi en gång skulle få känna på hur viktigt det var att reservationerna blevo godtagna. Han erinrade om det förutseende, som högern hade visat före världskriget. Men, herr Andrén, försvarsministern har ju nyss i detalj redogjort för vad reservationerna innebära, och kan det verkligen vara så utomordentligt viktigt och brådskande att just nu vid höstriksdagen bifalla dessa yrkanden? Det gäller ju 2 miljoner kronor för anskaffning av en del redskap för flygplanstillverkning, alltså för framtida flygplan, som ännu inte äro färdigbyggda, och vidare ett belopp på 20 miljoner kronor till befästningsarbeten. Är det någonting, som omedelbart förstärker vårt försvar, om man beviljar det? Kanna vi inte vänta till nästa riksdag, då försvarsministern har förklarat, att han kommer att lägga fram ett förslag och att han dessutom redan nu har 17 miljoner kronor disponibla till befästningsarbeten? Menar herr Andrén, att man genom större anslag till befästningsarbetena nu kan försvara landet så mycket bättre? Eller avser herr Andrén de där nattjaktplanen, som ännu tills vidare tyvärr äro luftplan i dubbel bemärkelse, eftersom det är mycket litet sannolikt, att vi i denna situation kunna förvärva dessa nattjaktplan utöver de nattjaktplan, som vi möjligen, om vi ha tur, kunna förvärva för de pengar, som redan finnas till förfogande? Det är visst 24 miljoner kronor, som redan begärts, och enligt den reservation herr Andrén rekommenderar skulle det alltså beviljas ytterligare medel för anskaffande av nattjaktplan. Är det genom dessa åtgärder som herr Andrén menar att vi så kraftigt skulle förbättra vår militära situation i dagens oroande läge?

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

Även när det gäller den personliga beredskapen, beträffande vilken förstärkningar givetvis kunna få snabbare verkan, är det inte så värst stor skillnad mellan de olika ståndpunkterna. Högern vill ha inkallelserna för gruppchefsutbildning på våren 1951, alltså inte nu strax, och försvarsministern har förklarat att han sannolikt kan lägga fram ett förslag som innebär extra utbildning på hösten 1951. Vidare gäller det frågan om reservofficerare, som försvarsministern noggrant har redogjort för.

Att försöka göra dessa skiljaktigheter till en skillnad mellan dem, som vilja göra någonting i ett hotande läge, och regeringen, som alltför lättsinnigt ser på situationen, är väl någonting ganska groteskt. Det är klart att läget har ändrat sig, sedan septemberförlikningen träffades, men jag vill erinra herr Andrén om att läget var mycket hotande under första delen av september månad, ty då var det ännu mycket ovisst, hur det skulle gå i Korea, och vad som inträffade under de närmaste veckorna efteråt var ju att FN-trupperna hade stora framgångar, och det föreföll alltså, som om konflikten definitivt skulle bli bragt ur världen, men så blev det nytt bakslag. Det var alltså en mellanperiod, då läget tedde sig ljusare, men läget ännu i början på september var tämligen likt läget i dag, och det är klart att vi alla ha den uppfattningen, att om det utrikespolitiska läget starkt försämras, behöver man vidtaga skärpta försvarsåtgärder. Försvarspolitikerna har ju alltid varit en funktion av det utrikespolitiska läget, men det förhåller sig dock inte på det sätt, som man ibland får intryck av att många tänka sig saken, att vi ha några fina instrument, på vilka vi exakt kunna avläsa, hur mycket av nya rustningar en viss försämring av det utrikespolitiska läget nödvändiggör. Vi få väl ändå försöka tillägna oss en mera relativistisk syn på försvarspolitikerna. Vi ha alltid fått göra det i praktiken och få väl även göra det i teorien och värtaligheten. Det är verkligen inte så, att man kan säga, att om det och det sker, ha vi ett tryggt

läge, och om det och det inte sker, ha vi ett ytterst utsatt läge.

Vad beträffar det internationella läget har jag inte heller anledning att gå närmare in på det. Det är klart att vi alla starkt beklaga det bakslag, som skett för FN genom den kinesiska interventionen på Korea, och det är klart att detta öppnar perspektiv mot händelser, som skulle kunna leda till ett krig inom en nära framtid. Å andra sidan är det ju någonting till den grad absurt att de västallierade makterna skulle engagera sig i ett krig med Kina på grund av de militära händelserna på Korea, att alltså den kinesiska interventionen skulle leda till öppet krig mellan västmakterna och Kina, med vilket de egentligen inte skulle ha någonting otalt. Jag tror att inom alla kretsar inom alla länder anser man detta vara till den grad orimligt, att man är färdig att undvika det snart sagt till varje pris.

Nu kan det ju sägas, som det ibland heter, att man inte under några förhållanden får komma in på en sådan appeasement policy, en sådan underkastelsepolitik, som förekom före det sista världskriget, och att man därför under alla förhållanden måste stå emot eller slå tillbaka angrepp. Men här är det ju ett faktum, att om det har skett ett militärt nederlag, kan saken inte bringas ur världen bara genom att man intar en strong hållning. Den kan bringas ur världen kanske genom ett världskrig. Om man vill undvika detta, kan den bringas ur världen genom en uppgörelse, som kanske är en ganska dålig uppgörelse, men som ändå bjuder eventuellt några moment som kunna vara av värde även för de principer och den politik, som FN för. Aktionerna kan slutligen upphöra utan någon uppgörelse alls, också utan något ytterligare krig. Det innebär att Kina dominerar på Korea, och det innebär naturligtvis en motgång för FN, men jag tror i alla fall att det, som har skett i Korea, när det först mobiliserades så starka krafter för att möta angreppet från Nordkorea, inte har förlorat sin betydelse för framtiden, även om den kinesiska interventionen

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

skulle medföra att de närmaste frukterna av den aktionen gå förlorade. Det har i alla fall skett en reaktion mot ett angrepp, en reaktion av en helt annan betydelse än — om vi tänka på tiden före världskriget — då det italienska anfallet på Abessinien möttes med ekonomiska sanktioner, som sedan ganska snart avskrevos.

Jag tror alltså, att även om man måste se i ögonen den möjligheten att det blir en dålig uppgörelse eller att det blir en avslutning utan någon uppgörelse alls, ha de uppoftningar, som skett, inte varit förgäves. Jag tror att de i alla fall äro bevis på att den internationella sammanhållningen har kunnat åstadkomma ett mycket aktionsbjudande resultat. Man har nog aldrig under behandlingen av Koreakonflikten tänkt sig, att FN skulle kunna ta upp kampen mot en stormakt — och Kina är ju en stormakt — och det var inte under de förutsättningarna aktionen i Korea först påbörjades, utan det var under förutsättning att det var ett koreanskt krig.

Jag kan i detta sammanhang inte underlåta att ge uttryck för ett beklagande av att inte FN ha följt den linje i fråga om Pekingregeringen, som en hel rad stater, däribland de skandinaviska följde, nämligen att man skulle i FN ta emot Pekingregeringens representation. Det var inte här fråga om att ta in en ny stat och att sitta och granska, huruvida en ny sökande till inträde uppfyllde vissa villkor, som äro stadgade i FN:s grundlag, utan det gällde att bedöma vilken regering som var behörig att representera detta väldiga land, och det har blivit, förefaller det mig, allt mera orimligt att en representant för den kinesiska regering, som sitter på Formosa, vilken ö inte längre anses ens juridiskt tillhöra Kina — ön överlämnades till Kinas förvaltning av de segerande stormakterna efter världskrigets slut, men nu vill man tydligen att frågan skall definitivt avgöras i fredstraktaten med Japan — skall anses vara den rätta talesmannen i FN för detta kinesiska rike. Man kan inte värja sig för den farhågan, att denna hållning från

majoritetens sida inom FN har kunnat bibringa Kinas nuvarande härskare den misstanken, att denna majoritet av stater, som inte vill erkänna Pekingregeringen, fortfarande satsat på Chiang Kai-shek och nationalistregeringen på Formosa, och kanhända en gång kommer att ge sitt stöd åt en återvändande nationalistregim. Jag vill inte påstå att så är fallet — det är bara en hypotes — men på den punkten tror jag att det varit olyckligt, att det inte har vunnits majoritet i FN för det ställningstagande i förhållande till Kina, som förfäktades bl. a. av de skandinaviska länderna, Storbritannien, Indien och åtskilliga andra stater.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Jag tror att hela kammaren delar min tacksamhet för att hans excellens herr utrikesministern har velat göra ett inlägg i den aktuella politiska diskussionen. Jag har inte någon anledning att gå närmare in på de olika punkterna i hans inlägg, men det kanske må tillåtas mig att göra två små observationer.

Den ena observationen är den, att om Förenta Nationerna denna gång misslyckas — och det ser så ut — i sin första stort upplagda fredsaktion, där den sökt använda militära vapen, är detta en prestigeförlust, som säkerligen kommer att få ödesdigra återverkningar för Förenta Nationernas kommande verksamhet, när Förenta Nationerna äro ute i liknande ärenden.

Min andra observation är den, att det inte bara är Förenta Nationerna utan också Förenta staterna, som denna gång känna sig ha fått ett hårt slag. För Amerikas stolta och ärekära nation, som aldrig förut har mött ett verkligt nederlag i den internationella politiken, äro dessa händelser säkerligen fulla av konsekvenser för framtiden. Det kommer såvitt jag förstår, att bli nya kapprustningar och en ny skärpning av konflikten mellan öst och väst, och jag tror inte att detta kommer att gagna fredens sak.

Till sist skall jag tillåta mig begagna

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

de minuter, som återstå, till en liten personlig replik. Jag tror inte man kan säga att mitt första inlägg på något sätt *överdrev* skillnaden mellan utskottets utlåtande och reservationerna. När jag i alla fall framhöll önskvärdheten och understundom nödvändigheten för ett parti att gå fram med särmeningar, skedde detta på grundvalen av ett allmänt yttrande av statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, som föranledde mig att erinra om händelserna år 1938. Jag har icke för min del velat överdriva skillnaderna, utan jag har i stället uttryckt min tacksamhet över det som varit gemensamt, men till denna tacksamhet har jag fogat en förhoppning om att regeringen vid nästa års riksdag bättre skall tillgodose de försvarskrav, som kunna anses motsvara det nuvarande internationella läget.

Herr EWERLÖF: Herr talman! Jag har nog en känsla av att jag kommer in i detta ärende något utifrån då jag inte i någon form haft tillfälle ta del i ärendets förberedande behandling. Jag var inte ens närvarande, när propositionen lades fram för riksdagen. Jag åtnjöt då i stället åskådningsundervisning om spänningen i världen vid FN:s generalförsamling som nyss berörts i anföranden av herr Andrén och hans excellens herr utrikesministern.

Måhända är det de starka intryck, som jag därifrån tog med mig om världsläget, som göra att jag inte kan tillräckligt uppskatta åtskilliga av de skäl, som i handlingarna åberopats mot vidtagande av angelägna åtgärder. Jag har svårt att hysa respekt för skälet att den pågående försvarsutredningen skulle utgöra hinder för beviljande av ett anslag på några hundra tusen kronor till utökning av reservofficerarnas antal. Jag kan inte heller uppskatta, att den kanhända mest angelägna åtgärden i fråga om hela vår beredskap — jag tänker på gruppcheferna — ännu på tredje året är blockerad av en pågående utredning. Jag uppskattar inte heller den invändningen, att en i och för sig nöd-

vändig åtgärd skulle behöva avvisas, därför att en viss paragraf i värnpliktlagen inte kan tolkas på det ena eller andra sättet.

Mitt huvudintryck, när jag tar del av detta ärende, är att man liksom så många gånger förut har undervärderat betydelsen av den personella beredskapen. Vi ha här mest sysslat med ökningen av materiella anslag av olika slag. Det är klart att man med tacksamhet noterar att enighet har kunnat vinnas om detta. Men på det personella planet, där efter min uppfattning de största bristerna är tillfinnandes, har man inte kommit till någon påtaglig åtgärd. Den lilla åtgärd som jag nyss alluderade på — ökningen av reservofficerarnas antal med så och så många hundra man — är ju avvisad under hänvisning till den Nothinska utredningen. Först nu i sitt anförande här i kammaren förefaller det som om försvarsministern kommit på bättre tankar i denna fråga.

Det låter ju, när man hör herr statsrådet, som om meningsskiljaktigheterna vore så små; kunde man ta herr statsrådet på orden, vore det måhända också på det sättet, men jag har lärt mig under dessa år, att det inte alltid är möjligt att göra det.

Vad den personella beredskapen beträffar har den blivit styvmoderligt behandlad under hela den tid försvarsministerposten har beklänts av sin nuvarande innehavare. Den mest påtagliga åtgärd, som på detta område har vidtagits under den dynamiska tid, som de fem åren efter fredsslutet utgöra, är en icke oväsentlig nedsättning av utbildningstiden.

Jag skall inte i detta sammanhang draga upp vad detta har betytt med hänsyn till den allmänna värnplikten — den är ju inte involverad här — utan jag skall inskränka mig till att ännu en gång taga kammarens tid i anspråk med några ord angående gruppchefsutbildningen.

När utbildningstiden för gruppcheferna år 1948 sattes ned på samma sätt som den första tjänstgöringen för övriga värnpliktiga, nämligen från elva till

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

nio månader, var man på många håll mycket tveksam om huruvida denna nedskärning skulle låta sig göra. På militärt håll var man ju alldeles på det klara med att det inte borde ske, men till och med landsorganisationen förklarade att längre tid torde erfordras för gruppehfsutbildningen. Vad gjorde då riksdagen, på försvarsministerns framställning? Jo, man anförde att försvarsministern avsåg att underkasta denna fråga en särskild utredning, och eftersom man inte ville föregripa denna utredning, satte man ned utbildningstidens längd från elva till nio månader. Därefter skulle frågan utredas! Det naturliga hade varit att man börjat med att utreda frågan. Ja, så tillsattes denna utredning, och jag fick förtroendet att tjänstgöra såsom ordförande i kommittén, som fick namnet »1948 års värnpliktskommitté». Vi började vårt arbete på hösten, och när vi gjorde en översikt av det mycket vidlyftiga material, som var hänskjutet till oss, kommo vi ganska snart till det resultatet, att vi hade ingen viktigare fråga att syssla med än att undersöka tidsbehovet för gruppehfernas utbildning. Det gav oss anledning att bryta ut denna fråga ur komplexet i övrigt och att i januari 1949 till försvarsministern överlämna ett förslag till provisoriska åtgärder för utsträckning av gruppehfernas utbildningstid med två månader. Tyvärr lyckades vi inte bli eniga om detta förslag i kommittén, och denna bristande enighet har nog sin förklaring i att försvarsministern redan på detta stadium var bestämt inställd på att icke gå med på någon ökning av gruppehfernas utbildningstid.

Jag har låtit mig berättas att det vid behandlingen av dessa frågor i statsutskottet skulle ha förklarats av en ledamot av kommittén, att det var en bristfällig utredning som hade verkställts inom värnpliktskommittén. Jag vill då säga, att jag har varit med om många utredningar och att jag vet få ärenden som jag har ansett vara så till grunden utredda som just denna fråga var, trots att arbetet bedrevs under forcering.

Försvarsministern föreslog till 1949 års riksdag, att detta förslag om provisoriska åtgärder icke skulle föranleda någon åtgärd. Riksdagen förklarade, att den inte ville vidtaga några åtgärder i avvaktan på kommitténs slutliga förslag i ärendet. Samtidigt uttalade riksdagen det önskemålet, att kommittén måtte forcera sitt arbete så att detta slutliga förslag skulle kunna komma fram så fort som möjligt. Fortfarande under ett mycket intensivt arbete fullföljde vi under sommaren förslaget till dess definitiva utformning, och vi hade det färdigt att överlämnas till försvarsministern i augusti 1949. Detta förslag har aldrig blivit presenterat för riksdagen. Det lades inte fram, därför att försvarsministern föredrog att då, på hösten 1949, överlämna detta ärende till utredning av en enda utredningsman, en av reservanterna i vår kommitté, nämligen herr Lindholm i Sandviken.

Något resultat av Lindholms utredning har ännu inte avhört. Uppgifterna om när utredningen skall vara klar äro motsägande i utskottets utlåtande och i en av reservationerna. I utskottets utlåtande står det, att man har inhämtat att vi kunna räkna med att utredningens resultat skall föreligga till höstrikdagen nästa år, men i en av reservationerna står det att man har inhämtat att proposition i ämnet skall kunna »framläggas redan till nästa års riksdag, varigenom förlängd gruppehfsutbildning kan anordnas hösten 1951».

Nu har emellertid försvarsministern här lättat på slöjan till en viss grad. Han har nämnt att herr Lindholms utredning beräknas föreligga på sommaren nästa år. Men samtidigt säger försvarsministern, att han har för avsikt att vid nästa års vårriksdag begära en fullmakt att till hösten genomföra en förlängning av tjänstgöringen, vars storlek det skall ankomma på honom att vid en senare tidpunkt taga ställning till på grundval av den Lindholmska utredningen. Han vill inte på något sätt binda sig för en viss utbildningstid, men såvitt jag förstod skulle formen för ändringen vara den, att en skyldighet skulle införas för

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

gruppcheferna att rycka in tidigare till de krigsförbandsvisa övningar, som numera äro införda. Har jag fattat detta rätt? Här är det alltså icke fråga om att åstadkomma någon omedelbar och fristående kompletterande utbildning för de fyra årsklasser som gjort sin första otillräckliga tjänstgöring åren 48, 49, 50 och 51, utan det blir, såvitt jag förstår, bara ett antal motsvarande ungefär en åldersklass, som skulle få tjänstgöra en något längre tid vid repetitionsövning nästa år. Jag ser på herr statsrådets åtbörd att detta inte är rätt uppfattat. Ja, det är inte så gott, herr statsråd, att fatta en muntlig utläggning som man hör för första gången. För övrigt tycks det över huvud taget inte vara någon här i kammaren som tidigare har ägt kännedom om dessa planer.

Jag har inte kunnat fatta situationen på annat sätt än att resultatet av alla dessa års utredning skulle bli att försvarsministern vid nästa års riksdag skulle begära en fullmakt att förfara med gruppchefsutbildningen som han kan finna för gott, när Lindholm blir klar med sin utredning. Skulle herr statsrådets beslut fattas utan remisser till militära myndigheter m. fl., och skulle inte riksdagen få tillfälle att själv taga ställning till frågan? Det skulle jag finna vara ett i högsta grad otillfredsställande slutresultat av förhållningen av denna fråga, som nu har varit öppen under denna rad av år samtidigt som det vid slutet av varje utbildningsår från militärt håll har konstaterats att utbildningsresultatet har varit otillfredsställande och att gruppcheferna inte utan föregående ytterligare utbildning äro vuxna sin uppgift vid mobilisering. Att bedöma situationen så, att vi skola få möjligheter att i sista momangen före ett krigsutbrott ordna en sådan kompletterande utbildning, innebär ett fruktansvärt ansvar.

Det ligger större skillnad än man skulle kunna tro, mellan å ena sidan vad statsrådet nu säger sig vara beredd att erbjuda nästa års riksdag och å andra sidan det förslag som har kommit från vårt håll och som går ut på att de årsklasser med otillräcklig utbildning, som

hopats på hög under det att dessa utredningar ha pågått, skola få tillfälle att genomgå en kompletterande utbildning under kommande vår. Den skiljaktigheten gäller en mycket väsentlig punkt i fråga om vår krigsberedskap över huvud taget.

Jag är tacksam, om herr statsrådet kan upplysa mig om att jag har missuppfattat hans intentioner, men det är utomordentligt svårt — och det är en svårighet som jag har mött flera gånger förut — att fånga vad det är som herr statsrådet vid det ena eller andra tillfället deklarerar i fråga om sina avsikter för framtiden.

Innan jag säger något mera om denna sak, skall jag således avvakta vad herr statsrådet kan upplysa mig om på denna punkt. Jag vill emellertid tillägga en sak. Om herr statsrådet skulle säga att den tanke, som har legat bakom högerförslaget om en kompletterande utbildning för gruppcheferna ur flera årsklasser, på grund av formuleringen av värnpliktslagens 27 §, andra momentet, inte skulle kunna förverkligas, så vill jag påpeka att utskottsmajoriteten motiverar sin uppfattning, att en sådan kompletterande utbildning inte kan ordnas i form av beredskapsinkallelser, med följande ord: »Av förarbetena till detta lagrum framgår — — — att den befogenhet, som härigenom tillagts Kungl. Maj:t, icke avsetts skola användas i annat fall än då det utrikespolitiska läget ger bestämd anledning härtill.» Jag frågar: Ger inte det utrikespolitiska läget anledning till att på denna punkt bota en brist, som den militära sakkunskapen, såvitt jag vet, år efter år enhälligt betecknar som allvarlig? Menar man att det skall anhopas ytterligare internationella gravamina för att man skall kunna tala om att det utrikespolitiska läget ger anledning till att bota en sådan brist? Och skulle det mot all förmodan förhålla sig på det sättet, att den nämnda paragrafen inte ger möjligheter till att genomföra de åtgärder vi föreslå, då frågar jag mig: Skulle inte statsrådet, som år 1948 var beredd att vid sidan av värnpliktslagen gå fram med en provisorisk förordning, enligt vilken

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

utbildningstiderna skulle minskas, också kunna tänka sig att vid sidan av den nuvarande värnpliktslagen utfärda en provisorisk förordning, som ger möjlighet att genomföra denna åtgärd? Jag vill i det sammanhanget erinra om att vi vid värriksdagen i år voro fullt överens om att det faktum, att vi gävo de då beslutade ändringarna formen av en ny värnpliktslag, icke på något sätt skulle få verka prejudicerande, utan att de i denna lag intagna tidsangivelserna skulle anses ha provisorisk karaktär.

Kanske herr statsrådet kommer att säga till mig som han har sagt förut, att jag har varit för emfatisk eller för patetisk, och det må herr statsrådet göra, ty detta är för mig en hjärtesak. Tanken på att vi skulle behöva skicka ut vår ungdom i krig med otillräcklig utbildning är skrämmande. Jag har sysslat så mycket med dessa frågor, att det hos mig inte finns rum för något tvivel om vad som i detta fall är nödvändigt, om man med relativt lugn skall kunna se framtiden an, och jag erkänner gärna att jag skulle känna mig lugnare, om jag ansåge mig kunna hysa obegränsad tilltro till försvarsministerns vilja och förmåga att rykta sitt i dessa vargatider så utomordentligt ansvarsfulla värv.

Herr statsrådet **VOUGT**: Herr talman! Jag skall börja med att göra en liten kommentar till ett uttalande av herr Andrén. Jag försäkrar herr Andrén, att skälen till att jag inte såsom bakgrund till mitt anförande lade upp en betraktelse över det utrikespolitiska lägets hotfulla karaktär helt och hållet lågo i hänsyn till kammarens tid och i att jag inte kände att jag egentligen skulle kunna rikta kammarens vetande med några nämnvärt värdefulla synpunkter i detta avseende.

Men det är framför allt ett annat yttrande av herr Andrén jag vill stanna vid. Herr Andrén hoppades att man skulle sörja för bättre materielanskaffning, och bland annat uttryckte han en förhoppning om att man skulle tänka på behovet av radar, som högern tidigare hade velat tillgodose. Man fick av

herr Andréns yttrande den uppfattningen, att det skulle finnas brister som uppstått, därför att riksdagen inte velat följa högerns motioner. Jag är övertygad om att herr Andrén talade i god tro, men det förhåller sig inte på det sätt han antydde, i varje fall inte i fråga om radar. Att vår radarförsörjning icke för närvarande är vad vi skulle önska att den vore, beror på att det inte har varit möjligt att skaffa radarutrustning i önskvärd utsträckning. Vi ha gjort följande erfarenheter:

Ute i världen skedde i anslutning till de ganska långtgående — jag må säga det — nedrustningsåtgärder, som vidtoges efter andra världskrigets slut, en sådan omläggning av produktionen, att någon egentlig tillverkning av för krigsändamål användbar radiomateriel icke kom till stånd, och det är först med tiden som i de länder, där man har möjligheter att tillverka radar, en sådan tillverkning har åstadkommits. I vissa fall ha de beställande svenska militära myndigheterna genom att göra beställningar givit upphov till påbörjande av tillverkning i ett land. Vi ha varit ute i absolut tillräckligt god tid, och orsaken till att vi inte alltid ha kunnat få vad vi ha beställt och begärt pengar till är att produktionen av fullgod teknisk materiel efter kriget kommit i gång så utomordentligt långsamt.

Så ber jag att få övergå till herr Ewerlöfs anförande, och jag kanske har anledning att vända mig till honom med en viss skärpa, eftersom han mot mig riktar beskyllningar, som han inte ens gör något försök att bevisa men som skulle kunna sägas gå rätt mycket på heder och ära. Herr Ewerlöf bad emellertid själv på sätt och vis om ursäkt, när han sade att han befann sig i en upprörd sinnesstämning, och därför skall jag inte ta hänsyn till att hans beskyllningar hade denna karaktär. Jag skall i varje fall försöka att inte i min tur rikta motsvarande beskyllningar mot herr Ewerlöf. Möjligen skulle jag dock vilja fråga vad det egentligen skulle finnas för fog för de påståenden han gjorde.

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

Så skulle jag vilja stanna ett ögonblick inför den utredning, med vilken herr Ewerlöf var sysselsatt åren 1948 och 1949 och som mycket riktigt gällde bland annat den gruppchefsutbildning som det har varit tal om här. Herr Ewerlöf kanske i alla fall vill erinra sig att den värnpliktskommitté, i vilken herr Ewerlöf var ordförande, kom med åtskilliga förslag som Kungl. Maj:t med stor snabbhet har genomfört, bland annat förslaget om omläggning av inskrivningsförfarandet, som med hänsyn till de förbättrade metoderna för uttagningen har medfört en ökad effektivitet. Även i andra avscenden ha förslag från herr Ewerlöfs kommitté blivit förverkligade. Men dess förslag i fråga om gruppchefsutbildningen blev icke förverkligat, och detta därför att Kungl. Maj:t tillät sig — vilket har hänt tidigare i Sveriges historia och sannolikt kommer att hända även i fortsättningen — att finna att utredningen var bristfällig, att den inte var av sådant slag att dess resultat kunde föreläggas riksdagen.

Hur hade herr Ewerlöf nämligen gått till väga när det gällde gruppcheferna? Jo, han hade frågat de militära myndigheterna, hur de ville ha utbildningen ordnad. Dessa satte då upp långa listor över vad de ville ha med i utbildningen. Dessa listor upptogo vad de blivande gruppcheferna skulle sysselsättas med vecka efter vecka, månad efter månad, och så kommo de ifrågavarande myndigheterna visst fram till en utbildningstid på sjutton månader. Då sade herr Ewerlöf: »Det är alldeles för mycket, det pruta vi ned till elva månader.» Sa skedde den prutningen, en oerhört upprörande prutning, om man skall ha den kolossala aktning för de militära myndigheterna, som eljest över huvud taget präglar herr Ewerlöfs åskådning. Varför inte komma med förslaget om sjutton månaders utbildningstid? Kanske därför att herr Ewerlöf ansåg prutningen nödvändig av politiska skäl — vad vet jag?

I varje fall kunde jag säga att denna utredning inte var av sådant slag att

den kunde läggas till grund för en framställning till riksdagen. Följaktligen måste jag föranstalta om ytterligare en utredning, och om det nu har blivit en viss försening, tycker jag nog att herr Ewerlöf måste dela ansvaret med mig, ty jag kunde år 1949 på hösten ha fått en utredning som jag kunde ha gjort någonting av, men den utredning som förelåg kunde jag inte göra någonting av.

Den utredning, som nu sker, företages på ett annat sätt, nämligen så att ledaren för utredningen har medhjälpare — en militär och en pedagog — som dag för dag, timme för timme, minut för minut följa utbildningen vid ett förband och som även försöka studera förhållandena vid andra förband. Utredningsmannens förhoppning är att på detta sätt åstadkomma en ordentlig kartläggning av utbildningen och komma fram till förslag till förbättring. Jag har sagt att jag tycker detta är lovande, och jag tycker att själva den principiella syn på saken, som utredningen har anförtrott mig att den kommit fram till, också är riktig, nämligen att man inte skall låta gruppcheferna sitta kvar efter första tjänstgöringen, utan att man i stället skall kalla in dem till en kompletterande utbildning när de rycka in till sina repetitionsövningar. Jag tillägger att det naturligtvis också ingår i utredningsuppdraget att framlägga förslag till sådana förbättringar inom själva utbildningstiden, att också den första utbildningstiden blir bättre använd.

Nu har jag tydligen inte lyckats att riktigt klargöra för herr Ewerlöf, hur jag tänker mig fortsättningen, och jag blev mycket häpen, när herr Ewerlöf plötsligt frågade mig — det var därför jag gjorde en gest som kom honom att hejda sig i sin utläggning — om det var meningen att speciellt kalla in årsklass 1948. Herr Ewerlöf glömmar väl inte att han själv tillsammans med sin kommitté har utarbetat och framlagt förslaget om de krigsförbandsvisa övningar, som vi började tillämpa hösten 1950 och som vi skola fortsätta med under följande år. Sådana övningar skola alltså

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

äga rum även hösten 1951, och då gäller det inte alls att kalla årsklassen 1948 eller någon annan årsklass, utan vi kalla in en sjättedel av arméns hela bestånd av gruppchefer och övriga värnpliktiga, och då är det ju inte bara en årsklass som åker in, utan olika årsklasser. Min tanke är att vi, när vi ha fått en tillräcklig grund att stå på för att kunna bedöma, hur mycket vi skola kräva av de unga män vi ha tagit ut till gruppchefer, skola tillämpa ett enhetligt system för alla, så att från och med hösten 1951 en förbättring av utbildningen successivt skall kunna ske genom systemets tillämpning på alla.

Jag är medveten om att det kan uppstå svårigheter med hänsyn till tiden. Utredningsmannen har förklarat att utredningen inte blir fullt färdig förrän i juli, och därför är det min tanke att av riksdagen begära viss fullmakt att företaga förlängning av gruppchefernas utbildningstid. Det är klart att utredningsmannens förslag skall remitteras till de militära myndigheterna. Det kan ju hända att det på det sättet blir en provisorisk lösning som tillämpas under hösten 1951, men i alla fall blir det på denna väg möjligt för mig att tillmötesgå önskemålen om en viss förbättring av gruppchefernas utbildning. Hade kommittén av år 1948 givit mig ett förslag som kunde förverkligas tidigare, skulle jag ha gjort det, men jag har inte kunnat detta, och jag kastar följaktligen därvidlag över svaret på herr Ewerlöf själv.

Herr Ewerlöf gör gällande, att det från de militära myndigheternas sida säges att de gruppchefer, som inte ha fått elva månaders utbildning, icke äro användbara vid mobilisering. Vad skall jag nu egentligen tro? Herr Ewerlöf sade 1949, att det går att ge gruppcheferna en tillräcklig utbildning på elva månader, och de militära myndigheterna säga att man inte kan åstadkomma en fullgod utbildning på denna tid. När man följer och noggrant studerar gruppcheferna hösten 1950 vid de då pågående krigsförbandsvisa övningarna, visar det sig att det finns gruppchefer som äro ganska dåliga trots att de ha haft tolv månaders

utbildningstid. Det finns också dåliga gruppchefer bland de som ha haft elva månaders utbildningstid, kanske också bland dem som ha haft nio. Men det finns också gruppchefer med en nio månaders utbildningstid som ha varit riktigt bra. Följaktligen skall man inte resonera på det sättet, herr Ewerlöf. Man skall göra en kraftansträngning för att få till stånd en utbildning som ger goda resultat, och om herr Ewerlöf i fortsättningen vill hjälpa till med detta, kommer ingen att vara nöjdare än jag.

Till sist ett ord om möjligheterna att kalla in värnpliktiga till kompletterande utbildning med stöd av 27 § 2 mom. eller 28 § värnpliktslagen. Vid denna riksdags början var det i andra kammaren tillfälle till ett ganska ingående meningsutbyte om den frågan. Jag kunde då visa på vad Kungl. Maj:t hade skrivit och vad riksdagen hade godkänt vid antagandet av denna värnpliktslag, och om herr Ewerlöf hade läst en mening till när han citerade utskottsutlåtandet, sida 21, hade han kommit att läsa upp följande: »Meningen med anordningen är i själva verket att beredskapsövningen skall till en viss gräns ersätta längre gående åtgärder.» Detta gäller alltså inkallelse enligt 27 § 2 mom., medan 28 § är mobiliseringsparagrafen. Inkallelse enligt 27 § 2 mom. avsågs av Kungl. Maj:t — och riksdagen godkände detta — gälla sådana inkallelser som man bör tillgripa, innan man vill draga på full mobilisering med stöd av 28 §, och detta är så klart uttalat, att det i varje fall skulle vara aldeles omöjligt för regeringens ledamöter att intaga en annan ståndpunkt efter det ståndpunktstagande till denna fråga som riksdagen har gjort. Jag upprepar emellertid, att om det internationella läget på våren 1951 skulle komma att bli sådant, att vi kunna säga att beredskapsinkallelser krävas, då komma naturligtvis sådana beredskapsinkallelser att ske, och i så fall är det min avsikt att efter att ha inhämtat de militära myndigheternas mening sammanätta den beredskapsinkallade truppen på sådant sätt, att man också på bästa möjliga sätt kan tillgodose utbildnings-

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

önskemålen. Därvid komma naturligtvis, som jag redan sagt, gruppcheferna i första hand.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! I mitt första anförande kom jag in på frågan om radar och beklagade att högerns yrkanden därvidlag icke blivit godkända. Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet upplyste mig mycket bestämt om att jag kom med felaktiga uppgifter, men han var vänlig nog att medge att jag var i god tro. Med hänsyn därtill skall jag be att få uppläsa en passus ur statsutskottets utlåtande i år angående fjärde huvudtiteln där på s. 29 följande står att läsa: »Utskottet kan alltså icke biträda det i motionerna I: 196 och II: 243 väckta förslaget om en uppräkning av nämnda bemyndigande med 7 miljoner kronor för anskaffning av radar.» Mot detta utskottets yttrande reserverade sig utskottets fyra högerledamöter och yrkade att dessa motioner skulle bifallas. Dessa motioner hade väckts i andra kammaren av herr Hjalmarson m. fl. och i denna kammare av mig m. fl.

Herr EWERLÖF (kort genmäle): Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för hans sista upplysning hur han menar att värnpliktslagen skall tolkas i fråga om beredskapen, men jag erinrar om att jag satte mitt yttrande direkt i relation till hur *utskottet* menar att man skall tolka den. I utskottsutlåtandet står bara en hänvisning till det utrikespolitiska läget och ingenting annat, och jag betonar ännu en gång att den möjligheten finns ju, om man anser att det föreligger formella hinder, att göra en provisorisk förordning, om man nu över huvud taget vill själva saken.

När nu försvarsministern försöker att på mig personligen vältra över ansvaret för en misslyckad utredning, är det ju fullkomligt hopplöst för mig att försöka här för kammaren lägga fram en utredning i en mycket invecklad fråga, som försvarsministern icke ansett sig vilja servera riksdagen över huvud taget. Det

är mycket riktigt som försvarsministern säger, att det som ett led i vårt kommittéarbete gjorts en detaljutredning genom militär försorg om vilka färdigheter som krävas av en gruppchef och vilken tid som skulle åtgå för att inhämta dessa färdigheter. Man kom fram till att det skulle behövas 17 månader. Ja, det är ingen överraskning. Det är mindre än den värnpliktstid, med vilken man rör sig i utländska arméer. Vi ha själva erfarenheter från de år, då vi hade 12 månaders första tjänst och 6 månaders beredskapstjänst att på ungefär den tiden kunde vi få fram goda gruppchefer. Men det är alldeles klart, som herr statsrådet säger, att ett krav på så lång utbildningstid var politiskt fullkomligt omöjligt. Då fingo vi vända på saken och i stället gå ut från den allmänna värnpliktstiden, 9 månader, och se vad som för gruppchefernas del kunde åstadkommas på den tiden. Av vad som därvid brast i utbildningshänseende plockade vi ut sådana färdigheter som det ansågs absolut oundgängligt för gruppcheferna att behärska utöver vad en vanlig värnpliktig kan, och då kommo vi fram till ett minimum av sammanlagt 11 månader utbildningstid. Vi voro fullt medvetna om att detta var ett absolut minimum. Jag skulle kunna förstå den som med stöd av utredningsmaterialet kom till det resultatet, att vi stannat vid för kort tid, men jag trotsar någon att kunna göra gällande att vi tagit till i överkant. Statsrådets kritik mot utredningen bottnar, så vitt jag vet, ursprungligen däri, att han hade den förutfattade meningen att någon som helst ökning av gruppchefernas sammanlagda utbildningstid icke finge komma till stånd.

Herr statsrådet VOUGT: Herr talman! Jag är oerhört ledsen om jag verkligen uttryckte mig så utomordentligt illa, att jag bibragte herr Andrén den uppfattningen att jag skulle vilja antyda att högern inte motionerat om anskaffande av radar. Det var inte alls min tankegång, utan vad jag ville säga var, att även om högerns motion — denna eller andra

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

— hade bifallits, skulle det inte ha ökat våra möjligheter att få radar, därför att det är den bristfälliga tillgången ute i världen, omöjligheten att över huvud taget köpa radar, som gjort att vi för närvarande sakna en del sådan utrustning.

Herr PERSSON, HELMER: Herr talman! Det skulle egentligen ha varit en överloppsgärning av mig att begära ordet så här i debattens sista skede, eftersom herr Norling har motiverat vårt partis ståndpunkt och även ställt ett yrkande. Debatten har i huvudsak också ägt rum under hyfsade former och inte gett mig anledning att ta till orda. Men så uppenbarade sig herr Andrén i talarstolen, mycket influerad av den hysteri som råder i Amerika — efter vad jag har mig bekant kommer han från Lake Success med färska intryck.

Herr Andrén tog som sin uppgift att politiskt motivera upprustningen. Den motiverades inte politiskt av försvarsministern och ej heller av utrikesministern. Herr Andrén hade en mycket allvarlig politisk motivering, och det förvånar mig att inte utrikesministern, när han tog till orda, åtminstone i någon mån vederlade det tal som herr Andrén förde, när han motiverade upprustningen. Ty det är ju ändå på det sättet att Sverige officiellt skall föra en alliansfri politik. Men är det någon som kan få det intrycket, när han hör herr Andrén i första kammarens talarstol motivera den svenska upprustningen med vad han kallar kommunismens expansion, som skulle vara den värsta i historien, och här har herr Andrén tydligt och klart angett anfallsriktningen — krig österut — och tydligt och klart talat om hur arméer skulle komma över Atlanten o. s. v., allt klart disponerat för att riktigt markera hurudan inriktningen skall vara. Dessa ritningar stämma inte alls med förkunnelsen att Sverige skall föra en alliansfri politik. Och beträffande påståendet om kommunismens expansion måste jag säga att herr Andrén, som ju är vetenskapsman, nog borde handskas mindre vårdslöst med begreppen. Ty

vad handlar det egentligen här om? Det handlar inte om någon statlig kommunistisk expansion, utan om kommunismens utbredning såsom idé över hela världen. Ur den synpunkten kan man naturligtvis tala om en kommunismens »expansion». Men märk väl, herr Andrén, att när kommunisterna segrade i Kina, fanns det inte en sovjetrysk soldat där, medan däremot USA skickade dit materiel för icke mindre än 6 miljarder dollar och alltså voro direkt engagerade i Kina.

Vidare står det väl klart att när det gäller Korea kan man inte tala om någon kommunistisk expansion utan om en kapitalistisk expansion. Här bör man ju också skilja något på begreppen, även om man representerar högerpartiet.

Jag vill erinra om att i våras, när vi diskuterade franska språkets plats i den svenska skolan, höll herr Wistrand på stockholmsbanken ett mycket bra tal, som det skulle vara mycket lärorikt för herr Andrén att gå igenom. Herr Wistrand sade ungefär på följande sätt: »Vad har Frankrike gett oss?» — Jag citerar nu inte ordagrant. »Jo, den stora franska revolutionen», sade herr Wistrand. Men man kan ju inte därför att de idéer, som segrade i den franska revolutionen, den klassiska borgerliga revolutionen, som sedan gingo ut över Europa tala om en fransk expansion i detta sammanhang. Det skulle vara att förvanska begreppen i allt för stor utsträckning.

Men det har skett, herr Andrén, och pågår fortfarande en mycket kraftig kapitalistisk expansion. Jag nöjer mig här med att erinra om att denna kapitalistiska expansion har tagit sig mycket blodiga uttryck, när det gällt att under århundraden förslava kolonialfolken och när det gällt att främst med utnyttjande av kolonierna åstadkomma den ursprungliga kapitalackumuleringen. Det är denna kapitalistiska expansion som fortfarande pågår i kolonialländerna. Det är därom det nu bl. a. handlar i Asien och som ligger bakom de händelser som nu utspelas i Korea.

Herr Andrén säger att vi kommunister

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

äro dåliga skådespelare. Det kunna vi ge honom rätt i att vi äro, men han måste själv vara en underbar skådespelare, när han kan säga att Amerika med vapen i hand på Koreas mark slåss för freden; man skall vara en utomordentlig skådespelare för att få folk att tro att Amerikas förenta stater för fredens sak ha satt in väpnade förband tusentals mil från det egna landet. Nej, det är en imperialistisk politik, en kapitalistisk expansion och ingenting annat. Kom ihåg att i Korea finnas inga ryska soldater. I Korea finnas kinesiska frivilliga. Jag erinrar om att det fanns svenska frivilliga också i Finland under kriget 1939—1940. Detta historiska faktum är det värt att erinra sig i detta sammanhang.

När herr Andrén nu faktiskt kommer och överför till riksdagens första kammare den krigshysteri, som råder i regeringskretsar i Amerika, vill jag säga honom att det inte är politiskt klokt att göra det, och härtill vill jag foga att det, som nu händer borta i Korea, visar att angrepp inte löna sig. Herr Andrén skall inte heller göra sig några illusioner om att Amerika kommer att kunna klara Koreakonflikten på det sätt, som man där tänkt sig.

Till sist vill jag, herr talman, ytterligare understryka vad vi sagt tidigare vid olika tidpunkter i riksdagen, nämligen att vi äro anhängare av ett starkt försvar, men vi erinra om ett sådant historiskt faktum som att det inte alltid kommer an bara på hur många miljarder man lägger ned på försvaret, utan mycket kommer även an på vilken utrikespolitik man för. Man lägger nu ned 1,5 miljarder kronor per år på det svenska försvaret, och om man samtidigt skall följa den linje som herr Andrén förkunnat i riksdagen, måste jag säga att det betyder en oerhörd försvagning av det svenska försvaret.

Herr ANDRÉN (kort genmäle): Herr talman! Jag vill bara göra ett par små tillrättalägganden i anledning av det sist a anförandet.

Jag vill först erinra herr Persson om att jag talade om »kommunismens ideologiska och maktpolitiska expansion». Jag tror att det är ett historiskt förhållande, som herr Persson inte kan förneka och jag tror inte heller vill förneka.

Herr Persson var också inne på att jag diskuterat krigsfall öst. Men jag diskuterade det som en hypotes, som herr Persson hört diskuterad många gånger förut även i denna kammare. Jag måste således säga att jag inte beredde kammaren någon som helst sensation, när jag tog upp detta mycket gamla problem.

Sedan vill jag tillägga att förutsättningen för hela mitt resonemang var ju att Sverige förde en alliansfri politik. Om herr Persson inte märkte detta, förstod inte herr Persson någonting av mitt resonemang.

En punkt i herr Perssons yttrande behöver jag inte besvara, ty den har kammaren redan besvarat med ett skratt. Det var punkten om de frivilliga kineserna, 800 000 till antalet, många försedda med privata kanoner och andra tunga moderna vapen. Jag tror att det är mycket svårt att få denna propagandahistoria trodd i kammaren.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Herr Gillström, statsutskottets talesman, förklarade, att divergenserna mellan utskottsmajoriteten och reservanterna voro förhållandevis små ur ekonomisk synpunkt. Det överensstämmer precis med vad jag yttrade i mitt förra anförande. Jag sade att man genom ett bifall till reservationerna skulle för mycket små kostnader nå förhållandevis stora kvalitativa förbättringar. Det är ju alltid de sista miljonerna på en försvarsbudget som ge den förhållandevis största avkastningen.

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ville göra gällande, att det vore en önskan hos reservanterna att till varje pris hävda en särmening som låg bakom reservationerna. Nej, herr statsråd, det är icke på det sättet. Jag försäkrar herr statsrådet att det faktiskt är en ärlig övertygelse som ligger bakom

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

dessa reservationer. Herr statsrådet har en annan uppfattning, men jag tillåter mig att framhålla, att vi mena faktiskt att vad vi anföra i våra reservationer om angelägenheten av dessa försvarsförstärkningar är riktigt.

Jag skall vid denna tidpunkt under debatten inte ingå på frågan om anskaffningen av den extra verktygssatsen. Jag bara erinrar om att man genom anskaffning av denna skulle kunna öka produktionen inom den svenska flygplansindustrin med 30 procent från och med hösten 1951.

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet sökte bagatellisera de olyckor som hänt vid nattjaktflottiljen. Herr statsrådet yttrade att det hade inträffat *några* olyckor. Tyvärr är det nog icke på det sättet, utan det har faktiskt hänt ett *flertal* olyckor vid denna flottilj, beroende på materielens tekniska beskaffenhet. Dessa olyckor ha, såsom jag sade redan i mitt första anförande i dag, medfört att personalens förtroende för flygplantypen har minskat, med de följder som detta måste medföra för flottiljens krigsberedskap och effektivitet. Ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag, sådant det nu föreligger, måste medföra att man, därest man över huvud taget skall ha flottiljen fulltalig, måste ha kvar dessa äldre flygplan i tjänst i varje fall intill år 1957. Vi skulle alltså nödgas ha flygplan, som byggts av briterna och av dem använts under andra världskriget, i tjänst så långt fram i tiden. Detta kan icke överensstämma med god krigsberedskap, inte minst med hänsyn till teknikens utomordentligt snabba utveckling på detta område under den senaste tiden. Jag erinrar också om de olägenheter, som både ur utbildningens och underhållstjänstens synpunkter måste vara förbundna med att ha flygplan av två olika typer inom en och samma flottilj.

Nu har emellertid statsrådet och chefen för försvarsdepartementet ställt i utsikt att det kan bli nödvändigt att inköpa flygplan tidigare. Det är ju icke något annat som vi ha begärt i vår reservation än att Kungl. Maj:t skall ta under övervägande att komma till riks-

dagen med förslag om att utöka flygvapnets kostnadsram för att möjliggöra inköp av dessa flygplan, så att nattjaktflottiljen verkligen kan bli krigsduelig.

Herr von HELAND: Herr talman! Herr Andrén framlade vissa synpunkter på utrikespolitiken, vilka han påpekade, rent hypotetiskt. Sådana synpunkter äro naturligtvis synnerligen viktiga för bedömningen av ett svenskt ställningstagande. Då mina egna synpunkter överensstämma med vissa — jag understryker »vissa» — av herr Andrén, vågar jag, trots att det är sent, ta kammarens tid i anspråk för att än en gång belysa några av dem.

Herr Andrén förklarade för det första, att trots ett relativt gynnsamt geografiskt läge för Koreafallet har man i Förenta staterna kommit underfund med att det var mycket svårt att organisera hjälpen. För det andra konstaterade herr Andrén, att det skulle bli ännu svårare att över havet hjälpa Väst-europa. För det tredje förklarade han, att vid ett krig skulle inga sentimentala skäl väga tungt. För det fjärde deklarerade herr Andrén, att om ett angrepp skedde mot Norden, vore det stor risk för att vi skulle få försvara oss själva. Till sist sade han, vilket jag också vill instämma med honom i: hellre ett långt krig än en lång ockupation.

Jag tycker att dessa herr Andrén's hypoteser äro så viktiga, att de, som tidigare inte ha varit fullt överens om den alliansfria politiken, borde begrunda dem. Det var just bl. a. dylika hypotetiska funderingar som voro vägledande för mig i mitt första anförande när jag gjorde vissa bedömanden.

Av mitt första anförande framgick säkerligen också, att jag däremot icke kan dela herr Andrén's uppfattning att det kommer att bli en synnerligen negativ reaktion i Förenta Nationerna och i Förenta staterna på grund av Koreakatastrofen och den stora prestigeförlust som den medfört. Jag är, såsom framgick av mitt första anförande, betydligt mer optimistisk både när det gäller

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

Förenta Nationerna och Förenta stater-
na, och jag hoppas naturligtvis att jag
skall få rätt.

I likhet med utrikesministern har jag
även den uppfattningen, att Koreakri-
get åtminstone haft den nytan med sig
att man har fått se att det genom FN:s
ingripande har blivit en stark gemen-
sam reaktion i världen mot angrepp.

Jag kan inte underlåta att bemöta
herr Helmer Persson som påstod, att det
i Korea inte var fråga om en kommuni-
stisk expansion utan en kapitalistisk
sådan. Men, herr Persson, det kan väl in-
te råda en sådan förskräcklig okunnighet
inom det svenska kommunistiska parti-
et — om jag nu får kalla det så — att
man där inte vet att ingreppet i Korea
är en FN-aktion. Det är alltså icke frå-
ga om att Amerika där företar en kapi-
talistisk expansion, utan fråga om en åtgärd
av Förenta Nationerna, av vilken
organisation ju både Sverige och öst-
staterna äro medlemmar. Även Sverige
har anslutit sig till denna aktion. Vi ha
skickat dit ett fältlasarett just för att
visa svensk reaktion emot den an-
greppshandling som vi — kommunisterna
undantagna — ha ansett ägt rum i
Korea. Jag tycker att det är mycket vik-
tigt att slå fast, att FN nu har kommit
dithän, att man reagerar så kraftigt att
man beordrar sina medlemmar att gå
till försvar av fred och rätt i världen.

Herr Persson anförde också att det
kommunistiska partiet här är överens
om att man skall ha ett starkt försvar.
Men, sade han, anledningen till att kom-
munisterna här gå emot ett starkt för-
svar, är att det är risk att vår försvars-
makt användes felaktigt. Det måste väl
också bero på den djupaste okunnighet
hos det kommunistiska partiet, om man
inte vet att en stor och överväldigande
majoritet av det svenska folket vill att
vi skola använda vår försvarsmakt för
att försvara vår alliansfria eller neutra-
la linje. Det är just för att vid ett krig
kunna hävda en alliansfri eller neutral
linje, som vi skola skaffa oss ett starkt
försvar. Jag tycker att det är sorgligt,
att det kommunistiska partiet inte har
fått detta klart för sig.

Det var också mycket egendomligt att
den förste kommunistiske talaren yrka-
de avslag på Kungl. Maj:ts proposition.
Var det också av okunnighet? Man mås-
te väl vara medveten om att om ett av-
slagsyrkande bifalles, komma vi inte att
lyckas med uppgiften att skapa ett or-
dentligt försvar. Det är ju en upprust-
ning och effektivisering av svenskt för-
svar som det här är fråga om. Att då
yrka avslag på alltsamman är synner-
ligen egendomligt.

Det framgick, herr talman, också av
mitt första anförande att jag även har
samma uppfattning som utrikesminis-
tern vad beträffar Pekingregeringens
säte och stämma i Förenta Nationerna,
och därvidlag ha vi ju i Lake Success
hävdad den svenska uppfattningen.

Som framgick av mitt första anföran-
de leder mitt utrikespolitiska bedöman-
de till samma slutsats som herr Andrén
drog, nämligen att läget i dag är sådant,
att vi måste bli bättre rustade, få en
god beredskap, skapa ett gott civilför-
svar och möjliggöra en god folkförsörj-
ning. Det torde vara bekant att vi inom
vårt parti ha den uppfattningen, att det
är lyckligt med samförstånd i försvars-
frågan. Vi ha alltid ansett oss gagna sa-
ken genom att arbeta för en samlings-
linje. Det var därför för mig ytterst
egendomligt att höra, att herr statsrå-
det Vougt och herr Andrén hade sam-
ma uppfattning, nämligen att det kunde
vara lyckligt med särmeningar. Jag har
aldrig hört sådana påståenden förut när
det har gällt försvarsdebatter. Jag har
tvärtom alltid fått höra, att man velat
höja försvaret över partierna och få en
samling omkring det.

Utrikesministern instämde med för-
svarsministern i att det var synnerligen
litet som skilde utskottsmajoriteten och
reservanterna åt. Herrar Andrén och
Ewerlöf ha däremot ansett, att det är
en stor skillnad mellan de båda grup-
perna. Vi gå, herr talman, om någon
minut att rösta. Om det skulle vara på
det sättet, att alla socialdemokrater an-
se, att det är en synnerligen liten skill-
nad mellan reservanterna och utskotts-
majoriteten, skulle det då inte vara en

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

gärd av samförstånd att socialdemokraterna, om de sätta värde på samförstånd i försvarsfrågan, rösta så, att den centerlinje — jag kallar den så — som representeras av vår reservation blir en samlingslinje. Med den förhoppningen, att så sker, yrkar jag, herr talman, fortfarande bifall till bondeförbundets och folkpartiets reservation.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på den nu ifrågavarande punkten yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Gränebo m. fl. därom anförda reservationen; samt 3:o) att utskottets hemställan skulle avslås.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *förste vice talmannen* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innefattades i den av honom m. fl. anförda reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 227 punkten I, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Gränebo m. fl. därom anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *förste vice talmannen* begärde rösträkning verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat;

och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 48.

Punkterna II—VI.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten VII.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Jag tillåter mig att yrka bifall till den av herr Mannerskantz m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr GILLSTRÖM: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Mannerskantz m. fl. därom anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lundgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 227 punkten VII, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Mannerskantz m. fl. därom anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

Då emellertid herr *Lundgren* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 90;

Nej — 21.

Därjämte hade 3 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten VIII.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten IX.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig m. fl. ledamöter av utskottet vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr **GILLSTRÖM**: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Gränebo m. fl. därom anförda reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *förste vice talmannen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 227 punkten IX, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Gränebo m. fl. därom anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *förste vice talmannen* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 65;

Nej — 47.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Punkten X.

Herr **FÖRSTE VICE TALMANNEN**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig m. fl. ledamöter av utskottet vid denna punkt avgivna reservationen.

Herr **LUNDGREN**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av herr Mannerskantz m. fl. avgivna reservationen.

Herr **GILLSTRÖM**: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Gränebo m. fl. därom anförda reservationen; samt 3:o) att kammaren skulle godkänna det förslag, som innehölls i herr Mannerskantz m. fl. därom anförda reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *förste vice talmannen* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstå-

Ang. vissa materielanskaffningar för försvaret m. m.

ende yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av det förslag, som innefattades i herr Gränebos m. fl. reservation.

Herr *Lundgren* äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 227 punkten X antager godkännande av det förslag, som innefattas i den av herr Gränebo m. fl. därom anförda reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av det förslag, som innehålles i herr *Mannerskantz* m. fl. därom anförda reservation.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom appresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 37;

Nej — 48.

Därjämte hade 28 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 227 punkten X, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr *Mannerskantz* m. fl. därom anförda reservationen.

Sedan denna voteringsproposition änyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom appresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Lundgren* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 40.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten XI.

Utskottets hemställan bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 228, i anledning av riksdagens år 1950 församlade revisorers särskilda berättelse angående tull- och skattefrihet för vissa varor i samband med proviantering av flottans fartyg, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Anmäldes och godkändes bevilningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 419, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tillfälligt upphävande av skatten å motorsprit, m. m.; och

nr 420, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med hemställan om bemyndigande för Kungl. Maj:t att förordna om restitution i vissa fall av tilläggsskatt å bensin, som användes vid jordbrukets drift, jämte i ämnet väckta motioner.

Anmäldes och bordlades

utrikesutskottets utlåtande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till en överenskommelse angående upprättande av en europeisk betalningsunion;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av det skandinaviska luftfartssamarbetet inom SAS;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 231, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1950/51; och

nr 232, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51;

bankoutskottets memorial nr 31, angående tillfälligt arvodestillägg åt den hos riksdagen tillfälligt anställda personalen; samt

jordbruksutskottets memorial nr 62, med anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om löneroglering för lärare vid statsunderstödda lantbruksundervisningsanstalter.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.49 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Bilaga till första kammarens protokoll den 9 december 1950 (s. 5).

Utrikesministerns svar på herr Nermans interpellation angående diplomatiska immuniteter.

Med kammarens tillstånd har dess ledamot herr Nerman till mig framställt följande interpellation:

»Kan första kammaren i någon form erhålla en kort orientering beträffande nu gällande praxis för det diplomatiska umgänget i vad beträffar ömsesidigt immunitetsskydd och, om ömsesidighet ej existerar, beträffande möjligheterna att förskaffa Sverige jämlikhet?»

Jag skall först uppehålla mig vid några uttalanden, som interpellanten faller i sin motivering. När interpellanten inledningsvis yttrar, att ingen allmänt erkänd folkrätt ännu existerar, ger han uttryck åt en ganska vanlig skepsis gentemot folkrätten. Jag kan dock försäkra, att de som mest ha anledning att sysselsätta sig med frågan, nämligen staternas regeringar och de som ombesörja deras internationella förbindelser, ha en helt annan uppfattning. Man finner att de i internationella kontroverser ständigt åberopade folkrättsliga argument till stöd för egna anspråk eller för bestridande av motpartens, men aldrig har man hört någon regering försvara sitt uppträdande med att någon folkrätt icke existerar. Det är sant, att de folkrättsliga reglernas innehåll stundom är omstritt, såsom är naturligt ifråga om en rätt som till stor del har karaktären av sedvanerätt. Men sedan hundra år tillbaka ha ett stort antal internationella tvister varit föremål för rättsligt bedömande av internationella skiljedomstolar, och ingen dylik domstol har nödgats avstå från att fälla en dom på grund av brist på regler att döma efter. Vad särskilt beträffar det område, som det här

närmast rör sig om, nämligen diplomati, förhåller det sig nog så, i motsats till vad interpellanten antager, att knappast några områden av de internationella förbindelserna äro reglerade av fastare sedvänjor än detta.

Den s. k. immuniteten för diplomatiska tjänstemän — d. v. s. grundsatsen att diplomater icke äro underkastade vistelselandets jurisdiktion i vidsträckt mening — vilar helt och hållet på internationell sedvanerätt, om jag bortser från några nyligen antagna konventioner, varigenom immuniteten utsträckts till tjänstemännen i vissa internationella organisationer. Kärnan i denna sedvanerätt, principen om sändebudets okränkbarhet, går tillbaka till den grå forntiden och återfinnes snart sagt överallt. Kring denna kärna ha sedan en del andra regler utvecklats, som kunna betraktas som allmänt erkända, även om olika meningar kunna yppa sig om deras innebörd och räckvidd.

En diplomat kan enligt immunitetsreglerna icke åtalas eller stämmas inför rätta i vistelselandet ens för grova brott, än mindre i civila mål, han kan icke instämmas som vittne, inga exekutiva åtgärder kunna företagas mot honom o. s. v., och detta gäller icke blott beskickningschefer och beskickningars diplomatiska tjänstemän — militärattachéer och handelsattachéer däri inbegripna — utan även deras familjer och betjäning, liksom även beskickningens kanslipersonal, vaktmästare och andra anställda, åtminstone i viss utsträckning och under förutsättning att de äro av utländsk nationalitet. Immuniteten betyder visserligen ingalunda, att dessa personer stå

över lagarna eller att de ha någon rätt att bryta mot landets lagar, men beivrandet av brott eller förseelser eller framställandet av civila krav mot dem kan icke ske vid domstol i det land, där de ha sin tjänstgöring förlagd. Något liknande gäller beskickningsfastigheterna: de kunna icke göras till föremål för exekutiva åtgärder eller ingrepp utifrån. Vidare ha beskickningarna rätt att obehindrat kommunicera med hemlandet.

Det kan måhända tyckas att dessa immunitetsrättigheter äro onödiga och t. o. m. anstötliga, att de äro uttryck för ett antikverat privilegieväsen och understundom rent av farliga för den allmänna ordningen i vistelslandet eller för dess säkerhet. De skulle emellertid knappast bibehållas ännu i våra dagar, om de icke hade en förnuftig grund. Den motivering, som sedan gammalt anförts, går ut på att det gäller att garantera diplomaternas fullständiga oberoende gentemot vistelslandets myndigheter. Jag skall icke inlåta mig på något bedömande av frågan, huruvida immunitetsrättigheterna i hela den utsträckning, vari de nu förekomma, äro erforderliga för detta ändamål. Jag vill endast understryka den tankegången att, om diplomaten vore underkastad vistelslandets jurisdiktion, han skulle kunna bli föremål för allehanda trakasserier. Det vore lätt att utan tillräcklig grund anklaga honom för brott för att komma åt honom, beskickningens verksamhet skulle kunna förhindras, dess papper skulle kunna beslagtagas och undersökas och beskickningen skulle icke åtnjuta den trygghet och det oberoende den behöver för att kunna utöva sin verksamhet. De senaste årens erfarenheter ge belägg för att detta icke är någon uppkonstruerad fara. Om icke den diplomatiska immuniteten hade varit erkänd, skulle vi ha fått bevitna talrika fall av ogrundade straffdomar mot diplomatiska funktionärer i somliga länder. För övrigt konstaterar jag beträffande immunitetens utsträckning, att vi ha att hålla oss till gällande internationella rättsregler, som ju Sverige icke på egen hand kan ändra.

Jag vill också framhålla, att det finnes korrektiv mot verkliga missbruk av im-

munitetsrättigheter. Först och främst är det i varje lands eget intresse att dess diplomater i främmande land vårda sig om sitt personliga anseende. De kunna eljest icke fylla sin uppgift inom vistelslandet. Man kan således räkna med att en diplomat i allmänhet uppträder korrekt. I motsatt fall finnes i sista hand möjligheten att begära hans hemkallande, en begäran som alltid efterkommes.

Slutligen är det klart, att ordningsmakten icke är skyldig att passivt se på om en diplomat är i färd att begå ett brott eller uppträder på ett sätt som är farligt för den allmänna säkerheten. Mot t. ex. vårdslös bilkörning eller mot pågående spionagehandlingar kan ett ingripande från polisen ske. Om exempelvis en vaktpost eller en polis lägger märke till att någon företager sig att, i strid mot gällande förbud, fotografera en militär anläggning, bör han med tjänliga medel förhindra honom att genomföra sin avsikt, även om det visar sig att personen är en utländsk diplomat. Kameran kan frantagas den som ertappas på bar gärning. En rattfyllerist kan hejdas och föras till poliskontoret så att han inte fortsätter sin farliga färd. Men om brottet redan är begånget eller skadan redan har skett, då gäller immuniteten, och gärningen får beivras i andra former än de rättsliga.

Interpellanten har särskilt uppmärksammat den brist på jämlikhet i fråga om immunitetsrättigheternas tillämpning, som han anser råda mellan utländska diplomater i Sverige och svenska diplomater i vissa främmande länder, och hans till mig ställda fråga avser närmast nu gällande praxis ifråga om ömsesidigt immunitetsskydd och möjligheterna att förskaffa Sverige jämlikhet, om ömsesidighet ej existerar.

Jag vill då framhålla, att de diplomatiska rättigheterna äro av två slag, den egentliga immuniteten, som följer av en i den internationella sedvanerätten fast grundad regel, och de huvudsakligen ekonomiska förmåner, såsom tullfrihet etc., som icke strikt följa av folkrätten. Dessa sistnämnda bero av reciprocitet. I den mån svenska diplomater och förö-
övrigt även konsulter i vissa främman-

de länder i dessa avseenden röna en mindre generös behandling än som är praxis och som tillämpas i Sverige, finnes anledning att ompröva de förmåner som dessa länders härvarande representanter åtnjuta här i landet. Intet hindrar för övrigt att förmåner av denna art begränsas till förebyggande av missbruk.

Vad åter beträffar den enligt folkrätten gällande immuniteten följer av denna icke att diplomaternas ställning och rörelsefrihet praktiskt sett är densamma överallt. Diplomaterna måste ju rätta sig efter i respektive länder gällande lagar och förordningar, och dessa kunna vara högst varierande. För att ta ett exempel, så finnas ju både i Sverige och i de flesta andra länder områden, där det är förbjudet för utlänningar att vistas annat än efter särskilt tillstånd. Dessa områden äro i Sverige av relativt ringa omfång, de omfatta huvudsakligen skyddsområdena för fästningar och andra försvarsanläggningar. I somliga län-

der däremot äro de för utlänningar förbjudna områdena av högst betydande omfattning, de kunna innefatta nära nog större delen av landet. I ett sådant land blir naturligtvis främmande diplomaters rörelsefrihet betydligt mera kringgärdad än i Sverige utan att därmed någon kränkning eller begränsning av den diplomatiska immuniteten eller ens någon formell olikhet i diplomaternas behandling behöver ha ägt rum.

Jag har härmed sökt tillmötesgå interpellantens önskemål om en kort orientering i detta ämne. Min översikt är självfallet ofullständig och ger inte precisa svar på alla de frågor som en vetgirig lyssnare kan tänkas vilja göra. Det sammanhänger med att uppfattningarna i somliga punkter äro skiljaktiga och att en sedvanerättslig utveckling äger rum. Tillämpningen av åskilliga hithörande regler beror för övrigt i sista hand av domstolarnas avgöranden.

Tisdagen den 12 december.

Kammaren sammanträdde kl. 3 eftermiddagen; och dess förhandlingar leddes av herr förste vice talmannen.

—————

Justerades protokollen för den 5 och den 6 innevarande månad.

—————

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 413, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående forcering av vissa materielanskaffningar för försvaret m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 414, i anledning av riksdagens år 1950 församlade revisorers särskilda berättelse angående tull- och skattefrihet för vissa varor i samband med proviantering av flottans fartyg.

Ang. upprustning av krigsmaterielverkets maskinpark m. m.

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet Vougt hade tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Petréns interpellation angående upprustning av krigsmaterielverkets maskinpark m. m. Svaret, vilket omedelbart före sammanträdet i stencilerad form utdelats till kammarens ledamöter, finnes såsom bilaga fogat till detta protokoll. Herr statsrådet Vougt erhöll nu ordet och gav en kort sammanfattning av svaret.

Herr PETRÉN: Herr förste vice talmän! Jag vill först till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet framföra ett tack för det svar jag erhållit på interpellationen.

Denna fråga är ingalunda obekant för riksdagen. Utgångsläget är, att vi under kriget hade en nog så omfattande tillverkning av krigsmateriel, bl. a. ammu-

nit. Då kriget var slut, skars tillverknin-
ningen helt naturligt ned till endast en
bråkdel av vad den varit. Maskinparken,
som i varje fall när det gäller maskiner
för tillverkning av ammunition till stor
del omhändertogs och äges av krigsmateriel-
verket, ställdes då in i för-
råd. Vid den tidpunkten voro maski-
nerna i många fall nedslitna. Såsom
försvarsministern framhåller i sitt inter-
pellationssvar, hade man i bland i
stället för att reparera en nedsliten maskin
tagit den ur produktionen och skiftat in
en reservmaskin. Det är vidare troligt,
att man mot slutet av den forcerade
tillverkningsperioden inte ville vidtaga
större reparationer utan sköt dem på
framtiden. Vid krigets slut var alltså
maskinparken till vissa delar försliten
och i behov av reparation och översyn,
och det vitsordas i interpellationssvaret.
Kostnaden för iståndsättande av dessa
förslitna maskiner uppskattas till omkring
1 miljon kronor.

Det naturliga hade varit att man re-
parerat och renoverat maskinerna i
samband med att de ställdes in i för-
räden. Så skedde emellertid inte. Under
åren 1948 och 1949 blev det tydligt, att
läget ute i världen inte utvecklades på
något för oss lugnande sätt, och om inte
förr, så borde man då ha tillsett, att
maskinparken gjordes intakt för att det
skulle bli möjligt att utan långt dröjs-
mål ordna ett pådrag, om så återigen
skulle erfordras.

Det var många med mig, som haft
beröring med dessa ting, som med oro
sågo detta läge. En förfrågan hos krigs-
materielverket visade att man där var
insatt i läget, men att man saknade med-
del för att igångsätta reparationerna.
Vad var då naturligare än att ta upp frå-
gan i riksdagen? Jag väddade i en re-
missdebatt den 16 mars 1949 till för-
svarsministern att vidtaga åtgärder. Jag
fick ett positivt svar — försvarsminis-
tern uttryckte till och med sin glädje

Ang. upprustning av krigsmaterielverkets maskinpark m. m.

över att kunna ge det beskedet, att reservationsmedel anvisats för detta ändamål. Såsom framgår av svaret i dag, anvisades också våren 1949 ett belopp av 400 000 kronor för reparation av de mest angelägna maskinerna.

Man hade då anledning att vänta sig, att arbetena omedelbart skulle komma i gång. Så skedde emellertid inte. Jag har i min interpellation begärt uppgift om hur mycket av de i mars 1949 anvisade medlen som tagits i anspråk under budgetåret 1949/50. Den frågan har jag inte fått svar på. I stället meddelas i svaret, hur mycket av dessa medel som disponerats fram till i dag, nämligen 200 000 kronor. Jag skulle tro, att ett långt mindre belopp tagits i anspråk fram till utgången av budgetåret 1949/50 — det skulle förvåna mig mycket om den siffran ligger nämnvärt över 100 000 kronor. Det är naturligtvis glädjande att man nu på hösten, sedan läget blivit ännu mera kritiskt, forcerat upp rustningen av maskinparken, men jag tror ändå man måste göra den kommentaren, att det är olyckligt att detta arbete inte igångsatts tidigare. Vår beredskap på den punkten skulle varit bättre, och man hade sluppit forcera detta reparationsarbete under en tid, då vår industri är ganska överbelagd bl. a. med krigsmaterielorder.

Försvarsministern anger som förklaring till att man inte i ökad omfattning utlagt beställningar, i anslutning till att medel anvisats, den omständigheten att industrierna ha en stark orderbeläggning, som hindrar utläggande av större reparationsuppdrag. Jag tror att situationen i dag är sådan, men att det inte har varit på det viset under alla åren efter krigsslutet, inte heller år 1949, när dessa medel anvisades. Det finns många verkstäder i vårt land, som kunde ha åtagit sig dessa arbeten. I flera fall kunde detta kanske ha utgjort en lämplig form av fyllnadsarbeten. Det är inte så stora arbeten dessa 400 000 kronor motsvara. Jag har sökt göra en överslagsberäkning av hur stor arbetsstyrka som skulle bli sysselsatt, om man använde dessa 400 000 kronor under ett år för

sådant arbete som det här gäller. Jag har kommit till resultatet, att ca 25 årsarbetare skulle vara bundna. Om ett sådant arbete lagts ut i god tid, hade det inte behövt bereda så stora svårigheter utan kunnat bedrivas i lugn takt och utan att planeringarna vid verkstäderna skulle behöva omkastas eller störas. Annorlunda är förhållandet i dag.

Med tanke på det positiva uttalande försvarsministern gjorde i remissdebatten den 16 mars 1949 är det för mig en missräkning, att denna fråga hittills inte har blivit bättre löst. Jag väntade för min del inte bara att medlen skulle anslås, såsom skedde, utan också att man skulle tillse att de blevo utnyttjade. Emellertid är det glädjande, att arbetet nu kommit i gång i ökad takt. Det är också glädjande att, såsom framhålles i interpellationssvaret, nya medel ha anslagits för modernisering och förnyelse av maskinparken.

Jag kan emellertid inte dela försvarsministerns slutsats i interpellationssvaret, att förhållandena nu äro så goda att man kan sätta in maskinerna i produktionen efter endast en sådan översyn, som alltid erfordras för maskiner som under en längre tid icke varit i drift. Detta är ju en motsägelse till vad försvarsministern själv anger, nämligen att det behövs 1 miljon kronor för att verkställa reparationerna. Jag kan tala av egen erfarenhet när det gäller svårigheterna att igångsätta en tillverkning, som legat helt nere. Det är inte här som vid annan tillverkning, att man ofta har den gamla personalen kvar, utan arbetsstyrkan från krigstiden är skingrad åt alla håll. Det reses många problem, och det kan dra ut på tiden, om inte maskinparken är trimmad och iordningställd. I sista hand kan detta också gå ut över kvaliteten av de varor man framställer.

Herr förste vice talman! Krigsmaterielverket är i dag ganska allmänt utsatt för kritik, men jag har för min del ingen åstundan att vid denna debatt stämma in i det skallet. Förvaltningsutredningen har ju i sitt nyligen avgivna betänkande föreslagit en avveckling av

Ang. upprustning av krigsmaterielverkets maskinpark m. m.

krigsmaterielverket och en annan fördelning av de arbetsuppgifter, som legat under verket. Detta förslag är nu föremål för remissbehandling och kommer väl i sinom tid att föreläggas riksdagen. Jag har inskränkt mig till att framdraga ett exempel på ett fall där jag ansett att en snabbare och mera planmässig handläggning varit önskvärd.

Jag skulle emellertid vilja knyta några allmänna reflexioner till denna fråga. När det gäller försvaret och vår beredskap över huvud taget är det mycket, som för närvarande utredes och omorganiserar. Under en sådan tid är det ofta svårt att lokalisera ansvaret, ett förhållande som ställer sina problem. När frågor ligga under utredning, är det säkert många gånger både naturligt och riktigt att uppskjuta handlandet i avvaktan på att utredningen blir slutförd. Men man får nog ge akt på att en sådan mentalitet inte vinner insteg då det gäller så vitala ting som vårt försvar och vår beredskap. Där är det ofta helt enkelt inte möjligt att uppskjuta handlandet. Man kan inte riktigt värja sig för den tanken, att det skulle vara möjligt att lösa frågor och att handla snabbare i åtskilliga fall inom ramen för de resurser och anslag vi förfoga över. Så som förhållandena i dag gestaltat sig, gäller det nog att kunna både ta och fördela ansvar och att visa handlingskraft. Om det uppkommer ett tillstånd, där man kanske inte alltid är benägen att ta ansvar, där det är svårt att lokalisera ansvaret och där byråkratien vinner insteg, så har en försvarsminister i det läget säkert en mycket stor uppgift att tillse, att det hela ändå löper på snabbast möjliga och bästa sätt.

Detta är en reflexion som jag, herr förste vice talman, velat knyta till behandlingen av denna fråga, som jag har följt genom ären och där det åtminstone för mig har varit en misräkning att inte en snabbare lösning kunnat vinnas.

Herr statsrådet VOUGT: Herr förste vice talman! Herr Petréns framställde sin

interpellation i denna fråga samma dag som höstrikdagen hade sitt första sammanträde. Jag vet inte, om det kanske i någon mån var en angenäm överraskning för honom, att samtidigt som hans interpellation framställdes, det också kom en proposition på riksdagens bord i vilken begärdes ett beställningsbemyndigande på 3 miljoner kronor och ett lika stort anslag för att tillgodose detta ändamål. Detta betyder, att i den mån denna sak inte tidigare blivit översedd, finnas i varje fall för närvarande medel till det.

Herr Petréns har nu berört de omständigheter, som kunna ha föranlett att allenast 200 000 kronor av det belopp på 400 000 kronor, som beviljades år 1949, hittills kommit till användning. Jag kan inte på stående fot förklara vad det beror på, men det är kanske ändå inte ägnat att ge denna kammare en riktigt klar bild av hur komplicerad saken kan vara, om man bara säger att det kräves 25 årsarbetare för att avarbeta det anslagna beloppet. Man får dock utgå från att dessa maskiner finnas på vissa platser, exempelvis i Västerås, där de skola tagas i anspråk. De stora företag som finnas där ha emellertid, så vitt jag vet, under de senare åren haft full sysselsättning, och det har säkerligen varit ganska svårt för dem att avvara arbetskraft till det arbete det här gäller. Skulle denna min uppfattning vara felaktig, kan jag endast beklaga att man inte har tagit all tillgänglig arbetskraft i anspråk. Är det emellertid riktigt, att man haft full sysselsättning vid de stora företagen, har det varit nödvändigt för krigsmaterielverket att söka ut verkstäder på olika platser i landet, där det funnits en viss övertalig arbetskraft, som kunnat gripa sig an med dessa reparationer. Det kan tänkas, att krigsmaterielverket då sagt sig, att det skulle vara bättre att avvakta möjligheterna att få maskinerna reparerade på platsen än att skicka i väg dem till, kanske inte Haparanda, men möjligen Ystad. Alltså kan det åtminstone i viss utsträckning ha varit ekonomisk omtanke, som gjort att saken inte har bedrivits med hela

Om förhindrande av prisstegring å gamla varulager.

den snabbhet, som man nu efteråt kan säga skulle ha varit önskvärd.

Jag tror att den ärade interpellanten kanske bättre än jag förstår, i vilken mån de här ifrågavarande maskinerna kräva en översyn och om det räcker med en mindre och snabb sådan eller om det kräves en större och mera tidsödande reparation. Jag har för min del, såsom helt naturligt är, endast kunnat hålla mig till krigsmaterielverkets uppgifter.

Ur min synpunkt är det naturligtvis glädjande, om här i riksdagen framkommer ett intresse just för denna sak, ty då jag här om året framlade ett förslag, som visserligen inte direkt gällde denna punkt men som anknöt till krigsmaterielverkets arbetsuppgifter, visade det sig att här i riksdagen fanns mycket liten förståelse för de problem, som sammanhånga med att vi ha maskiner undanställda för att i händelse av krig tagas i anspråk. I det avseendet är jag alltså tacksam för att interpellanten har riktat uppmärksamheten på denna mycket viktiga sak.

Herr PETRÉN: Herr förste vice talman! Jag tackar för de ytterligare upplysningar som lämnats.

Det är naturligtvis mycket glädjande, att medel nu anslagits till modernisering och nyanskaffning av krigsmaterielverkets maskinpark. Men jag ser frågan så, att man utom nyanskaffningar även bör tillse att den befintliga maskinparken är i gott stånd, detta i all synnerhet när det gäller en beredskapsfråga som denna.

Jag har inte någon annan uppfattning än krigsmaterielverket, som jag förmodar står bakom beräkningarna i interpellationssvaret, beträffande omfattningen av de reparationer som äro nödvändiga. Kostnaden för iståndsättande av förslitna maskiner uppskattas ju till omkring 1 miljon kronor. Vad som förvånar mig är då emellertid att man av de i mars 1949 anslagna 400 000 kronorna endast använt en mindre del. Det har enligt min erfarenhet här gällt en så relativt begränsad arbetsuppgift för verk-

städerna att ca 25 årsarbetare kunnat fullgöra den, och jag tror att det funnits verkstäder som haft möjlighet att utföra detta arbete även på orter, där denna maskinpark finnes uppställd.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om förhindrande av prisstegring å gamla varulager.

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet ERICSSON, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Helmer Perssons interpellation om förhindrande av prisstegring å gamla varulager, och nu anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr Helmer Persson till mig ställt följande frågor:

Vilka åtgärder förbereder regeringen för att förhindra uppkomsten av extravinsten genom lagerhållning i avvaktan på prisstegringar?

Tänker regeringen vidtaga åtgärder i syfte att utvidga och skärpa priskontrollen och i så fall vilka?

Till svar å den första frågan må följande framhållas.

Enligt gällande direktiv för priskontrollnämndens verksamhet skola vid prissättning av förnödenheter produktions- och anskaffningskostnaderna beräknas med tillämpning av återanskaffningsprisprincipen. Härmed avses att denna princip skall tillämpas vid såväl stigande som fallande prisnivå. Principens tillämpande medför att inneliggande lager av råvaror och färdigprodukter komma att få omräknas till den högre eller lägre anskaffningskostnad som gäller för dagen. En lagervärdesökning, som vid stigande prisnivå uppstår vid omräkning av inneliggande lager, kommer vid en fallande prisnivå att motsvaras av en lagervärdesminskning. Priserna på råvaror för en del av de varor som nu av skilda omständigheter stigit i pris äro så högt uppdrivna, att man rimligen måste räkna med att en nedgång åter måste ske, när den politiska världssituationen stabiliserats.

Om förhindrande av prisstegring å gamla varulager.

Vid en dylik nedgång av råvarupriserna kommer industrien att få prissätta sina produkter efter dagens råvarupris och handeln att få rätta sina utförsäljningspriser efter gällande återanskaffningspris oberoende av de faktiska anskaffningspriserna på råvaror och inneliggande lager av färdigvaror. En prissänkande faktor i tider av vikande prisnivå är även den avvaktande hållning, som visas från köparna vid en dylik omsvängning i konjunkturerna, med åtföljande minskning i efterfrågan.

Erfarenheten har emellertid visat, att en mer eller mindre långvarig period av stark penningvärdeförsämring icke efterföljes av en återgång till den tidigare nivån, även om en omsvängning av konjunkturerna till en del ånyo medför ökning av penningens köpkraft. Resultatet härav blir, att omräkning av inneliggande lager enligt återanskaffningsprinsipen vid stigande prisnivå medför en åtminstone nominell förmögenhetsökning för näringslivet i sin helhet. Proportionellt sett kommer en sådan förmögenhetsökning inom distributionen att i större utsträckning tillfalla de mindre företagen, vilka tillsammans svara för den större delen av omsättningen inom handeln och samtidigt ha en större lagerhållning i förhållande till försäljningen än de större företagen.

Dessa förhållanden ha i vissa fall föranlett modifikationer vid principens tillämpning. Så har skett vid prissättning av flera av våra viktigaste produkter, t. ex. bomulls- och yllevävnader och skor. För dessa varuslag har det högsta medgivna kalkylpriset på råvaran fastställts för längre tidsperioder, i regel sex månader i taget. En under denna tid — vanligen benämnd tillverkningsperiod — inträffande stegring av råvarans inköpspris inverkar icke på färdigvarans pris under den löpande tillverkningsperioden. Först vid fastställande av kalkylpris för nästkommande tillverkningsperiod räknar man med det högre anskaffningspriset på råvaran. Någon garanti för att de på det högre råvarupriset baserade priserna på färdigvaran skola kunna uttagas under en tillverkningspe-

riod med sjunkande råvaruprisnivå finns å andra sidan icke.

Vid de förhandlingar priskontrollnämnden fört med näringslivet om prissättning på varor, vilkas priser hållits nere genom subvention av råvaror, har återanskaffningsprinsipen varit vägledande. Därvid har som alltid förutsatts, att samma princip skall tillämpas i tider med vikande prisnivå. Till följd härav har priskontrollnämnden icke ansett sig böra föreslå åtgärder för att förhindra, att inneliggande lager hos industrien och handeln av subventionerade varor efter subventionens upphörande omräknas till priser motsvarande priserna å varor tillverkade av icke subventionerade råvaror. Den kapitaluttömning hos företagen som skulle bli följden av ett dylikt tillvägagångssätt torde i längden vara varken i konsumenternas eller i näringslivets intresse.

I samband med den nu aktuella subventionsavvecklingen har priskontrollnämnden dock träffat överenskommelse med industrien och handeln om en viss fördröjning av tillämpningen av återanskaffningsprinsipen. Sålunda har — i samband med avskaffandet av hudsubventionen den 1 november 1950 — överenskommelse träffats om att höjning av priserna på reparationsläder icke skall ske före den 1 januari 1951 samt att priserna å skor till konsument skola bibehållas oförändrade till tiden efter kommande årskifte.

Vad angår bomullssubventionens upphörande den 1 december 1950 har priskontrollnämnden överenskommit med handeln om att bomullsvävnader — med undantag för de tyngre varorna, t. ex. lakansväv — icke skola höjas till återanskaffningspris förrän efter den 1 januari 1951. Samma överenskommelse gäller beträffande konfektionerade bomullsvaror.

Något avsteg från återanskaffningsprinsipen i samband med avvecklingen av koksubventionen har däremot icke gjorts. Här har alltså priset stigit med belopp motsvarande subventionsbeloppet. Lagerhandeln har emellertid icke kunnat tillgodogöra sig denna prissteg-

Om förhindrande av prisstegring å gamla varulager.

ring, när subventionen endast utgått i efterhand å leveranser till hushållen enligt utställda licenser efter prövning av vederbörande myndighet. Kokslegerhandeln har för övrigt icke kunnat tillgodogöra sig de prisstegringar som inträffat sedan tiden efter världskrigets utbrott 1939. Då träffades nämligen avtal mellan staten och kol- och kokshandeln om att handeln ej skulle få taga ut prisstegringarna å inneliggande lager mot det att staten å sin sida garanterade handeln för prisfallsförkluster, som kunde väntas uppstå när statens grepp om denna handel upphörde. Särskild överenskommelse har träffats om avveckling av denna prisfallsgaranti.

Av det anförda framgår, att återanskaffningsprisprincipen tillämpats då det gällt att bedöma prissättningen av skilda slag av varor. Vissa undantag ha dock förekommit, där så varit påkallat. Huruvida sådana bli erforderliga även framtiden får avgöras från fall till fall. Några generella åtgärder för att förhindra denna principens tillämpning äro icke under övertvägande, och därav följer även att några allmänna åtgärder för att förhindra uppkomsten av »extravinst» genom lagerhållning i avvaktan på prisstegring ej kunna förväntas.

Vad angår interpellantens fråga, om åtgärder att skärpa priskontrollen komma att vidtagas, vill jag nämna, att förslag till direktiv för den prisreglerande verksamheten efter utgången av 1950 för närvarande äro under utarbetande inom handelsdepartementet.

Herr **PERSSON, HELMER**: Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för handelsdepartementet för svaret på min interpellation. Statsrådet ger i stort sett besked på de tvenne frågor, som jag framställt i min interpellation. Vissa grupper i samhället, nämligen de kapitalistiska spekulanterna, kunna förvisso känna sig nöjda med handelsministerns besked. Jag däremot kan inte alls känna mig tillfreds med svaret, ty innehållet i detsamma syftar till att ytterligare permanenta de

stora och vidunderliga orättvisor, som folkflertalet i detta land under många år har utsatts för.

Den första frågan i min interpellation lydde: Vilka åtgärder förbereder regeringen för att förhindra uppkomsten av extravinst genom lagerhållning i avvaktan på prisstegringar?

Handelsministerns svar på denna del av interpellationen kan sammanfattas på följande sätt. Regeringen har redan knäsat återanskaffningsprisprincipen i dess uppseendeväckande tillämpning och upphöjer den nu faktiskt till en helig lag. Regeringen medger att inneliggande lager av varor, för vilka subventioner utgått, få med priskontrollnämndens medgivande omräknas till priser motsvarande priserna å varor tillverkade av icke subventionerade råvaror. Detta innebär att de statssubventioner, som utbetalats med klart utsagd mening att förhindra prisstegringar, nu vändas till sin motsats, d. v. s. de komma de kapitalistiska spekulanterna till godo. Regeringen är medveten om att återanskaffningsprisprincipens rigorösa tillämpning lett och leder till en enligt vad den själv säger nominell förmögenhetsökning för näringslivet i dess helhet, och enligt min mening leder den också till en påtaglig reell förmögenhetsökning för storkapitalet. Regeringen är beredd att kraftigt slå vakt om återanskaffningsprisprincipen i dess nuvarande tillämpning, trots att de senaste tio årens ständigt återkommande prisstegringar oavbrutet ökat extravinsterna på lagerhållningen av varor. Regeringen är enligt interpellationssvaret icke beredd att ingripa mot spekulationerna i samband med prisstegringarna och vill inte heller förhindra uppkomsten av extravinster.

Vad jag nu har anförat bör inte tolkas så, att vi skulle vända oss mot återanskaffningsprisprincipen som sådan. Den har måhända i vissa situationer sitt berättigande. Det, som jag främst vänder mig mot, är det sätt på vilket man tillämpar och tillämpat denna princip. I nära ett årtionde ha lagerhållning och oavbrutet stigande priser medfört ext-

Om förhindrande av prisstegring å gamla varulager.

ravinster av oerhörda mått, och det finner regeringen vara helt i sin ordning och förklarar dessutom att inga åtgärder komma att vidtagas för att förhindra extravinster på lagerhållning.

I sitt svar säger handelsministern på tal om den förmögenhetsökning, som uppstår genom nuvarande tillämpning av återanskaffningsprisprincipen: »Proportionellt sett kommer en sådan förmögenhetsökning inom distributionen att i större utsträckning tillfalla de mindre företagen, vilka tillsamman tagna svara för den större delen av omsättningen inom handeln och samtidigt ha en större lagerhållning i förhållande till försäljningen än de större företagen.» I allmänhet tror jag inte att det förhåller sig helt som handelsministern här säger. Men oavsett detta torde det väl stå klart, att de verkligt stora extravinsterna hamna hos storföretagen både inom handeln och inom industrien, ty vilka är det som bestämma hur stora lager de mindre affärsmännen få ligga inne med? Den saken bestämma de knappast själva, utan det göra grossisterna, och sist och slutligen är det de stora industriföretagen som bestämma den saken. Uppenbart är ju att särskilt de stora företagen medvetet lagt upp stora lager inför de kraftiga prisstegringarna och att de mindre företagen inom handeln i mycket stor utsträckning hindrats att göra detta. Oavsett hur det ligger till med den saken, är det emellertid tydligt och klart, att politiken att befrämja uppkomsten av extravinster på gamla lager är folkfientlig i allra högsta grad. Folkflertalet utplundras genom prisstegringarna, men ett litet fåtal inom landet tillförsäkras, med regeringens medverkan, extra höga vinster genom dessa prisstegringar.

Min andra fråga lydde: Tänker regeringen vidtaga åtgärder i syfte att utvidga och skärpa priskontrollen och i så fall vilka? Jag önskar poängtera att det råder ett logiskt sammanhang mellan de båda frågor, som jag ställt i interpellationen.

Statsrådet meddelar i sitt svar, att nya direktiv för prisregleringen äro under

utarbetande. Jag skall inte här i dag ta upp till diskussion huvudorsaken till den nuvarande prisstegringsvägen. Jag nöjer mig med att i korthet slå fast, att objektiva förutsättningar ha funnits och alltjämt finnas för att hejda prisstegringsvägen men att en subjektiv faktor är, att regeringen i samråd med de borgerliga partierna medvetet och metodiskt fört och för en politik, som syftar till att åstadkomma högre priser. Man kommer förmodligen att till detta säga, att regeringen har gjort allt vad i dess makt står för att hindra prisstegringarna. Jag tror att det blir lättare för mig att bevisa att jag har rätt än för motparten att bevisa att den har rätt.

Jag tar mig friheten att med ett par exempel belysa, hurusom regeringen med litet god vilja hade kunnat förhindra prisstegringarna. Det första exemplet är följande. I våras upphävdes prisregleringen på trävaror på den inhemska marknaden. Var det nödvändigt? Enligt min mening var det inte alls nödvändigt. På exporten inhösta trävarubolagen, särskilt efter devalveringen, oerhört höga vinster, och ingenting har framkommit som bevisar att trävarubolagen inte gjorde vinst även på de trävaror de försälde inom landet. Avgörande var emellertid att trävaruindustriens exportvinster voro av sådan omfattning, att det absolut inte fanns någon rimlig motivering att slopa prisregleringen på de inhemska trävarorna. Detsamma gäller i fråga om pappersindustrien, som jag tar såsom ett andra exempel. Där har regeringen nu också upphävt prisregleringen över praktiskt taget hela linjen. Vad är det annat än en medveten inflationistisk politik? Vad är detta annat än en medveten politik för att höja priserna? Jag tror jag vågar påståendet, att regeringen i berörda frågor totalt kapitulerat för storfinansen, och verkningarna ha inte heller utblivit.

Regeringen vill inte lämna besked om huruvida priskontrollen skall utvidgas och skärpas. Nya direktiv äro under utarbetande, sägs det, men departementschefen har väl ändå givit allmänna an-

Om förhindrande av prisstegring å gamla varulager.

visningar om dessa direktiv och borde, tycker man, kunna lämna besked, om priskontrollen kommer att utvidgas och skärpas eller om motsatsen blir fallet. Att få ett besked på den punkten är av utomordentligt intresse för 99 procent av det svenska folket. Till det arbetande folket har regeringen sagt, särskilt under de tre sista åren: »Om ni producera mera och gå med på lönestoppet, skapas därmed inom kort betingelser för att höja lönerna och sänka priserna.» Ja, det har producerats mera än någonsin tillförne. Exporten och importen ha ökat kraftigt. Men likväl lanserar man en politik, som obönhörligen leder till en omfattande standardsänkning. Man uttalar till och med offentligt att nu är det fråga om en medveten höjning av pris- och lönenivån men att priserna måste stiga hastigare, även om detta innebär avsevärda orättvisor mot stora folkgrupper — ja, handelsministern har här i dag inte funnit det opportunt att uttala sig i dessa ordalag, men det finns andra honom mycket närstående, som klart och cyniskt lagt ut texten i fråga om den statliga prispolitiken.

Herr talman! Jag slutar mitt anförande med att citera vad efterkrigsprogrammet säger om prispolitiken. Detta program är ju ännu, såvitt jag vet, regeringsprogram här i landet. Jag återger ett kort avsnitt, som lyder så här: »Det går sålunda icke att under den närmaste efterkrigstiden avskaffa priskontrollen, utan den måste i stället göras mera effektiv. Längre fram däremot, när priserna hunnit anpassa sig efter fredsförhållandena, bör det nuvarande alltomfattande kontrollsystemet upphävas, men i stället måste då utvecklas andra och mera smidiga metoder för att påverka prisbildningen, och särskilt måste kampen mot monopolpriserna bli verkligt effektiv.» I stället är det ju monopolen som mer än tidigare säga: »Så här skola priserna vara, varom inte . . .» o. s. v.

I programmet heter det att priskontrollen måste göras mera effektiv. Det är mycket aktuellt i dag. Det måste i nuvarande situation innebära att pris-

kontrollen måste utvidgas och skärpas, men regeringens prispolitik i dag tycks vara den motsatta.

Herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! När jag lyssnade till herr Persson, fick jag en stark känsla av att han sökte göra sig till talesman för de stora massornas intressen — han använde ju uttrycket »folkflertalet» flera gånger. Han gjorde bland annat gällande att regeringen — och ansvaret faller ju även på riksdagen — medvetet skulle ha gått in för att använda statens pengar på ett sådant sätt, att de privatkapitalistiska spekulanterna fått betydande förmögenhetsökningar. Jag hörde dock inte något argument eller något bevis från herr Perssons sida för detta påstående. Jag utgår emellertid från att han såsom intresserad riksdagsman har försökt att sätta sig in i efter vilka grunder subventionerna tilldelats företagarna. Jag kan upplysa honom om att när det gäller bomullssubventionen ha vederbörande företagare fått redovisa inte bara ett ingående lager utan också ett utgående lager. I den mån lagret företett en ökning, har icke utgått någon subvention på mellanskillnaden. På samma sätt har man när det gäller hudsubventionen vid garverierna kontrollerat, hur stora mängder av hudar som importerats. Handels- och industrikommissionerna ha kontrollerat, hur mycket läder som gått ut till olika företagare för att söka få en så effektiv kontroll som omständigheterna tillåta. När staten år 1939 övertog ineliggande lager av kol och koks från den privata kolhandeln, var det uppenbart att man från statens sida måste förklara, att i den mån kolhandlarna nödgades köpa ett nytt lager av samma storleksordning, skulle staten stå en viss prisfallsrisk. Jag har själv under ett stort antal år varit med vid handläggningen av frågorna rörande denna prisfallsrisk. Det har emellertid varit så lyckligt — om man ser det ur den synpunkt, som herr Persson anser vara den väsentliga — att vi inte behövt betala ut någon pris-

Om förhindrande av prisstegring å gamla varulager.

fallsgaranti. Men detta är ur våra nationella synpunkter ingalunda en fördel. Jag skulle hellre ha betalt ut ett par hundra miljoner kronor till dessa, såsom herr Persson säger, enskilda kapitalister, om vi haft förmånen att få köpa kol till ett pris av, låt oss säga 50 procent av det vi betala i dag. Det hade inneburit en betydande vinst för den stora massan av konsumenter. Nu blev det tyvärr inte så. Vi ha stora möjligheter att göra upp med dessa kol- och kokshandlare utan särskild ersättning för de lager, som vi övertogo år 1939, helt enkelt därför att prisnivån på världsmarknaden nu är betydligt högre än den var år 1939.

Påståendet, att staten tar skattebetalarnas pengar och ger åt enskilda kapitalister, ber jag således att på det bestämdaste få tillbakavisa. Jag konstaterar att herr Helmer Persson inte kommit med en tillstymmelse av bevis för att hans påstående skulle vara riktigt.

Vad tänker regeringen göra för att tillämpa återanskaffningsprisprincipen på ett vettigare sätt? frågar herr Persson. Jag måste säga att jag efter den första delen av herr Perssons anförande fick den uppfattningen, att han var emot de metoder vi använda. Men till min förvåning hörde jag honom litet senare i sitt anförande förklara, att han i och för sig inte hade någonting emot denna princip. Men man måste väl, herr Persson, ta ställning för det ena eller det andra. Är principen felaktig och är det riktigt, som herr Persson säger, att den skadar de stora massornas intressen, är det väl alldeles orimligt att herr Persson ansluter sig till samma princip ett stycke längre fram i sitt anförande.

Jag vill i detta sammanhang erinra om att Kooperativa förbundet, vilket väl får anses vara den organisation, som främst av alla företräder och tillvaratar konsumenternas intressen här i landet, tillsammans med en hel serie av andra organisationer, representerande även arbetarrörelsen, slagit fast att återanskaffningsprisprincipen är den enda bärande, om det gäller någon längre tid. Jag

har i mitt interpellationssvar försökt redovisa vilka undantag vi gjort i fråga om tillämpningen av denna princip. Det är undantag, som kunna tillämpas under en kortare tid, men inte i längden.

När herr Persson säger att återanskaffningsprisprincipen, sådan den tillämpas av myndigheterna, leder till stora förmögenhetsökningar, vill jag säga, att det är klart att det kan finnas företag, som ha ett större lager nu än tidigare. Men annars är det väl så, att i varje fall en del företagare snarare hysa bekymmer därför att de anse den nuvarande politiken alldeles för hård. Med rådande efterfrågan tror jag att de affäsmän, som herr Persson i första hand omnämnde i sin interpellation, så långt ifrån komma att instämma med honom att motsatsen blir fallet. Det är alldeles uppenbart, att om en företagare får sälja ut ett inneliggande lager, låt oss säga av hundra enheter, till ett visst bestämt pris och sedan måste betala 50 procents prisökning, när han skaffar sig ett nytt lager, får han inte på långa vägar samma kvantitet. Jag har i mitt interpellationssvar sagt, att i den mån det förekommer en förmögenhetsökning av nominellt slag — alltså märk väl i pengar räknat — och man kvantitativt skall bestämma hos vilka kategorier förmögenhetsökningen ligger, blir det de många småföretagarna som i kronor räknat kunna redovisa den största sammanlagda förmögenhetsökningen. Men det är ju fullständigt meningslöst att diskutera frågan om förmögenhetsökning på det sättet, att man bara ser på storleken av ökningen i pengar räknat, när det gäller att få en mätare på det hela.

Herr Persson påstår till sist med bestämdhet — och det är kanske viktigt att ge akt på detta — att det finns objektiva förutsättningar för att åstadkomma pris-sänkningar. Jag har en precis rakt motsatt uppfattning. Eller menar herr Persson att vi skola avskärma oss från världsmarknaden? Eller hur vill herr Persson att vi skola ordna saken, när bomullen stiger från t. ex. 2 kronor 50 öre till 5

Om förhinder av prisstegring å gamla varulager.

kronor, eller 5 kronor 50 öre, eller när en sådan typisk världsmarknadsvara som exempelvis ullen blir sju, åtta gånger dyrare? Jag kan ju också nämna prisstegringarna på bränslen. Det skulle vara intressant att höra, hur herr Persson tänkt sig att genomföra en prissänkning, och vilka objektiva förutsättningar som finnas för denna prissänkning. Det skulle kanske vara till fördel för inte bara min ringhet vid handläggningen av dessa ärenden, utan för hela svenska folket, om herr Persson kunde ge oss någon lösning på den frågan, när han nu så framtidsvis står att det finns objektiva förutsättningar för en prissänkning. Jag menar nämligen att vi på många sätt härvidlag äro beroende av yttervärlden.

Vi ha inte glömt den punkt i efterkrigsprogrammet, som herr Persson läste upp. Vi anse fortfarande, att den helt täcker den allmänna uppfattning vi hysa i dessa ting. Där sägs ju också att i den mån det blir bättre varutillgång och en sjunkande prisnivå, d. v. s. större konkurrens, skola vi avskaffa dessa alltomfattande kontroller och sätta in kontrollerna allenast på områden, där det finns en tydlig monopolistisk prissättning. Jag tycker detta är alldeles riktigt, och jag har ingen anledning att ta tillbaka någonting på den punkten.

Nu har det emellertid under innevarande år inträffat händelser i världen, som gjort att våra tidigare förhoppningar att kunna avskaffa dessa kontroller — som ofta gälla mängder med detaljer och som vi inte äro roade av att bibehålla — och gå över till mera generella metoder ha grusats. Det gör att jag tyvärr inte inför riksdagen kan utlova att vårt läge skall bli sådant, att vi kunna avskaffa priskontrollen. För mig är inte det viktigaste att man utvidgar priskontrollen, utan det viktigaste är att man får en så effektiv kontroll som över huvud taget är möjligt. Det tror jag man bör lägga tonvikten på i detta sammanhang.

Herr PERSSON, HELMER: Herr talman! Handelsministern tillbakavisade på det bestämdaste mitt påstående att sta-

tens pengar användas för att ge de kapitalistiska spekulanterna extravinst. Jag tror emellertid inte jag har fattat interpellationssvaret fel på den punkten. Det heter nämligen där: »Till följd härav har priskontrollnämnden icke ansett sig böra föreslå åtgärder för att förhindra, att inneliggande lager hos industrien och handeln av subventionerade varor efter subventionens upphörande omräknas till priser motsvarande priserna å varor tillverkade av icke subventionerade råvaror.» Detta innebär ju att företagen skulle äga rätt att, när subventionen upphör, räkna upp priset på de subventionerade varor, som finnas i lager, till samma pris som gäller för varor tillverkade av icke subventionerade råvaror. Det står ju tydligt och klart här, så att detta är inte något påstående av mig, utan ett påstående av statsrådet själv.

I fråga om lagerhållningen önskade statsrådet få besked av mig, hur man skall få till stånd effektivare åtgärder i det avseendet. Om jag inte missuppfattade honom, ville han samtidigt nonchallera mitt tal om att här faktiskt ägt rum en medveten lagerhållning för att avvakta de kommande prisstegringarna. En stockholmsjournalist besökte i mitten av november en norrlandsstad och kom där i samspråk med en handelsresande i trikå- och textilvaror. Denne resande berättade att han på stadshotellet hade packat upp provlager av strumpor, skjortor, slipsar och underkläder m. fl. textilier, men att han hade blivit förbjuden att göra några större avslut, ty firman var inte intresserad av några sådana. När stockholmsjournalisten frågade vad anledningen var, småskrattade handelsresanden, men då journalisten frågade rent ut, om detta försäljningsstopp var motiverat av att priserna skulle gå upp kraftigt nästa år, bekräftades detta av handelsresanden. Han omtalade att man i verkligheten inte alls hade någon brist på olika textilartiklar men att man låg och avvaktade de nya priserna och att självfallet firman inte ville göra en dålig utan en god affär. Han slutade med att omtala att lagren voro stora.

Detta styrker mitt resonemang att en

Om förhindrande av prisstegring å gamla varulager.

stor lagerhållning äger rum hos industrierna och hos de stora varuhusen, främst hos industrierna, och att här förekommer en spekulation i avvaktan på prisstegringarna. Herr statsrådet säger, att det finns inga objektiva förutsättningar att nu åstadkomma en effektivare prisreglering. Jag vill då ytterligare hänvisa till det exempel som jag drog fram nyss, nämligen sådana utslagsgivande saker som trävaror på den inhemska marknaden och pappersprodukter. Hur ligger det till beträffande dem? Jo så, sade jag, att regeringen i detta fall har kapitulerat för en dominerande grupp inom den svenska storfinsans, nämligen den som äger cellulosaindustrin och vår trävaruindustri.

I Landsorganisationens informations-skrift för oktober månad i år säges just detta i ordalag som ge mig rätt: »Trävarupriserna på export har visserligen sedan före devalveringen inte stigit med mer än ca 20 % men dessa priser låg ändå så högt över inlandspriserna att man i våras fann det omöjligt att upprätthålla prisregleringen om man inte ville att den svenska marknaden skulle bli utan trä eller en svart marknad utvecklas inom landet på detta synnerligen svårkontrollerade område.»

I ungefär samma ordalag fortsätter man att tala om situationen när det gäller massa och papper, och jag vill i det sammanhanget ge ett exempel på att regeringen har visat, att det går att komma till rätta med dylika problem. Om jag inte minns fel, var det år 1947, när Stenmans firma i Eskilstuna ville höja priset på träskruv, som regeringen för en gångs skull visade en god gnista, ty då sade regeringen åt Stenmansfirman — som hade påstått att dess skruvtillverkning gick med förlust — »det ni förlorar på gungorna, det får ni ta igen på karusellen». Det är uppenbart att regeringen hade kunnat göra på samma sätt när det gäller trävaru- och pappersindustrierna. Men det ville man naturligtvis inte göra, därför att man, som jag redan sagt, medvetet går in för att höja priserna, och då är det också förklarligt att statsrådet Ericsson här sä-

ger att de objektiva möjligheterna saknas att åstadkomma ett effektivt prisstopp.

Jag citerar ånyo ur Landsorganisationens informationsblad för oktober månad, där det heter på följande sätt: »Eftersom staten inte kan direkt påverka penninglönerna, vilka fastställas genom fri förhandling, måste den nödvändiga avbalanseringen ske genom påverkan på den andra faktor, som närmast bestämmer reallönerna, nämligen priserna.

Det är alltså nu frågan om en medveten höjning av den svenska pris- och lönenivån. Detta har bedömts som oundvikligt trots att det innebär en orättvisa mot dem som inte kan justera sina inkomster i takt med prisstegringen.»

Jag vet ju att Landsorganisationens ledning står regeringen mycket nära och att detta i verkligheten är regeringens melodi som på detta sätt serveras som intern information till funktionärer inom Landsorganisationen. Med dessa citat tror jag att jag har bevisat inför kammaren att mitt påstående, att man medvetet går in för att höja priserna, står sig, och häri finna vi ju även förklaringen till det uppseendeväckande förhållandet, att regeringen i nuvarande läge inte kan till det svenska folket, som med oro ser de ständiga prisstegringarna, ge löftet att nu skall det äntligen sättas stopp och dämpas upp för de väldiga prisstegringarna.

Herr statsrådet ERICSSON: Herr talman! Jag hade en stark känsla av att herr Persson ville tala om någonting annat i sitt sista anförande. Han har interpellat mig om diverse ting, bland annat i samband med subventionerna på vissa importvaror. Han har sagt att det är uppenbart, att vissa kapitalister, som fått subventioner av råvaror, ha ökat sin förmögenhet, och så slutar han med att säga, att det finns objektiva förutsättningar för att sänka priserna. Jag trodde i min enfald, att herr Persson skulle visa upp någon metod, genom vilken vi kunde hindra världsmarknadens prisstegringar att slå igenom i det svenska

Om förhindrande av prisstegring å gamla varulager.

prissystemet. Det hade jag väntat på, och för att inte herr Persson skall missförstå mig vill jag fråga ännu en gång: Finns det någon möjlighet för oss i Sverige att förhindra, att dessa prisstegringar på den utländska marknaden slå igenom i det svenska prissystemet?

Herr **PERSSON, HELMER**: Ja, den möjligheten finns, och det är att man slutar upp med politiken att till varje pris säkra ständigt ökade vinster för storfinansen. Jag vill i det sammanhanget läsa upp en sak som stod i Af-färsvärlden nr 24—25 1950 och som visar, att det här inte bara är fråga om officiellt redovisade ständigt högre och högre vinster utan också om dolda vinster och att man faktiskt har statsmakternas välsignelse att föra denna politik och dölja vinsterna. »Priskontrollnämnden», står det, »insamlar sedan åtskilliga år även konfidentiella uppgifter angående boksluten, som avser att ge en mera pålitlig bild av de verkliga resultaten. Men detta material är av konfidentiell natur och kan därför ej publiceras.» Och så fortsätter tidningen: »Det kan i detta sammanhang erinras om att också taxeringsmyndigheterna har tillgång till konfidentiella uppgifter om boksluten, framförallt de ytterst viktiga ändringarna i lagervärderingen; myndigheterna har alltså långt bättre möjligheter än pressen och allmänheten att få en inblick i de verkliga resultaten.»

Av detta framgår ju att allmänheten inte får reda på de verkliga resultaten, utan dem döljer man, men de siffror, som redovisas, äro ändå uppseendeväckande höga. Det är klart, att om man har samma utgångsläge som statsrådet Ericsson och regeringen, att vinsterna ständigt skola stiga, och man baserar politiken på sådana grundvalar som de göra, då kommer man till den slutsats som statsrådet kommer till. Men jag me-

nar ju att man skulle basera politiken på efterkrigsprogrammet, som är regeringsprogram, och då kommer man bland annat till det resultat och den uppfattning, som jag har i de berörda frågorna.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogos och bordlades ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 17, statsutskottets utlåtanden nr 229 och 230 samt memorial nr 231 och 232 ävensom bankoutskottets memorial nr 31.

Föredrogs jordbruksutskottets memorial nr 62, med anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om löne-reglering för lärare vid statsunderstödda lantbruksundervisningsanstalter.

Beträffande detta memorial hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter endast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

På sedermera gjord proposition godkändes den i memorialet föreslagna voteringspropositionen.

Herr förste vice talmannen yttrade, att under förutsättning att den nu godkända voteringspropositionen bleve godkänd även av andra kammaren, enligt överenskommelse med nämnda kammares talman gemensam omröstning i ämnet komme att anställas vid kamrarnas sammanträden under morgondagen.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.13 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Bilaga till första kammarens protokoll den 12 december 1950 (s. 68).

Herr talman!

I en med första kammarens tillstånd framställd interpellation har herr Petré till mig riktat följande frågor:

I vilken utsträckning har av tillgängliga reservationsmedel anslag utgått och under det gångna budgetåret 1949/50 använts för översyn och upprustning av krigsmaterielverkets befintliga maskinpark?

Är herr statsrådet i tillfälle att lämna uppgifter, som klarlägga att här berörda arbeten komma att för framtiden bedrivas snabbt och planmässigt?

Krigsmaterielverkets maskinpark för krigsmaterieltillverkning utgöres huvudsakligen av maskiner för mellankalibrig och grövre ammunition och maskiner för handvapenammunition. Dessa maskiner äro antingen uppställda vid de s. k. skuggfabrikerna eller i enstaka exemplar uthyrda till tillverkare av ammunition. Enligt för uppställningen eller uthyrningen träffade avtal åligger det de civila företagen att väl vårda och underhålla maskinerna. Krigsmaterielverket utövar fortlöpande kontroll att denna skyldighet fullgöres. Enligt vad jag inhämtat från krigsmaterielverket har kontrollen utvisat, att det löpande underhållet varit i stort sett tillfredsställande.

För maskiner, som användas för tillverkning, erlägger tillverkaren hyra, i allmänhet beräknad efter en 10-årig amorteringstid. Enligt gällande föreskrifter skola hyresintäkterna inlevereras till statsverket såsom inkomstmedel; de få sålunda icke utnyttjas för återanskaffning av förslitna maskiner eller för maskinparkens modernisering. Den forcerade tillverkningen av krigsmateriel under beredskapsperioden medgav icke alltid normalt fortlöpande underhåll, varför en del maskiner, särskilt sådana

för handvapenammunition, användes till dess de icke längre gävo fullgoda produkter, varefter de togos ur produktionen och ersattes av reservmaskiner. Kostnaden för iståndsättande av dessa förslitna maskiner har uppskattats till omkring en miljon kronor. På framställning av krigsmaterielverket våren 1949 har äskat belopp, 400 000 kronor, ställts till förfogande för reparation av de mest angelägna maskinerna. Ytterligare medel ansågos då icke erforderliga med hänsyn till att industriernas starka orderbeläggning hindrade utläggande av större reparationsuppdrag. Av de 400 000 kronorna ha hittills omkring 200 000 disponerats. Reparationerna pågå alljämt. Det är krigsmaterielverkets avsikt att framdeles äska medel för reparation av övriga maskiner.

Jag vill framhålla, att enligt krigsmaterielverkets uppfattning samtliga maskiner för mellankalibrig och grövre ammunition samt huvudparten av de för handvapenammunition avsedda maskinerna befinna sig i sådant skick, att, om en kritisk situation skulle uppstå, maskinerna kunna sättas in i produktionen efter endast en sådan översyn, som alltid erfordras för maskiner som under en längre tid icke varit i drift.

Förutom reparation av maskinparken söker krigsmaterielverket att genom komplettering och modernisering hålla hela den i beredskap stående maskinparken i mest effektiva skick. Jag vill i detta sammanhang erinra om att Kungl. Maj:t för detta ändamål och för reparationer i den proposition rörande forcering av vissa materielanskaffningar för försvaret, som kammaren i dagarna har att ta ställning till, äskat ett anslag på tre miljoner kronor och begärt bemyndigande att därutöver utlägga beställningar på ytterligare tre miljoner kronor.

Onsdagen den 13 december.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Efter det kamrarna fattat olika beslut rörande jordbruksutskottets utlåtande nr 61, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för lärare vid statsunderstödda folkhögskolor och lantbruksundervisningsanstalter m. m. — i den del den hänskjutits till jordbruksutskottet — jämte i ämnet väckta motioner, anställdes nu jämlikt § 65 riksdagsordningen omröstning över följande av samma utskottet i dess memorial nr 62 föreslagna samt av båda kamrarna godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 502 och II: 599 ävensom I: 503 och II: 600, godkänna de av Kungl. Maj:t framlagda grunderna för en lönereglering för lärarpersonalen vid de statsunderstödda lantbruksundervisningsanstalterna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat att, med anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 502 och II: 599 ävensom I: 503 och II: 600, godkänna de grunder för en lönereglering för lärarpersonalen vid de statsunderstödda lantbruksundervisningsanstalterna, vilka framgå av den vid jordbruksutskottets utlåtande nr 61 fogade reservationen.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser och voteringspropositionen uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 78;

Nej — 61.

Därjämte hade 1 ledamot tillkännagivit, att han avstode från att rösta.

Efter det protokoll över omröstningen blivit uppsatt, justerat och avsänt till andra kammaren, ankom därifrån ett protokollsutdrag, nr 583, som upplästes och varav inhämtades, att omröstningen därstädes utfallit med 103 ja och 108 nej samt att båda kamrarnas sammanräknade röster befunnits utgöra 181 ja och 169 nej, vadan beslut i frågan blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionen.

Justerades protokollen för den 7 innevarande månad.

Ang. östtyska fiskebåtars förekomst i Öresund m. m.

Jämlikt § 20 av kammarens ordningsstadga hade herr *Lundqvist* till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet framställt en så lydande fråga: »Är herr statsrådet i tillfälle att giva riksdagen upplysningar rörande omständigheterna kring östtyska fiskebåtars förekomst under senaste tiden i Öresund och svenska hamnar samt i anledning därav vidtagna åtgärder?»

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet **MOSSBERG**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara nämnda fråga, erhöll nu ordet och anförde: Herr talman! Med kammarens tillstånd har herr *Lundqvist* frågat mig om jag är »i tillfälle att giva riksdagen upplysningar rörande omständigheterna kring östtyska fiskebåtars förekomst under senaste tiden vid Öresund och svenska hamnar samt i anledning därav vidtagna åtgärder».

Om jag i mitt svar skall kunna lämna de upplysningar, som herr *Lundqvist*

Ang. östtyska fiskebåtars förekomst i Öresund m. m.

avser, måste det, herr talman, bli något utförligare än vad brukligt är, när det gäller en enkel fråga.

Av polisens utredning framgår, att trålarna torde vara hemmahörande i Sassnitz och tillhöra ett s. k. folkägt fiskeriföretag VEB Fischfang (Fischwirtschaft). Fartygen äro nybyggda och mäta mellan 30—40 ton. Motorkapaciteten varierar mellan 80 och 125 hästkrafter. De ha varit försedda med tyska sjökort. Specialsjökort torde icke ha funnits annat än i undantagsfall. Vissa fartyg synas ha saknat sjökort för delar av det översegelade området. Endast ett fartyg har konstaterats vara utrustat med radiosändare. Besättningarna bestå av befälhavare och 3—5 man, av vilka många — bl. a. elever vid en statlig fiskeskola — tydligen icke varit fiskare eller sjömän. Under dagarna den 24—26 november 1950 tycks en större fiskeflotta ha lämnat Sassnitz för att fiska i Kattegatt. Fartygen ha sannolikt gått ut i flera grupper. Enligt uppgift skall några av fartygen i en grupp på grund av maskinskada ha kommit att skiljas från de övriga. På ett av dessa fartyg befann sig den ursprunglige ledaren för flottiljen. Han ensam hade varit utrustad med specialsjökort. Härigenom hade navigeringen för de övriga försvårats.

Fiskeflottan i Sassnitz har tidigare inskränkt sitt fiskeområde till Östersjön och Bottniska viken och, såvitt man vet, aldrig sökt fångstplatser i Kattegatt.

De två grupper av flottiljen, som de svenska polismyndigheterna haft anledning att undersöka, ha på grund av storm sökt nödhavn i Köpenhamn och därefter i Skagen, en av dem under dagarna den 28—29 november och den andra under tiden 20 november—3 december 1950. Efter kortare fisketurer i närheten av Skagen synas fartygen på grund av otjänlig väderlek ha sökt sig söderut. Under denna färd ha en del av dem tagit sig in i olika sydsvenska hamnar.

Sedan en av grupperna om minst 16 fartyg skingrats i trakten av Skagen ha sex av dessa sökt hamn i Hälsingborg, Landskrona och Malmö. Fartygen inlöp-

te i Hälsingborg den 30 november. Då vinden låg hårt på västerifrån rådde tjänstgörande tullpersonalen befälhavarna att söka sig till Landskrona hamn för att få lä. I Landskrona lågo fartygen från den 30 november till den 2 december, då de avseglade. Under den fortsatta färden genom Öresund utsändes stormvarning i radio, varför de sökte nödhavn i Malmö.

Två andra fartyg ur samma grupp kommo till Falkenberg den 30 november närmast från Bua hamn, strax norr om staden. Befälhavaren på det ena fartyget var sängliggande i stark förkylning. En besättningsman hade en böld på ena armen och blev genom myndigheternas försorg opererad på stadens lasarett. Trålarna lämnade Falkenberg den 3 december.

Av de trålare, som från början tillhörde en annan grupp om minst tio fartyg, sökte sig två från Skagenområdet direkt över till Falkenberg. På grund av försämrat väder lågo de kvar till den 6 december.

Två fartyg ur denna grupp gingo på väg till Skagen in till Höganäs den 29 november och fortsatte följande dag. De angorde Glommens hamn den 5 december och Trelleborg för reparation av ett oljerör. Befälhavarna uppges beträffande angörningen av Glommen, att de överraskats av snöyra och tjocka. Inför utsikten att vädret skulle försämrats ytterligare, hade de från Anholts fyrskepp gått in mot svenska kusten för att söka första bästa hamn. Fartygen lämnade Glommen efter ett dygn.

Slutligen ha två fartyg, som antingen tillhört den större gruppen om 16 fartyg eller också en ytterligare tredje grupp, besökt flera svenska hamnar. De började fiska i Köge bukt och torde ha skilts åt på grund av dåligt väder och navigeringssvårigheter. De återförenades i sundet och gingo därefter till Hälsingborg, där de lågo kvar till den 6 december. Efter en tur upp emot Kattegatt gingo de ned i lä av Danmark tillbaka genom sundet i tanke att fortsätta fisket mellan Ystad och Bornholm. Den 7 december synas trålarna ha haft för avsikt att

Ang. östtyska fiskebåtars förekomst i Öresund m. m.

angöra Smygehamn. Detta skedde emellertid icke utan de fortsatte till Ystad, dock först sedan det ena fartyget varit inne i Smygehamn. Fartygen lämnade Ystad den 8 december.

De svenska myndigheterna ha på samtliga orter underkastat fartygen sedvanlig tullbehandling med besiktning. Bevakning har ägt rum i samverkan mellan polis- och kustbevaknings- samt tullpersonal. Besättningarna ha — med ett undantag — hindrats att gå i land annat än under uppsikt.

Av polisens utredning har hittills icke kunnat konstateras, att båtarnas besättningar gjort sig skyldiga till något illegalt vid besöken i svenska hamnar eller vid färd i svenska vatten. Fiskeflottans till synes planlösa irrande från hamn till hamn kan möjligen bero på samverkande olyckliga omständigheter; oerfaret befäl, dålig utrustning för navigering och oturliga väderleksförhållanden. De lokala myndigheterna ha icke kunnat göra gällande, att de av befälhavarna lämnade redogörelserna för väderleksförhållandena varit felaktiga. Från meteorologiska byrån inhämtade uppgifter motsäga icke riktigheten av de gjorda påståendena.

Då man emellertid icke kan utesluta, att syftet med fiskeflottans färd till Kattegatt varit något annat än enbart fiske, komma fartygens förhavanden även i fortsättningen att noggrant observeras.

Med detta, herr talman, har jag besvarat den framställda frågan.

Herr LUNDQVIST: Jag ber att till herr statsrådet få uttala mitt varma tack för att min fråga har blivit besvarad, trots att den kom att lämnas så sent som skedde. Jag skulle inte ha framställt den, om inte de mystiska trålarbesöken i Öresund och vattnen i övrigt längs Sydsveriges kust ävensom i den ena sydsvenska hamnstaden efter den andra tilldragit sig en mycket stor uppmärksamhet, blandad med både förvåning och förtrytelse, hos den svenska allmänheten.

Om det här verkligen bara gällde van-

liga fiskebåtar med yrkesfiskare ombord och dessa vid något enstaka tillfälle råkat komma ur kurs eller överraskats av oväder och därför hade sökt skydd innanför svensk territorialgräns, vore detta givetvis ingenting märkvärdigt alls, och självfallet borde då också från svensk sida erforderlig hjälp skänkas och all möjlig välvilja visas. Det är så vitt jag förstår i sådana fall ingenting annat än en självklar plikt för varje nation att så göra. Jag vill gärna understryka detta, då jag givetvis har fullt klart för mig den skriande kontrasten mellan en sådan behandling från svensk sida — som jag alltså under den förutsättningen velat rekommendera i detta fall — och den behandling, som våra egna yrkesfiskare råka ut för, om de skulle närma sig den godtyckligt satta tolvmilgränsen österut. Att svenska fiskebåtar redan utanför denna gräns under våldshot uppbringats av beväpnade kustbevakningsfartyg och införts till rysk eller östtysk hamn för pressande förhör och ingående undersökningar, är ju alltför väl känt.

Nu finns väl emellertid knappast längre någon, skulle jag våga säga, som beträffande dessa upprepade östtyska påhålsningar tror vare sig att det rör sig om några vanliga fiskebåtar, eller att besättningen utgörs av vanliga yrkesfiskare. Fiskredskapen ombord tyckas knappast ens ha kommit till användning någon gång. Inga fångster synas heller — åtminstone praktiskt taget — ha kunnat påträffas ombord på någon av alla dessa båtar. Om det skulle ha varit fråga om vanliga fiskebåtar, som vore ute endast för att fiska och inte hade något annat syfte, så hade dessa väl inte heller haft någon anledning att som nu skett söka upp den ena »nödhamnen» — inom citationstecken — efter den andra.

När emellertid detta nu skett och när dessa båtar t. ex. ha löpt in och ut ur de tre största svenska öresundshamnarna, så måste det väl finnas någon särskild bakgrund till detta. Att detta hade motiverat ett effektivt inskridande från svensk sida, inte minst för att få klarhet om vad som verkligen företrädde och vad

Ang. östtyska fiskebåtars förekomst i Öresund m. m.

syftet med dessa manövrer egentligen kan vara, synes mig ganska uppenbart.

För min del är jag tämligen övertygad om att fiskeutrustningen på dessa båtar ingenting annat är än ett rent camouflageläge och att det här tyvärr rör sig om ingenting mindre än ett ganska utmanande spioneri från vår stora granne på andra sidan Östersjön.

Har man den uppfattningen, är det självklart, att man också anser, att vår hållning och våra åtgärder måste bli helt andra än om det här verkligen hade gällt några stackars tyska yrkesfiskare, som haft otur med väder och vind.

Jag har lyssnat så gott jag har kunnat till det svar, som herr statsrådet här har lämnat. Jag förstår mycket väl, att när ett uttalande skall göras från regeringsbanken i en sådan här fråga, måste man uttala sig med en viss försiktighet och känna sig stå på mycket säker grund, innan man gör något som helst påstående eller antagande. Jag annoterade med tacksamhet, att statsrådet i slutet av sitt anförande i alla fall gav en antydning om att man inte ens på regeringshåll var alldeles tvärsäker på att det här verkligen gällde vanliga fiskebåtar och vanliga yrkesfiskare, som inte hade något annat för ögonen än att bedriva sin legala näring, och att man därför från regeringens sida skulle komma att ägna deras förhävande fortsatt uppmärksamhet. Jag är tacksam för detta. Enligt mitt förmenande är det utomordentligt viktigt, att här ingenting underlåtes.

Så vitt jag förstår, finns det i varje fall inga internationella lagar eller överenskommelser, som kunna vägra oss rätt att i en situation som den nu föreliggande skärpa våra normalt gällande bestämmelser och kontrollåtgärder för utländska fartygs angörande av svenska hamnar. Enligt mitt förmenande hade det varit angeläget, att bevakningen redan tidigare hade skärpts och effektiviserats så långt detta rimligen kunnat ske. Här kunna dock riksviktiga svenska intressen stå på spel. Att man bör göra allt som är möjligt för att bevaka dessa behöver jag väl inte närmare understryka.

Det är självfallet, att både tull och polis ha rätt att visitera på svenskt vatten. I vilken utsträckning detta skett och hur pass ingående förhör som hållits med de olika båtbesättningarna kan jag givetvis inte veta. Någon full klarhet på den punkten kunde jag heller inte få vid avlyssnandet av herr statsrådets svar. Jag skulle emellertid vilja ifrågasätta, om det inte med den omfattning, som dessa främmande strandhugg och övningar i svenska farvatten fått, hade funnits starka skäl att komplettera tull- och poliskontrollen genom att låta något lättare örlogsfartyg följa dessa objudna gäster och ägna deras göranden ett mera närgånget intresse. Hade ingenting annat vunnits med en sådan extraordinär åtgärd, så hade den väl i alla fall förskaffat oss litet mera respekt och antagligen också åstadkommit åtminstone en viss inskränkning i den mystiska verksamhet, som dessa främlingar tyvärr alltför länge nu fått bedriva längs våra kuster.

Jag ifrågasätter även, om inte flygvapnet hade kunnat sättas in och deltaga i bevakningstjänsten för att få litet närmare klarhet om varifrån de här båtarna kommit och varthän de begett sig.

I den mån sådana effektiva åtgärder, som jag här berört, inte redan vidtagits, tillåter jag mig än en gång att understryka vikten av att vad som ännu kan göras utan dröjsmål blir gjort för att tillvarataga våra egna riksintressen. Jag säger detta för den händelse någon av båtarna finns kvar i svensk hamn i dag, vilket jag inte vet, men också för den händelse de eller några andra på nytt skulle dyka upp vid vår svenska kust.

Det synes angeläget, att därvid ett intimt samarbete mellan olika myndigheter och andra organ kommer till stånd, om så inte redan skett. Jag understryker, att någon undfallenhet från svensk sida inför en närgångenhet av det slag och den omfattning, som det här rör sig om, ha vi ingen anledning att visa. Jag tror, att hela den svensksinnade befolkningen i vårt land delar den uppfattningen. Tvärtom måste det nog anses vara ganska högt på tiden, att denna utmanande trafik inte längre tolereras

Ang. östtyska fiskebåtars förekomst i Öresund m. m.

utan om möjligt med det snaraste stoppas.

Allra sist skulle jag också vilja ifrågasätta, om inte vad som här passerat bort ge även utrikesdepartementet anledning att på något lämpligt sätt ingripa.

Jag ber att än en gång få uttala mitt tack till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet.

Herr statsrådet **MOSSBERG**: Herr talman! Jag anser det vara alldeles riktigt, att man, när en sådan här händelse inträffar, skall iaktta vaksamhet och skaffa sig nödig kunskap om vad som egentligen försiggår. I den punkten har jag en uppfattning, som på intet sätt skiljer sig från herr Lundqvists. Jag finner det också ganska naturligt, att herr Lundqvist har yttrat sig så som han har gjort efter mitt svar, därför att jag förmodar, att herr Lundqvist har förberett detta sitt yttrande, innan han kände innehållet i mitt svar, och då har han ingenting annat haft att stödja sig på än de artiklar, som ha förekommit i pressen. Nu får jag säga, att jag har en känsla av att pressen förstår, att detta är saker, som intressera folk, och att den därför inte underlåter att ta vara på de möjligheter att göra ett gott nyhetsmaterial av det, som yppar sig. Men jag måste säga, att innehållet i mitt svar på väsentliga punkter tycktes ha undgått herr Lundqvist.

Jag gjorde klart, att i alla de fall, då dessa fiskebåtar anlöpt svenska hamnar, väderleksförhållandena hade varit sällsynt otjänliga. Vi minnas alla, vilket stormigt och dåligt väder vi hade i slutet av november och början på december. Vi ha kollationerat fiskefartygens uppgifter både med de lokala myndigheterna och med väderlektjänsten. Vi ha icke kunnat finna annat än att i de fall, då dessa anlöpan den av svenska hamnar ha skett, har vädret varit så dåligt, att det har varit en fullt naturlig åtgärd för en besättning att gå in i hamn och där avvakta bättre väder.

Vidare ser det egendomligt ut, att en sådan här fiskeflotta dyker upp samti-

digt i så många hamnar. Men även om det alltså på en gång har varit ett stort antal fartyg ute på fiske, så förefaller organisationen inom en sådan flotta att vara uppbyggd på det sättet, att väl ute till sjöss manövrerar varje befälhavare självständigt för sig. Han söker upp de fiskeplatser, som han själv bedömer vara bäst, och kan navigera efter sitt eget bedömande. Det betyder alltså, att när väderleksförhållandena ha blivit dåliga, har han gett sig i väg till den hamn, som har legat bäst till eller han eljest ansett vara mest lämpad.

Som framgick av mitt svar, följa vi en sådan här verksamhet med uppmärksamhet. Herr Lundqvist sade, att det hade varit bättre om bevakningen hade skärpts tidigare. Jag undrar om herr Lundqvist verkligen skulle ha anledning att göra gällande, att myndigheternas uppmärksamhet har varit för dålig, om herr Lundqvist toge del av de handlingar, som jag har här i min portfölj. Jag tror att de visa, att på den punkten ingen skäligen erinran kan göras mot den uppsikt, som hållits. Att i ett sådant fall som detta engagera örlogsfartyg och flygplan tycker jag vore att tillgripa större våld än nöden kräver. Dessa fartyg gå inte och fiska inte på svenskt territorialvatten och stryka inte efter kusten. De ha uppehållit sig på fiske i hela södra Östersjön och stora delar av Kattegatt, och att därute övervaka, vad fartygen göra, kan jag inte finna att vi ha någon anledning till.

Jag vidhåller alltså den uppfattning, som framgick av mitt svar, att det har varit en skäligen misslyckad fisketur, som detta företags fiskeflotta har utfört. Huruvida syftet på något sätt har varit dubbelhottnat vill jag icke uttala mig om, men herr Lundqvist talade om att dessa fiskebåtar gingo in i svenska hamnar för att spionera. I så fall är det en ganska klumpig form av spionage. Man ställer sig frågande inför det. De hamnar, som dessa båtar ha anlöpt, äro fullständigt öppna svenska hamnar. De trafikeras av båtar av alla nationaliteter, och det finns över dessa hamnar till hjälp för den kommersiella trafiken ut-

Ang. östtyska fiskebåtars förekomst i Öresund m. m.

givna fullständiga beskrivningar och särskilda specialsökort, som innehålla alla upplysningar, vilka den vill ha som önskar navigera in i hamnarna. Vid ett förnuftigt bedömande av en sådan misstanke har man faktiskt mycket svårt att finna, att detta skulle vara en ändamålsenlig och adekvat spionageåtgärd.

Jag har bara velat komplettera mina uppgifter med dessa reflexioner, herr talman.

Herr LUNDQVIST: Jag tackar herr statsrådet för dessa kompletterande upplysningar. Av dem framgick det ju, att herr statsrådet har tillgång till en hel del material, som inte vi andra ha, och det är klart, att man genom att studera dessa handlingar kanske kan få en något annan inställning än både pressen och vårt folk i övrigt ha.

Men på alla punkter kan jag inte helt ansluta mig till och godta den uppfattning, som herr statsrådet här har givit uttryck åt. Jag kan för min del inte a priori gå med på att det skulle vara att tillgripa större våld än nöden kräver, ifall man hade engagerat i bevakningen även några extraordinära medel, såsom jag här föreslog: flyget eller någon av marinens lättare båtar. Det är ju på det sättet man tar emot vanliga yrkesfiskare på ryskt håll, när de närma sig tolv milsgränsen.

Här är ju faktiskt inte fråga om några sporadiska olyckstillfällen. Alla måste väl ändå erkänna, att det i varje fall verkar åtskilligt mystiskt med dessa ständiga besök av båtar, på vilka det bevisligen inte finns en enda garvad yrkesfiskare ombord. Enligt samstämmiga uppgifter i press o. s. v. nere i Skåne är det helt annat folk ombord, i varje fall av utseendet att döma.

Vidare är det ju så — försåvitt inte den skånska pressen har fel — att sådana här påhållningar av polska och östtyska båtar ha förekommit vid Sydsvriges kust praktiskt taget hela hösten i olika etapper. Man har alltid skylt på dåligt väder. De där yrkesfiskarna måtte i alla fall vara mycket dåliga sjömän i jämförelse med våra.

Naturligtvis kan man ta för gott allt som här säges till försvar för alla dessa påhållningar. Men jag tycker, att det finns anledning att på svensk sida se betydligt mera kritiskt på hela denna fråga än vad herr statsrådet syntes göra i sitt sista anförande.

Jag fäste mig mycket väl vid att herr statsrådet sade, att man har kontrollerat att det var storm vid de tillfällen, då båtarna angjort svenska hamnar. Det är kanske riktigt. Men det är väl då ganska märkvärdigt, att den skånska pressen har lämnat en helt annan bild av de faktiska förhållandena och påstått, att det åtminstone i vissa fall var mycket bättre väder när båtarna kommo in än när de lämnade hamnen.

Ett spioneri kan omfatta olika saker. Jag tror visst inte, att det här behöver gälla själva hamnanläggningarna o. s. v. Men redan när båtarna besökte Köpenhamn riktades ju uppmärksamheten på vilka vägar de togo för att komma till eftersökta platser. De hade ju en egendomlig vana att inte följa de ruttor, som äro utmärkta på sjökorten och som sjöfarten i allmänhet begagnar sig av. De kommo i varje fall till Köpenhamn, som det öppet sades då, bakvägen och lämnade också Köpenhamn samma väg — en väg, där det enligt dansk uppfattning är utomordentligt svårt att ta sig fram.

Jag vet inte, på vilka vägar båtarna ha nått den svenska kusten, men jag är under alla förhållanden betydligt mera misstänksam än herr statsrådet synes vara i detta fall. Därför känner jag mig inte övertygad om att de inte varit ute även för att undersöka andra farleder. Det räknar jag också som spioneri.

Herr statsrådet MOSSBERG: Herr talman! Jag ser precis från vilka källor herr Lundqvist hämtar sina uppgifter. Det är nog riktigt, att båtarna manövrerade en aning egendomligt i Köpenhamn. Men där inträffade det också flera grundstötningar.

Vi måste ha klart för oss vilket sakläge som föreligger när det gäller fiskebåtar, som besöka svenska hamnar. Det

Ang. Sveriges anslutning till en europeisk betalningsunion.

är en normal företeelse vid fiske, att dessa små fartyg, som ofta uppehålla sig långt borta från sin hemort, söka lä i de närmaste hamnarna, när de råka ut för alltför dåligt väder. Det göra våra fiskebåtar också. Hade det nu inte varit fartyg från Östzonen och hade det inte varit ett så stort antal, skulle denna oroade opinion aldrig ha uppkommit. Skagens hamn i Danmark är vid vissa tidpunkter, när det är dåligt väder, full av fiskebåtar av olika nationaliteter. Våra båtar gå säkerligen in i engelska hamnar, om de råka ut för dåligt väder på Nordsjön. Och en ledamot av denna kammare, herr Hällgren, kom för en stund sedan fram till mig och viskade i mitt öra, att hundratals svenska båtar, som ligga på laxfiske i Östersjön, angöra polska hamnar.

Sedan var herr Lundqvist inne på frågan om reciprocitet med den behandling, som vissa svenska fiskebåtar ibland utsätts för från östeuropeiskt håll. Jag tycker inte, att detta skall vara ledstjärnan för våra åtgärder, utan den ledstjärna vi skola följa skall vara, vilka åtgärder som påkallas av våra egna, svenska intressen. Jag vill garantera herr Lundqvist, att alla sådana åtgärder ha vidtagits i denna affär.

Herr Lundqvist säger, att han är betydligt mera misstänksam än jag. Jag tror inte herr Lundqvist skall ta det yttrandet alldeles för gott. Jag har nu sysslat så länge med sådant här arbete, att jag är misstänksam så att det räcker. Men jag låter inte mina tankar skena i väg med mig, utan jag försöker att i varje situation verkligen studera vad som har förekommit och efter ett ingående studium av handlingar komma fram till en uppfattning, om det som sker måste te sig som alltför konstigt eller inte. När jag har gjort det, har jag i detta fall kommit till den uppfattningen, att vad som här har passerat i och för sig kan förklaras på ett naturligt sätt. Men varje gång jag har yttrat mig här i kammaren har jag tillagt, att för den händelse syftet med dylika besök har varit eller i framtiden skulle vara dubbelbottnat, komma vi uppmärksamt

att följa fartygen och deras förehavanden i svenskt vatten.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. Sveriges anslutning till en europeisk betalningsunion.

Föredrogs ånyo utrikesutskottets utlåtande nr 17, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av Sveriges anslutning till en överenskommelse angående upprättande av en europeisk betalningsunion.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts proposition nr 257,

dels meddela av Kungl. Maj:t äskat godkännande av Sveriges anslutning till överenskommelsen den 19 september 1950 angående upprättande av en europeisk betalningsunion,

dels ock bemyndiga riksbanken att vidtaga erforderliga anordningar för Sveriges deltagande i betalningsunionens verksamhet enligt reglerna i överenskommelsen.

Herr VON HELAND: Herr talman! I utskottet voro vi fullt ense om att det skulle bli till stor fördel, därest den betalningsunion, som Sverige enligt denna proposition skall deltaga i, skulle komma att fungera planenligt. Emellertid voro vi pessimistiska ur den synpunkten, att andra länder — även om överenskommelse träffas — antingen av oförmåga eller av brist på vilja mycket dåligt hålla sina förpliktelser, exempelvis genom att underlåta att deltaga i kompletterande åtgärder.

Jag kan för dagen inte finna, att ett godkännande av propositionen kommer att innebära någon handelspolitisk försämring för Sveriges del, utan fastmer en förbättring av möjligheterna att disponera likviderna för vår export.

Emellertid kommer resultatet av betalningsunionen att i största utsträckning vara beroende av handelns frihet, och beträffande handelns liberalisering öns-

Ang. Sveriges anslutning till en europeisk betalningsunion.

kar jag upprepa förra veckans varning, att Sverige härvidlag inte får gå före andra länder. Göra vi detta, komma andra näringsgrenar än de för tillfället i särklass stående exportnäringarna att få det besvärligt. Utöver vad jag i detta hänseende anförde här i kammaren skulle jag vilja tillägga ett par synpunkter.

Förra veckan gav jag exempel på hur svensk livsmedelsexport har att konkurrera med ren dumping. I dag kan jag redogöra för hur vi möta protektionism på vår främsta exportmarknad, Tyskland.

Då handelsavtalet med Västtyskland går ut med månadsskiftet, bli mejeriprodukter, kött, fläsk och ägg importlicensierade. Det nya tyska tullförslaget uppstår vidare rent protektionistiska tullar för dessa produkter. Om inte dessa tullar kraftigt minskas, kan tullskyddet allvarligt försvåra den svenska exporten på Västtyskland.

Ett annat exempel på hur Sverige går i tåten beträffande friare handel är Havannastadgan, som ju har godkänts av svenska riksdagen. Förenta staterna däremot ha nu beslutat att skrinlägga sina planer på att acceptera denna internationella frihandelsöverenskommelse. I stället ämnar amerikanska regeringen föreslå kongressen att stödja den redan existerande handels- och tullöverenskommelsen GATT. Att Havannastadgan inte blir av innebär givetvis en svensk besparing på 100 000 kronor, alltså medlemskostnaderna, men borde också innebära den lärdomen, att Sverige icke bör hålla sig i tåten när det gäller handelspolitiska eftergifter.

Före det senaste världskriget exporterade Sverige livsmedel till ett värde av i genomsnitt 140—150 miljoner kronor årligen. Den totala exporten av jordbruksprodukter i fjol uppgick till cirka 175 miljoner kronor, och exportökningen har fortsatt i år. Vår livsmedelsexport har sålunda stor betydelse ur handelspolitisk synpunkt.

Det bör vidare framför allt uppmärksammas, att det värde som erhålles för denna export kan bli avgörande för vår jordbrukspolitik. Med det löfte, som han-

delsministern lämnade förra veckan, utgår jag dock ifrån att regeringen uppmärksam följer dessa problem, så att vid de förestående underhandlingarna mellan regeringen och jordbrukarna intet sådant läge skall föreligga, att givna löften beträffande inkomsterna för jordbrukets arbetskraft icke kunna hållas.

Dagens handelspolitiska läge måste emellertid uppmärksammas också ur en annan synpunkt. Även om Koreakrisen kommer att få en fredlig lösning, kan man med säkerhet förutsätta, att USA kommer att ytterligare skärpa råvaruregleringarna. De redan nu stora svårigheterna att i Europa uppbringa sådana varor som bomull och plåt böra vara en allvarlig varning för regeringen. Koks- och kolsituationen är för Sveriges del av ännu allvarligare innebörd, annan råvarubrist icke att förglömma.

Det är rätt egendomligt, att regeringen inte informerar riksdagen mera i dessa frågor. Regeringen har ju inte ens intresse av att vara representerad vid debatter, som de s. k. oppositionspartierna ta upp i denna fråga.

Vad har egentligen regeringen för planer beträffande råvaruförsörjningen och möjligheterna att undvika en industriell och ekonomisk kris? Kommer det åter ransoneringsbestämmelser? Kommer bristen på arbetskraft att förändras till en arbetslöshetssituation inom vissa industrier? Skall köpkraftsöverskottet ånyo få i stor omfattning användas för lyxkonsumtion och lyxvaruimport?

Herr talman! Många flera frågor skulle kunna uppställas, men det räcker med dessa för att av regeringen — även om den nu är frånvarande — begära en redogörelse för den plan man tänkt sig för att kunna undvika en ny kris.

Det förvånar mig, att man inte inom oppositionspartierna ilsknar till på den här punkten och att det hela får ha sin gång utan att man får en aning om vad regeringen har för planer för att klara de mötande svårigheterna.

Nu är det ju snart slut på denna höstriktsdag, men jag förutsätter, att Sveriges riksdag får informationer om dessa pro-

Ang. Sveriges anslutning till en europeisk betalningsunion.

blem åtminstone i samband med remissen av nästa års statsverksproposition.

Med mitt yttrande åsyftar jag inte att avstyrka den föreliggande propositionen. Mitt önskemål är att man skall få en klar uppfattning om hur regeringen tänker övervinna de mötande svårigheterna, varvid handelspolitiken och råvaruförsörjningen komma att spela en avgörande roll.

Jag har intet annat yrkande, herr talman, än om bifall till utskottets förslag.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Med anledning av herr von Helands anförande vill jag bara erinra kammaren om att finansministern av två skäl har avböjt att nu ta upp en ekonomisk diskussion. Det ena är, att vi nyligen ha haft en mycket ingående sådan diskussion — i vilken herr von Heland tyvärr icke kunde deltaga, eftersom han då befann sig i rikets angelägenheter på andra sidan Atlanten. Det andra skälet är, att hela det ekonomiska spørsmålet kommer att framläggas om några veckor i statsverkspropositionen och att vi kunna ta upp en diskussion i samband därmed.

Herr talman! Jag har liksom herr von Heland inte något annat yrkande än bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av det skandinaviska luftfartssamarbetet inom SAS;

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 231, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1950/51; och

nr 232, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets memorial nr 31, angående tillfälligt arvodestillägg åt den hos riksdagen tillfälligt anställda personalen, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 415, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgning av det skandinaviska luftfartssamarbetet inom SAS;

nr 416, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 417, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1950/51; och

nr 418, angående tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1950/51.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsbetänkande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmäldes utrikesutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 421, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående godkännande av Sveriges anslutning till en överenskommelse angående upprättande av en europeisk betalningsunion.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 17 bifölls även av andra kammaren.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 422, till Konungen med anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lönereglering för lärare vid statsunderstödda folkhögskolor och lantbruksun-

dervisningsanstalter m. m. — i den del propositionen hänskjutits till jordbruksutskottet — jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till Sveriges riksdags beslut under riksdagens vår- och höstsessioner år 1950.

Justerades protokollsutdrag för denna dag.

Herr TALMANNEN yttrade: Efter nära två månaders höstsession räkna vi väl med att detta års riksdagsarbete är avverkat. Under det nu snart tilländalupna året ha händelser inträffat, som vad yttre världen beträffar vållat oro och bekymmer. Vi ha inte undgått att få känningar härav, som oroat oss och även ekonomiskt krävt särskilda åtgärder.

Vi ha upplevt tronskifte; vår åldrige Konung slutade sina dagar, följd av vördnad och tacksamhet, och har i enlighet med grundlagens bud fått sin efterträdare, som mottagits med största förtroende och välgrundade förhoppningar om att ett gott förhållande skall även i fortsättningen bliva rådande mellan Konung och folk.

Under riksdagsarbetet i år ha viktiga frågor varit föremål för avgörande, och därvid kanske särskilt riktlinjerna för folkundervisningen få anses som en omfattande reform.

Även i år ha under pågående riksdag ledamöter lämnat oss, och åtskilliga ha icke förnyade mandat för kommande riksdag. Stor anledning finnes att till dessa våra kamrater framföra varmt tack för angenämt och gott samarbete. Själv har jag att uppriktigt tacka för åtnjutet förtroende och för all mottagen vänlighet. Och så tillönskar jag Eder alla en fridfull jul och ett gott nytt år!

Detta tal besvarades av herr HALLGÅRD i följande ordalag: Herr talman! Då vi nu avslutat arbetet för denna riksdag, ber jag å första kammarens vägnar att till vårt presidium få framföra kammarledamöternas varma tack.

Främst ber jag att få rikta detta tack till vår högt värderade talman för det utomordentligt skickliga sätt, varpå han som alltid lett kammarens förhandlingar, och jag hoppas att han måtte återkomma hit nästa år och intaga sin plats i kammarens talmansstol. Första kammaren ber att få önska Eder, herr talman, en god jul och ett gott nytt år!

Herr talmannen förklarade härefter 1950 års riksdags höstsession avslutad.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. 12.01 på dagen.

In fidem
G. H. Berggren.